

קובץ

'אורה זו תורה'

ח"ה
גליון ב'

תשובות
אקטואליות
בענייני או"ח יו"ד
מנאי הצב"י נתנאל אדרי ס"ט
סיוון תשפ"ה

מוקדש לעילוי נשמת מרת אימי
עליזה בת פרלה ז"ל למושפחת נידם
נלב"ע ח"י טבת תשפ"ד (יום שב"ק בשעת המנחה)
תנצב"ה

*****

מוקדש לעילוי נשמת
מו"ר עט"ר הרה"ג מאיר ניסים בן כמסנה (הנאמ"ן)
נלב"ע כ"א ניסן (שביעי של פסח) תשפ"ה
תנצב"ה

*****

מוקדש לעילוי נשמת
אלי בן זריפה למושפחת ברוך
נלב"ע ג' אדר תשפ"ה
תנצב"ה

*****

ולהבדיל מוקדש להצלחת ולרפואת מו"א מאיר בן חנה

*****

מוקדש להצלחת ולרפואת

ג'סי עינב אלפרד בן מוזל הי"ו

ולהצלחת אשתו

אחותי בתאל בת עליזה תחי'

ובנותיהם

מעין ונויה בנות בתאל תחי'

הקדמה

בסייעתא זוכים אנו להוציא לאורה קובץ 'אורה זו תורה' ח"ה גליון ב', ובו כמה וכמה תשובות הלכתיות ממה שהתחדש לנו בס"ד, בעיקר בענייני או"ח ויו"ד.

נשמח מאוד לקבל תגובות הוספות וכן קושיות על מה שכתוב בקובץ, והדור דרבנן שבחייהו, כמו כן נשמח מאוד לקבל שאלות הלכתיות על מנת לברר יותר ויותר לאמיתה של תורה.

בקובץ זה נמצאים תשובות אקטואליות, ממה שנשאלנו בס"ד.

ישר כח לכל הרבנים שהגיבו על הקובץ ודנו ביחד בדברים ויבורכו בכל הברכות אכ"ר.

הכתובת לתגובות והערות והוספות, ולתרומות להדפסת הקובץ, ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

sarelkadik@gmail.com

בברכת התורה

עורכי הקובץ

תוכן עניינים

סימן א' – אדם שקיבל מדיח כלים מאדם שאינו שמו"ת א"צ להכשירו וא"כ כיצד [מסתעף נאמנות חילוני בימינו, חוזר בתשובה שמתארח אצל חוריו או להיפך וכדו' אם יכול לסמוך על כשרות מאכלים וכדו']

סימן ב' – כיסוי או הסרת מכסה למנורת לד וכן טלטולה כאשר מחוברת או לא לתקע החשמל.

סימן ג' – גדר רשות הרבים ופרסום הנס לבני רשות הרבים לעניין חנוכה.

סימן ד' – הדלקת נר חנוכה במקום העבודה ואם אפשר להקל להדליק מפלג המנחה.

הערות קצרות

סימן א' – אישה שמצאה בשר בין שיניה אם מעכב בטבילה.

סימן ב' – רבה עם בעלה במהלך ימי שבעה נקיים א"צ להשלים ימים שלא רצתה לטבול וגדר ספורים לפניך.

סימן א'

נאמנות חילונית בימינו ואם מביא בלי

חשמלי א"צ להכשירו

נשאלתי מאברך אשר קיבל מדיח כלים מזוג אנשים אשר אינם שמו"ת והשתא הסתפק הא"צ הכשר למדיח כלים וא"כ כיצד?

יש לעי' לענ"ד בהאי ספיקא מב' חששות אשר נמצאות א. האם יש לנו ליחוש שמא בלעה איסור או בשר וחלב והיינו האם משתמשים במאכלים אשר אין להם כשרות [מוצרי מזון כגון חשש חדש בסוגים של מאכלים העשויים מחמשת מיני דגן דברים אשר קנו בשוק ויש בהם חשש ערלה או פירות וירקות אשר לא עושרו] והשתא לא ניקו קודם שהכניסו למדיח כלים או האם דרך להכניס רק מאכלים כשרים אפי' בסוג כשרות מינימלית אלא שעכ"פ אינם קפדי לנקות והשתא מכניסים כלים עם שאריות של מאכל בשרי וחלבי יחד כיוון שאינם מקפידים על כשרות או שאפי' הם מסורתיים רק שאינם יודעים שאף באופן כזה יש מציאות של איסור וכדו' והיינו האם אמרי' מחזיקים איסור או דילמא אחזוקי איסורא לא מחזקי' שייך אף בכה"ג, ב. אפי' נימא דלא קפדי האם יש מציאות של בליעה במדיח וא"כ האם קאי על חלל המדיח ואז נצרך הכשר כללי או דילמא הבליעה נעשית רק במדפים וכלפיהם אין הכי נמי אם אפשר לפרק יהא נצרך הכשר או אף בלא פירוק האם השימוש של המדיח על פעולת ריק מהווה ג"כ הכשר למדפים עצמם של המדיח וזה החילי בעזר ה' צורי וגואלי:

איתא בגמ' (ע"ז יא סוע"ב יב רע"א) וא"ד בעא מיניה רשב"ל מר"ח עטלוזא של עזה מהו א"ל לא הלכת לצור מימך וראית ישראל ועכו"ם ששפתו שתי קדירות (רש"י-כשמניחין אותה אצל האור ע"ג כירה קרי שפיתה לשון שפות הסיר (יחזקאל כד)) על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים (רש"י-אע"פ שסמוך איסור אצל היתר מאד ה"נ אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חו"ל שאין להם עכו"ם היום לא חשו) מאי לא חשו (רש"י-איכא למימר בשתי קדירות דליף הכא דכוותה) להם חכמים אמר אביי משום בשר נבילה לא אמרי' דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עכו"ם נבילה בקדירה דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום דמי עכו"ם... פירש"י ע"ה (ד"ה משום

בשר) ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור דאורייתא לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספיקא.

עוד מצינו (חולין נו:) א"ר שמואל בר חייא א"ר מני אדומין שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו כשרין מאי טעמא קוטר א עייל בהו (רש"י-מעיקרא ועכשיו הלך מחמת המים הרתחים) א"ר נחמן בר יצחק אף אנן נאמר אדומין שלא הוריקו ושלקן והוריקו טרפה מאי טעמא איגלאי בהתייהו (רש"י-חרפתן דודאי נחמרו) א"ר אשי הלכך (רש"י-כיון דאמרן דזימנין דמגלי ריעותיהו כי שליק להו) לא ליכול אינש (רש"י-עוף שנפל לאור אלא בשליקה) אלא בשלקא ולא היא אחזוקי ריעותא לא מחזקינן. פירש"י ע"ה (ד"ה לא מחזקינן) והיכא דלא מינכר ריעותא בהדיא לא טרפינן לה אא"כ מיתרמי דשליק לה וחזי ריעותא.

ומב' מעשים הנ"ל ועוד מצוי טובא בש"ס חזינן להדיא שגדר אחזוקי נאמר בכ"ג בין במעשה אדם ובין בנעשה מעצמו וע"ע פסחים (כא:) לעניין חיטי קורדנייתא ופסקי רי"ד שם המבאר טעמא משום אחזוקי [אלא דמחלק לעניין איסור תורה אבל מדברנן עכ"פ אסרי' ע"ש] וע"ע לרבנו הטור ע"ה (או"ח סי' תס"ז) לעניין חיטים שבאו בספינה וע"ע ביתה יוסף (או"ח סי' תמ"ב מחודש ס"ה אות ב') בשם ר"ת לעניין כלי גויים שעושים בהם מי תותים ואפי' אין להם כלים מיוחדים שאיננו חוששים בסתם שמא בישלו בהם חמץ משום אחזוקי וע"ע טויו"ד (סי' מ') וב"י ע"ה (שם מחודש ס"ג) ויש בזה עוד אריכות גדולה וריבוי מראה מקומות עכ"פ שמעינן להדיא שאין חילוק בגדר אחזוקי אלא בסתמא כל דבר שאין דרך אין לנו לתלות ולומר שמא היה כך וכך.

והשתא לענ"ד מהאי טעמא יש לדון טובא שהרי ודאי מצד מאכלים שאינם כשרים וכדו' אי קמיירי בא"י מצד הדין כיוון שע"פ רוב מה שהאדם היהודי המסורתי קונה מצד הסברא בסתמא אין לנו לבוא ולומר יש חשש של טריפות או מאכלות אסורות וכן דברים שאינם מעושרים או ערלה וכדו' ואף שיש לדון כלפי סוגי כשרויות וכל מקרה לגופו וכן יש לדון בסוג מאכלים או שיטות וכדו' [כגון חדש שאחינו בני אשכנז יש להם יותר צדדים להקל, ובדיני שחיטה ספרדי מיקל בדיני אונות או מקומות מסויימים בריאה כגון נקב זה שלא כנגד זה

על נאמנותם ועוד בנוסף לענ"ד אולי יהא להוסיף סברא מצד קפדי אמנקיותא.

ראשית לעניין נאמנות יהודי מסורתי כיצד מוגדר מבחינה הלכתית כלל הוא בחז"ל (בכורות לה.) החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ועוד מצינו נפקא מינה מהאי טעמא (דמאי פ"ב מ"ב) המקבל עליו להיות נאמן מעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח ואינו מתארח אצל עם הארץ ר' יהודה אומר אף המתארח אצל ע"ה נאמן א"ל על עצמו אינו נאמן כיצד יהא נאמן על של אחרים, והעתיק זה הרמב"ם ע"ה (מעשר פ"י ה"א) וזלה"ק דרבנו הטויו"ד (סי' קי"ט) החשוד לאכול דברים האסורים בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן אין לסמוך עליו בהן, וכ"פ מרן בשולחן הטהור (שם ס"א) החשוד לאכול דברים האסורים בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן אין לסמוך עליו בהם...

והשתא לפי הנ"ל יוצא להדיא שאם אנו שואלים את האדם או ידעי עכ"פ שדרכו להקפיד על איסור בשר וחלב בצורה החמורה ממילא יוצא בפשטות כיוון שהוא אינו חשוד לאכול אין הכי נמי ש"ל נאמנות להשיב האם השתמשו בכלי בניקוי ע"י הדחה של בשר וחלב יחד או שניקו וממילא יוצא ג"כ דאינשי דלא קפדי אין הכי נמי דלא סמכי עליהו.

אלא שיש להקשות על כל הנ"ל שכל זה דווקא בסתם יהודי אשר הוא שומר שבת אבל בעוה"ר בימינו אנו שיש הרבה שאינם נכללים בהגדרה הזו ויש סתירה שהרי מצד אחד שומרים כשרות עושים קידוש ומקפידים על כמה וכמה מנהגים קדושים בעם ישראל ומאידך מחללים שבת האם יהא דינם כדברי רבנו הרשב"א ע"ה (ב"י י"ד שם מחודש ס"ז) מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה נאמן הוא בשאר האיסורים דמשומד לדבר אחד לא הוי משומד לכל התורה כולה זולתי לע"ז ולחלל שבתות בפרהסיא וכל שכן אם עושה לתאבון דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ואפי' במקום דאיכא טורח הליכה וכדמוכח הא דחמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שמחליפין וכש"כ במה

וכדו' ואילו אחינו בני אשכנז אליבא דהרמ"א יש צד להקל בסירכות עכ"פ בספק וכן לעניין מליחה או הדחה וכדו' עץ שעקרו ושתלו עם חלק מגופו אי סופרים מחדש או דילמא מהשתא דתליא במחלוקת ואינה תליא במרן רמ"א וכן לעניין מעבר של עצים במשאיות אשר אין להם יניקה מהקרקע כגון קבינה ממתכת בלא חורים וכן לעניין תרו"מ וכדו' אבל עכ"פ אי נימא שכל שיש לו כשרות סגי עכ"פ לעניין שלא נצריך אחר כ"ד שעות ממה נפשך להכשירו אין הכי נמי שיש לומר שבכה"ג באמת יש את הסברא של אחזקי איסורא לא מחזקינן ועל כן לענ"ד נראה שעכ"פ מצד כל הספיקות הנ"ל של ערלה או כשרות וכדו' יש לבוא ולומר שלא שייך ליחוש ומהאי טעמא אין להצריך על צד שיש בליעה את המדיח הכשר.

אלא שלענ"ד עדיין לא מיצינו עד תום שהרי ודאי כל זה דווקא באנשים אשר מוגדרים מסורתיים ועכ"פ משתדלים לקנות תמיד כשר רק שאינם כ"כ מבינים בהגדרת כשר ולא נחתי לכל החילוקים בגדר כשר וודאי מהטוענים שכשרות זה מאה דולר מתחת לשולחן אבל עדיין יש בעוה"ר יהודים אשר רחוקים גם מהדבר הזה ובאמת שכלפיהם מצד הדין והסברא עדיין יהא לחוש לעניין סוגי המאכלות שלהם שהרי אין הדין השתא כלפי שימוש לאחרני וכעין קדירה של גוי וישראל בשותפות דהתם יש לו הפסד לגוי אבל יהודי שהוא רחוק בעוה"ר הרי אין לו את הטענה הזו ולגרמיה הוא דעביד וודאי ופשט שבכה"ג על צד שיש בליעה אין הכי נמי שמחוייב מעיקר הדין ליחוש אף להני דברים ויצטרך מעיקר הדין הכשר לאיסורא בלע וז"ב [וע"ע לקמן לעניין נאמנות שיש ללמוד ג"כ לדברים הנ"ל והיינו מסורתי וכן אדם שאינו מקפיד וק"ל].

והשתא יש לענ"ד עדיין להוסיף אף לעניין המסורתי הנ"ל האם יש ליחוש מצד בשר וחלב שהרי יש ליחוש שאינם מנקים ומניחים עם השאריות והשתא כאשר יורד מים חמים מבשל את הכל ובולע האחד מהשני וממילא נעשה איסור וודאי כלפי זה לא שייך אחזקי איסורא שהרי מעשים בכל יום אלא שעכ"פ יהא לדון מצד נאמנות והיינו שואל האם אתם מנקים לפני או דילמא אתם מכניסים הכל יחד ונותנים למדיח לעבוד דבכה"ג יש לדון האם סמכי

א' שבת הלוי (ח"ז סי' קצ"ט, ח"י סי' קכ"ו) ולפאר דורנו הגרע"י ע"ה (כה"ח יו"ד סי' קי"ט סקל"ז).

והשתא לפי הנ"ל יוצא שכל יהודי בעוה"ר שהוא מחלל שבת ל"ע אין הכי נמי שהופקעה ממנו הנאמנות לגמרי ויתרה מזו מריהטת ד"ק של רבנו הרשב"א יוצא שאין לחלק בין מחלל שבת לתאבון או להכעיס שהרי נקט תאבון לשאר מילי ממילא פשוט שלעניין ע"ז או שבת לא שייך כלל האי טעמא וכ"כ מרן הב"י גופיה (יו"ד סי' רס"ח מחודש ס"ב) תמיהני עליו דמאי לתיאבון שייך בחזר ועבד ע"ז דלא שייכא לתיאבון אלא בגזל ועריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן ועוד דלא חילקו בין לתיאבון ולהכעיס אלא באחת משאר מצות אבל ע"ז שהמודה בה ככופר בכל התורה וכן המחלל שבת בפרהסיא הרי הם כגוים... [וכ"ה לו בכפלה כס"מ (איסורי ביאה פ"ג הי"ז) וכמוכן שאין ללמוד שהרב המגיד אף לתאבון מתיר דעי' הלכה למשה (אמרייליו גזילה פ"א ה"ב ד"ה אפי') מש"כ ליישב דקמייירי הרב המגיד בפעם אחת ונאסר דווקא כאשר עושה ב' או ג' וע"ע למהר"ח שאול (מגן שאול איסור"ב שם) תבואות שור (סי' ב' סקכ"ט) ודברי יציב ע"ה (חאבה"ע סי' ס"ג)].

והשתא מכל הנ"ל נפל פיתא בבירא ואי אפשר לסמוך כלל ועיקר וממילא פשוט וברור שכאשר מגיע אליו יחוייב להכשיר ממה נפשך שהרי אין לנותן נאמנות ואמרי' מסתמא עשה כל איסורים ויוצרך מעיקר הדין להכשירו אלא שעכ"פ יוצא ממילא חומרא שכל יהודי אשר חוזר בתשובה אינו יכול לאכול יותר אצל הוריו או אם הולך להתארח אצל אחיו או שאר משפחתו אינו יכול לאכול ולענ"ד מעשים בכל יום אשר לא שמענו או ראינו שאומרים אל תאכלו ויתרה מזו יוצא דלא מבעיא אם לא אומרים אלא אפי' אומרים לילד קנינו לך בשר מחפוד והכל חסלט ועוד שאר אמירות ידועות' וכש"כ כאשר אנו דנים על ילד מעדות המזרח שחוזר בתשובה ויודע כל חייו שהוריו חינוכו אותו להקפיד על ו' שעות בין בשר לחלב ומעולם לא קנו מאכל שאינו כשר ואפי' כאשר נסעו לחו"ל הוריהם הסבירו להם שמותר לאכול רק פירות

שאינו בידו שנאמן לומר בשל אחרים זה מותר דכל שאינו טורח בו כבדיקת הסכין נאמן ומשומד לערלות אוכלין משחיטתו ובלא בדיקת סכין... וז"ל מרן (שם ס"ז) מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה חוץ מעכו"ם וחלול שבת בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל נאמן בשאר איסורים ובשל אחרים נאמן אפי' על אותו דבר לומר מותר הוא.

ועוד חזי' לרבנו הרשב"א ע"ה (ב"י שם ס"ב מחודש אות ב') נשאל על קצב שנשבע כמה פעמים שלא לצחוק ועבר אם הוא נאמן למכור בשר ועוד שאינו בחזקת כשרות ששמעו עליו ששם ידו דרך הושט כדי שיבדוק הבהמה קודם שיבדוק הבודק והשיב אפילו עבר על השבועה במזיד נאמן דמשומד לדבר אחד אינו משומד לכל התורה חוץ מעע"ז ומחלל שבת בפרהסיא... [וע"ע ביתה יוסף כעין זה (שם מחודש ס"ח, ס"ה אות ב') בשם הרמב"ן].

וביתר על הנ"ל דברי רבנו יונה ע"ה (ב"י שם מחודש ס"א) שמע מחכמי צרפת כי משומד לע"ז והוא הולך ממקום למקום ובעיר אחת מאמין הע"ז בפני הגוים ובעיר אחרת נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי כיון שאומר לנו שהוא יהודי מן הסתם הוא נכנס בתורת יהודי ואינו עושה יין נסך והטעם כי הע"ז מילתא דמסתבר שהוא שקר וכשאומר שמאמין בה הוא עושה להנאת יצרו הרע ואינו מאמינו בלבו וכשהוא אומר לנו שהוא ישראל הוא אומר בלב טוב לפי שאמונתו אמונה היא וטובה ואמיתית ומלתא דמסתבר הוא אבל משומד לחלל שבתות בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רז"ל הוא מין ויינו י"נ וכו' וענין חילול שבת והעברת דברי רבותינו ז"ל לדעתו שעע"ז הוא דוקא שהיה מוחזק בו ג' פעמים אבל בפעם אחת או שתים אינו עושה יי"נ ובפני עשרה צריך שיחלל... [ומהנ"ל יש לעי' בד"ק של רבנו החת"ס ע"ה (ח"ו סי' פ"ג) וע"ע מש"כ ע"ד קודשו תלמידו מהר"ם שיק (או"ח סי' רפ"א) דברי מלכיא (ח"ב סי' ט') דרכ"ת (סי' קי"ט סקל"ב) חלקת יעקב ברייש (יו"ד סי' כ"ו אות

מודבקות על השיש ליד הכיור או שומרים אריזות וכדו' להראות ואי נימא שאין לסמוך אף בכה"ג אין לסמוך.

¹ ומכיר אני מעשים של הורים אשר מניחים לילדיהם את הכשרויות של המאכל שקנו

וירקות ותו לא מידי וממילא הכיצד השתא חזר בתשובה ונימא לו אסור לאכול כיוון שאין להם חזקת נאמנות אתמהה?

וראשית לענ"ד יש לעי' במהות איסורי הנאמנות אמאי אדם מופקע לגמרי כאשר מחלל שבת וגרע ואלים טפי מאשר יהודי ששומר שבת ואינו נאמר על דבר מסויים ולענ"ד נראה שטעם ומהות האיסור הוא בכעין שכתב רבנו הרמב"ן ע"ה (ב"י שם מחודש ס"ח, ס"ה אות ב') מה שאמרת החשוד על דבר קל אם הוא חשוד על דבר חמור אפי' על הקל ממנו אינו חשוד דמשומד לערלות אינו משומד אצל שחיטה ולא אמרו משומד לדבר אחד משומד לכל התורה כולה אלא במשומד ליין נסך ולחלל שבת בפרהסיא כדאיתא (חולין ה.) ומ"מ במה שנחשד הרי אנו רואין אותו כמשומד גמור לאותו דבר ואפילו בשבועה אינו נאמן שכבר הוא חשוד לעבור על השבועה על אותו דבר שהוא מושבע מהר סיני...

והיינו חזי' שכיוון שכלפי מה שעובר עבר על השבועה אשר נשבע מסיני ממילא אין שבועתו כלום אצלנו וממילא לעניין מחלל שבת בפרהסיא כיוון שעבר על השבועה אשר נשבע וממילא כביכול מפקיע מעליו חלות יהדות אין הכי נמי שדינו כגוי גמור ואין לו נאמנות התלויה בהאי, א"נ טעם נוסף ע"פ ד"ק של רש"י ע"ה (חולין שם ד"ה אלא לאו) האי תנא חמירא ליה שבת כעבודת כוכבים דהעובד עבודת כוכבים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, והיינו הוא בכלל החשוד בדבר אין דן ואין מעיד וממילא כיוון שכלפי העדות שהקב"ה שבת במעשה בראשית עבר וחילל ממילא הפקענו עדותו בכלל הדברים.

והשתא לפי הנ"ל לענ"ד ממה נפשך בהני יהודים אשר מצד הדין יוצא שהפקעתם נמצאת בסתירה גלויה שהרי ברגע שמקדשים או אינם מחללים כיפור מניחים תפילין עושים ליל הסדר או כל כה"ג הרי מגלים שהקב"ה שבת במעשה בראשית והוציא עמו ממצרים והוי עדות גמורה וא"כ

הכיצד נימא השתא שמחלל שבת מפקיע את העדות אשר העיד כאשר בא לבית הכנסת בליל שבת ואמר ויכולו או כאשר קידש בביתו אפי' שלא הלך לבית הכנסת ועל כרחך שיש לומר שמצד המציאות אשר הנאמנות תליא בעדות אשר הקב"ה שבת במעשה בראשית וזה לענ"ד כל יהודי אשר טיפה מסורת בליבו וכש"כ בימינו אנו פשוט וברור שמאמין בו.

ולענ"ד דמות דברים יש להביא ראיה מד"ק של רבנו המאירי ע"ה (חולין שם ד"ה משומד) משומד לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא הרי הוא פחות מן הגוי ואין מקבלין ממנו שום קרבן ואם היה משומד לשאר עבירות מקבלין ממנו כל קרבן הואיל ואינו משומד לכל התורה ומ"מ באותה עבירה עצמה שהוא משומד בה אין מקבלין ממנו ר"ל שאם הוא משומד לאכול חלב במזיד הן לתיאבון הן לדרך פירוק עול הן להכעיס ואירע הדבר שאכלו עכשיו בשוגג ורוצה להביא קרבן על זה אין מקבלין הימנו **אחר שאינו שב מידיעתו** אבל משומד לאכל חלב שהביא קרבן על דם מקבלין הימנו וכל כיוצא בזה.

מבואר להדיא דהא דאין מקבלין משום שאינו שבת מידיעתו ולפי זה יוצא דאין הכי נמי שאם שב מידיעתו פשוט שמקבלין אף שמריהטת הדברים משמע שממשיך לנהוג כן וממילא פשוט דה"ה לנידון דידן אשר במציאות מחלל שבת אבל מאידך נוהג מנהגים אשר סותרים את חילול השבת דיליה והוי עכ"פ ממה נפשך שב מידיעתו וק"ל.

עוד בנוסף כבר הארכנו במק"א (ויען נתנאל ח"ג סי' ט', אורה זו תורה ח"ב גליון ג' הע' קצרות סי' א') לדון ולבאר מהות יהודי מחלל שבת בעוה"ר בימינו שיש לדון ולומר שהוא קיל טפי ואין כלל ראיה ממה דמצינו בחז"ל לעניין הגדר של מחלל שבת ודינו כתינוק שנשבה [ולאפוקי משיטת האור לציון ח"ה אשר הזכיר לדברי הב"י ביו"ד (ולא זכר שהן בכפילה ג"כ באו"ח בדיני עירובין סי' שפ"ה) וכתב לחלק בין המקרים וזה אינו אחמה"ר מכב"ק תורתו וד"ב] וממילא

ומחזירים בתשובה את כל הני יהודים מחללי שבת בעוה"ר והשתא צ"ב הכיצד הרי [רמב"ם ממרים (פ"ג ה"ב)] הני מעלין ואין מורידין וכ"פ

² וראיה נוספת אשר לא הוזכרה בויען נתנאל ולענ"ד היא מוכרחת הדיון הפשוט בסוגיא של להחזיר בתשובה שהרי בימינו מקרבים

פשוט בימינו אשר חזינו להדיא שילד חוזר בתשובה בבית הוריו אחר זמן ותהליך של הבנת המציאות אצל ההורים וכש"כ בהורים אשר הולכים יד ביד עם ילדם אתה מוצא אנשים שאינם שמו"ת כלל מסתובבים בסופר ושואלים את היהודי החרדי תגיד לי זה מספיק כשר תגיד לי זה בד"ץ עדה חרדית האם יש כאן בשרים בכשרות של מחפוד וכדו' והכיצד נימא שיהודי כזה לא יוכל בנו לסמוך עליו אתמהה וק"ל.

עוד לענ"ד על כל הנ"ל יש להוסיף את הדיון ברבותינו האחרונים בגדר מחלל שבת בפרהסיא שנאסר באיזה אופן נאמר האם דווקא כאשר עשה איסור של חילול שבת דאורייתא אשר במהותו הוא מחוייב סקילה ונעשה בפני י' מישראל כשרים ועוד שיש המצריכים שיהא עדות על אותו המחלל בפניו ובפני בית דין [עי' מהר"י אסאד (יהודה יעלה יו"ד סי' נ') אבני צדק (סיגט סי' ס') פרי השדה (ח"א סי' צ') מהש"ס (ח"ו סי' ד') ערוגת הבושם (או"ח סי' ע"ז) כה"ח סופר (יו"ד סי' ב' סקמ"ט-סק"נ) ולפאר דורינו הגרעי"י ע"ה (יבי"א חו"ד ח"א סי' י"א) שאסף כעמיר גורנה דברי רבותינו בזה].

עוד בה עי' לרבנו הרמב"ם ע"ה (מאכלות אסורות סופ"א) המתארח אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן והביא לו יין או בשר או גבינה וחתיכת דג הרי זה מותר וא"צ לשאול עליו אע"פ שאינו מכירו אלא יודע שהוא יהודי בלבד ואם הוחזק שאינו כשר ולא מדקדק בדברים אלו אסור להתארח אצלו ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר ולא שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם, והשתא לענ"ד שמעי' להדיא שכל שהוא יודע להדיא שדרכם לאכול אף שאינם כשרים כביכול אין שום חשש שהרי ע"י

עדות של אדם אחר יש נאמנות לעצם המאכל ורק החשש הוא מצד נאמנות הסועדים עצמם וממילא אף שעל פיהם אינו יכול לסמוך מ"מ על עצם הידיעה שאוכלים רק כשר יכול לסמוך ולענ"ד ה"ה כאשר נכנס והסתכל לבדוק את המוצרים ולראות את הכשרות עליהם הרי חשיב כאדם אחר כשר אומר לו שהמאכלים כשרים וק"ל.

ובאמת שתקדים לדבריי מצאתי במשנתם הטהורה של רבותינו האחרונים וכבר לימדנו רבותינו ז"ל (אבות פ"ד מ"ד) אל ביתך אל תשען אמרתי אציגה ד"ק לרווחא דמילתא ולחזק הדברים אליבא דהלכתא דלענ"ד כן יש ללמוד מד"ק של רבנו האוה"ח הקדוש ע"ה (פר"ת שם סוסק"י ג) המומרים שלנו אית ביהו כמה חילוקי דינים ועמדתי על כלם הא' הוא הממיר בשאט בנפש ה"ז כגוי לכל דבריו... ואם המיר לצד האונס כל שראינוהו שעושה כל מאמצי כוחו ואינו עובר אלא לצד הסכנה ואצ"ל שבינו לבין עצמו הוא שומר הכל כיהודי כשר ה"ז נאמן אבל כל שראינוהו שעובר במקום שיכול שלא לעבור ואצ"ל שמזלזל בינו לבין עצמו בקצת פרטי המצות דידיע איסוריהו ה"ז חשוד דאיתלבש ביה זינא בישא ופקר בכל התורה ובזמנינו ראינו כמה מומרי' שהמירו לצד האונס וכשהם באים לפנינו הם מקלסין אמונתנו ואומרים שאדרבא הן היום מאמינים ומשמרים ביותר ממה שהיו קודם והם מקללים ומחרפו' באמונה השקריית ולבסוף נמצאו עוברים על כל המצות ומדלקים האש בשבת לפני כל עובר בלא צד אונס כלל וזה הגם שמודה בתורת משה במושלם ומשקר

מוכרים כידוע בעולם כיום והכיצד הרי אסור לקבל מהם כמבואר בגמ' [עירובין סט.; חולין ה.]. וכן נפסק [רמב"ם מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ד)] והרי צדקה אלימא טפי שאפי' מגוי אסור ליקח אף שלענין קרבן שפיר דמי [ע"י רמ"א (יו"ד סי' רנ"ד) ובאחרונים שם שמבארים דצדקה מכפרת ומכלל מאתים מנה מתשובה שאין מחזירים] ועי' לרבנו הגר"י וייס ע"ה (מנחת יצחק ח"ו סי' ק) מה שדן במה דסמכי ליטול מישראל מחלל שבת ל"ע, וממילא מוכח להדיא דלא מחזיקים אותם כלל ועיקר מומרים גמורים ופשוט דלא שייך להאי חילוקא דרבנו החכם בן ציון ועי' בחי' עמ"ס עירובין (דף סט) וד"ב.

מין בשולחנו הטהור (יו"ד סי' קנ"ח ס"ב) [ואין לחלק בין מומר לע"ז למומר לשבת כמבואר חולין ה. ומה שהבאנו מראה מקומות בדברי הרשב"א אשר הועתקו ביתה יוסף ועי' יו"ד סי' קכ"ד שהזכיר תשובתו ח"א סי' שט"ו ועי' מה שחקר בזה רבנו התב"ש (שמלה חדשה סי' ב' סקמ"ג)] והמקום היחיד שמצינו שמחזירים דווקא אי נימא דהם בגדר תינוק שנשבה כמש"כ הרמב"ם ע"ה (שם ה"ג) ויתרה מזו פוק חזי מאי עמא דבר הרי באים לבית הכנסת בכיפור או מוסדות של תורה יראת שמים צדקה וכדו' נוטלים בשמחה מהני עשירים גבירים ואף משאר עמך ישראל אף שמחללי שבת בפרהסיא ופעמים שאף מאנשים מאוד

זולתה והטעם הוא דאחר דשלט עליה
 יצה"ר קל בעיניו עבור על המצות הגם דידע
 דאיסורא קא עביד והוא מאמרם ז"ל עבר
 אדם עבירה וכו' [ועמש"כ רבנו הזבחי צדק ע"ה
 (שם סקס"ג) שמומרים שבזמנינו כולם מקולקלים
 ועוברים בשאט נפש על כל התורה כולה אינם נאמנים
 כל עיקר לענ"ד קמייירי בזמנו ובמקומו ומבואר מד"ק
 ג"כ שעוברים על כל התורה כולה וממילא לא מקיימים
 שום דבר משא"כ האוה"ח הקדוש קמייירי שיש איזה
 חייץ שנוצר ויש דברים שעושים ויש דברים שאינם
 עושים ועוד בנוסף הרי אנו כתבנו לעניין הנוצר בממילא
 ז"א חילונים של ימינו אשר הם ילדי אותם מעשי
 באושים אשר עשו הוריהם וחונכו על כל הנ"ל ובה מי
 נמא דיאמרו דחשיבי מקולקלים והרי דו"ק בלה"ק
 דהפר"ת וידעי איסוריהו וק"ל].

ומבואר ממש מד"ק של רבנו האוה"ח
 הקדוש שכבר בזמנו על סוג העוברים עצמם
 והיינו שהם שינו מעצמם ולא שנולדו
 למציאות כבר ביאר שהם בכלל מאמר חז"ל
 העובר עבירה וכש"כ כאשר הוא מבאר שיש
 לחלק בין הני דעבדי משום יצרם לבין הני
 דעבדי כאשר ידעי וכש"כ בנידון דידן שאנו
 דנים על אלה שנולדו דור אחר דור ורואים
 את הסבים נוהגים כן והוריהם וק"ל.

עוד לענ"ד יש להוסיף על הנ"ל ד"ק של ג"ע
 החיד"א ע"ה (שיו"ב שם סק"ד) שע"ד הרמ"א
 שכתב שאדם שעושה דבר שלעולם אינו
 נראה כעבירה אינו חשוד מ"מ לאותו דבר
 אינו נאמן דחה דברי הגור אריה לגבי האינם
 נזהרים על סתם יינם שנאמנים למימר על
 יין כשר וביאר שאינם נאמנים אלא שעכ"פ
 סיים אם השותים סתם בעיר גם הם נזהרים
 בקדוש והבדלה לומר על כשר יכול ליקח
 מהם לקדוש דגם הם נזהרים בקדוש ולא
 נחשדו לקדש על סתם יינם ובה נאמנים
 וגם למ"ש הרב דבר שמואל סימן נ"ה דמי
 שבביתו שותה יין כשרד וכשהולך בדרך
 שותה סתם שאינו נאמן לומר שזה היין
 כשר... מ"מ נראה שאם ידענו שנוהרים
 שלא לקדש ולהבדיל כי אם על יין כשר
 תדיר בביתם ובדרך יש להאמינם ללוקח
 מהם יין לקדוש בפירוש... והעתיקו למעשה
 ג"כ הזבחי צדק ע"ה (שם סקמ"ו).

ואחר כל הנ"ל מצאתי הדברים ברורים
 להדיא במשנתו הטהורה של רבנו הגר"מ
 פיינשטיין (אג"מ חיו"ד ח"א סי' נ"ד) אשר נשאל
 בדבר אבות הניזונים במדינה הזאת בעוה"ר
 על שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות

וכל דבר איסור ורובם הם כופרים בה'
 ובתורתו ושבקי היתרא ואכלי איסורא וא"כ
 אין נאמנים על איסורים ואין לאבות
 החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר
 כשצריכים לבריאותם וגם לא כל דבר
 מבושל דאף שסתם כלים אינם בני יומן מ"מ
 הרי הוא כלכתחלה כיון שקבע מושבו אצלם
 וחדשתי שיש מקום להקל להרבה אנשים
 באם האב יודע וקים ליה בגוה דבתו וכלתו
 שלא יכשילוהו באיסור משום דמכיר טבעה
 בידיעה ברורה ע"י שניסה אותה הרבה
 פעמים וראה שאינה מכשילתו מטעם
 שאינה רוצה לצער או שטבעה שלא
 להעביר אחרים על דעתם יכול לסמוך עליה
 ולאכול מה שמבשלת בעדו מבשר וכל דבר
 כשאמרה לו שהוא מבשר כשר ובכלים
 שהזמינה עבורו משום שלא נכנס זה בגדר
 נאמנות אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה
 ממש כיון שידע בברור שאינה משקרת לו,
 וע"ש שהביא ראיה גדולה מסוגיא דכתובות
 (פה) וע"ש מה שהאריך בזה.

אלא דצא וראה לרבנו הגר"מ שטרנבוך
 שליט"א (תשובות והנהגות ח"ב סי' ת"ל) אשר
 נדרש מבעל תשובה השומר שבת ורוצה
 לשמור טהרת המשפחה אבל אשתו עדיין
 לא זכתה לשוב בתשובה והיא ר"ל בסורה
 עומדת ולועגת עליו שהוא שומר תורה
 ומ"מ אומרת שתהא נאמנת לו (ולא להקב"ה
 ר"ל) ותעשה רצונו בפניו לשמור שבת ונדה
 ושואל אם מותר לו לסמוך עליה מדין תורה
 ואמנם מכירה היטב ובליבו ברור לו כשמש
 שהיא לא תרמה אותו אבל שואל דין תורה
 מהו אם מותר לו לגור עם אשתו... והשיב
 שמצא מזור לדברים במשנתו הטהורה של
 האג"מ הנ"ל אלא שכתב לדחות ראיית
 האג"מ בדברי הר"ן בביאור סוגיא דכתובות
 שם ועל כן סיים שיש לדון עד שנשמע
 הכרעת גדולי הדור בזה אלא שעכ"פ חזיתי
 לו (ח"ג סי' רנ"ג) לגבי אדם המתארח אצל
 אביו המחלל שבת ומבטיח להאכילו כשר
 בלבד בכשרות מהודרת וביאר לו כיצד
 להימנע מבישולי גויים במחלל שבת לכתח'י
 וכו' וסיים בדברי האג"מ ואף שכתבתי
 לדחות הראיה מ"מ בענייננו שהחשש איסור
 רחוק ויש חשש איבה וזלזול בכבוד אביו
 ומוראו נראה שאין לחוש במקום דאיכא
 חשש איבה ואיסור אם מכיר ודאי שהוריו

לא ירמוהו והמיקל כדעת האג"מ י"ל ע"מ לסמוך וסיים שעכ"פ אפ"ה רבא לא קיבל ועי' מה שסיימתי בתש"ב בח"ב [ומשמע שאף שסובר שהמיקל במקום דוחק גדול של כיבוד הורים וקים לו שלא ירמוהו מ"מ עדיין אין הדבר נכון שהרי חזי' לרבא שלא קיבל לעדות מהאי טעמא וגם לא שמעי' עוד הוראה מגדולי הדור בזה].

ולענ"ד אם לדין יש תשובה הרי עצם הדברים יש לחלק חילוק גס וברור בין המקרים אשר דנו בהם הני גאוני לבין נידון דין אשר במציאות בא"י המחללי שבת אינם ברמה הזאת של איסורי מאכלות וכש"כ כאשר אנו דנים במושגים של יהודים מעדות המזרח אשר המסורת לנגד עיניהם ואינם מגיעים לחומר כזה ומכבדים וכו' וממילא פשוט שאף לדידהו יהא להקל אף מעיקר הדין וכש"כ במה שלענ"ד חזי' מכל הנ"ל וד"ב.

והשתא לפי כל הנ"ל יוצא שמעיקר הדין אם שואל לידע את צורת השימוש במדיח מעיקר הדין יכול לסמוך על עדותם של הנותנים ולא יהא חשש להצריך בסתמא א. אחזוקי איסורא לא מחזקי', ב. בנוסף על הנ"ל הרי יש לנו עדותם שנוהרו ובסתמא לא ניחוש שמא אירע פעם אחת שלא כיוון שאחזוקי'.

ולענ"ד עוד יש להוסיף על הנ"ל סברא של קפדי אנקיותא עי' ביתה יוסף (י"ד ס' ס"ט מחודש ס"י) דמצינו לרבנו הסמ"ק ע"ה שביאר לעניין ספק אם הדיחו בשר או לא ויש גוי המשמש אמרי' אי קפדי הגויה על נקיות מסתמא הדיחה את הבשר ושפיר דמי וכ"כ הסמ"ג שאף שלענין איסור לא סמכי' עלייהו מ"מ לעניין נקיות כיוון דקפדי והיינו בשר אחר שמולחים לנקותו אין הכי נמי דסמכי' עלייהו שהדיחו ועי' ביתה יוסף שביאר דעיקר טעמי דהסמ"ג דסמכי' אמסל"ת דגוי משום דקפדי המנקיותא וכ"פ בשולחן הטהור (שם ס"י) עכו"ם משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדירה ואין ידוע אם הדיחו אם ידע העכו"ם מנהג ישראל סומכין על דבריו אם היה שם ישראל יוצא ונכנס או שום קטן בן דעת. הגה: ובחד מינייהו סגי... ועי' לרבנו הלבוש ע"ה (שם סק"י) שכתב לבאר בדעת מרן מב' טעמי תריצי וכמבואר ביתה יוסף היינו גוי מירתת ועוד שדרך להקפיד על נקיות אבל על נקיות

בלבד אין לסמוך ועי' לחגורת שמואל ע"ה (שם סק"ג) שהקשה ממעשה דשמואל (ע"ז ל.) ומבואר דלא חייש משום נקיותא ודחה דהעיקר כרב וממילא אתי שפיר אמאי לא סמכי' רק על זה לבד אלא במירתת ומסל"ת.

עוד בנוסף חזי' לרבנו הרמ"א ע"ה שמתיר בסברא אחת והיינו מסל"ת או מירתת אבל עכ"פ אף לדידהו שפיר מצטרף טעמא דקפיד אנקיותא וביאר טעמא בספרו תורת חטאת (כלל א' אות ז') משום דהכא איסור דרבנן הוא על כן סגי לן בטעם אחד להתיר ומ"מ על נקיות לבד אין לסמוך, ועי' כנפי יונה ע"ה (לנדוספר שו"ע על ס"י) שביאר דהא דסמכי' על נקיות כצירוף כיוון שבמירתת הרי מעשה כלדהוה וכהרף עין ועל כן לא שייך מירתת בסתמא ומהאי טעמא של צירוף נקיות סמכי' להקל ע"ש [וע"ע מה שביאר הדברי מלכאל ע"ה (ח"ה ריש ס' קי"ז) לעניין הא דגוי קפיד הנקיות אם קאי על כלי ישראל ג"כ ומה הדין לעניין כביסה].

והשתא לענ"ד כל הדיון הכא של נקיות דווקא כאשר אנו דנים על גוי שכלפיהם בלא"ה עצם הנאמנות והדיון עומד בחסר ועוד ובנוסף הרי הדיון מצד גדרי איסור והיתר אבל בנידון דין כאשר אנו דנים על יהודי ובנוסף הרי אין הדיון באיסור והיתר אלא על מציאות של נקיות בעלמא ודרך העולם אם להכניס כלי מלוכלך או לא אין הכי נמי שכל שיאמר שהדרך להכניסו נקי סגי לן בזה על מנת לידע שלא נבלע איסור ושפיר דמי וק"ל.

והשתא אחר כל זה מתבאר לנו ב' סוגים אשר אפשר לקבל מהם יהודי מסורתי שידעי' שהוא שומר על כשרות וכדו' ומקפיד עכ"פ שלא לאכול לא כשר במוצהר וקונה ממקומות ועסקים אשר י"ל תעודת כשרות אפי' ברמה של כשרות רבנות של אותה העיר אין הכי נמי כל שיאמר שדרכו היה לשטוף עכ"פ את הצלחות קודם שהכניס אין הכי נמי שאין לחשוש כלל לבליעה של איסור ושפיר דמי להשתמש בכלי, ויתרה מזו לענ"ד כל שיש לנו ספק אם דרכם היה לנקות כגון שידע שקיבל מיהודי מסורתי רק שאין יכול לשאול וכדו' רק יודע שמי שנתן היה מסורתי אין הכי נמי דשפיר

דמי להקל משום שדרך העולם [כמו שאמרו לי כמה וכמה פעמים ששאלתי לידע המציאות] לשטוף לפחות החיצוני והנראה לעין וכש"כ כאשר מדובר בחתיכות של בשר וחלב שאין דרך להכניסם יחד אין הכי נמי שאף בספק יש להקל מעיקר הדין ולא להצריך הכשר וטעמא דלא מבעיא שיש דרך נקיות והנהגה ישרה של מסורת שבעין עכ"פ לא להניח אלא אפי' נימא על צד שהניח עי' לקמן מה שביארנו כמה טעמים להקל בהכשר וממילא תקיש לנידון דידן וק"ל.

אלא שעכ"פ אם לקח מאדם שאינו מסורתי אלא שהוא יהודי שבעוה"ר אינו בקב המסורת עכ"פ ואינו מדקדק בדווקא לקנות עם כשרות ואפשר לו לקנות מכל מקום אשר אפשר ואין מקפיד בדווקא אפי' שיהא חותמת כשרות אין הכי נמי בנידון דידן אנו דנים כבר שודאי בלע איסור ועל כן אפי' מסופק אם מנקה את הכלי מהבעין או לכלוך שעל גביו קודם שמכניס למדיח עדיין נצריך לחומרא הכשר.

והשתא יש לדון בצורת ההכשר של המדיח ראשית צא ועי' מה שכתבנו בעניינינו [ועי' נתנאל (ח"א סי' נ"ח)] לגבי צורת הפעולה של

המדיח כלים ולענ"ד נראה דאי נימא מצד הסברא י"ל שמעיקר הדין אפי' הכשר למדיח א"צ והטעם פשוט כיוון שכל מה שאנו דנים על בליעה היינו בליעה פורתא ואין השימוש שימוש של מאכל שניחוש למעבר של טעם ממקום למקום וכיוון שעבר מעת לעת אין הכי נמי שהכל פגום ואינו בעין וממילא י"ל שמעיקר הדין אפי' שטיפה בעלמא א"צ לא למדיח עצמו ואפי' לא למגשים עצמם, ודין הנ"ל לעניין ביטול איסור או חשש בנטל"פ כאשר אין בגופו אלא טעם קלוש דנתי במקום אחר [עי' ויען נתנאל (ח"א הע' קצרות סי' י"ד)] עוד בנוסף הרי יש לעי' מדין פשוט כיוון דנידון דידן קמיירי שבלע שיעור של קליפה שהרי עירוי מבשל כדי קליפה וממילא כלפי גוף המדיח אנו דנים על צד שיש בליעה מהאידיו היוצא ע"י העירוי קליפה וכן המגשים אשר גופם נוגע במאכל כביכול אשר מותז עליו והוא אלים טפי בבליעתו מצד הסברא מאשר המדיח עצמו [שהרי כלפי המדיח י"ל שהחום שנוצר בדפנות מהיתר אלים טפי מהחום אשר האידיו גורם וממילא גורם שלא יבליע עי' ב"י יו"ד סי' צ"ב מחודש ס"ח לעניין מחבת שתחת קדירה ועי' בדברי הרמ"א ולחב"ב ע"ה בדוכתין וע"ע בדברי האחרונים אשר דנו באם הקדירה עצמה חמה אי מהני שלא יהא בליעה מהאידיו ותליא במחלוקת³ ועל כן ממה נפשך במדיח יש להקל טפי

כשאין הסיר רותח ואין יס"ב פשוט דשרי ובה לא איירי הרא"ש כלל אלא כשהסיר רותח בזה יש להסתפק אי מקבל הזיעה כדלעיל ועי' בערוך השלחן (שם סקני"ה) שמבאר הדברים ועל פי זה לא קשיא מידי ועי' מהרש"ם ע"ה שמצרף ד"ק של כנה"ג לקולא, וזלח"ק דרבינו ערוה"ש (שם בסוגריים) ביאר ד"ק של תרוה"ד דמייירי בסיר בלא משקה או מכוסה ועי"כ מה שהקשה אהדדי חי' הגהות ל"ק מידי [ז"א דמעיקרא לא מתחילה קושיא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי] א"ה-והשתא בראותי ד"ק של הרא"ש בהבנת מהרש"ם כצירוף או בשיטת ערוך השלחן ע"ה שאם חשיב חם שיש"ב א"כ הוי כרותח ואינו מקבל זיעה אי"נ כערוה"ש ע"ה שאם מעלה והרי ביבש כה"ג אמרי' שמעלה אין הכי נמי דחשיב גי' כתרוייהו מזיעים ובלא"ה הוי מתפשט ועי"כ ודאי ומכש"כ יש להקל [המורם: כל שאין הזיעה יכולה לחמם ליס"ב אינה מבליעה ואם יכולה לחמם ליס"ב תליא אם קדירה רותחת או לא דלפי דברי הרא"ש ברותחת אינה מקבלת ולפי דברי תרוה"ד מקבל, דין זה צ"ע דהרי ברא"ש איתא להדיא שאם סיר רותח אינו מקבל אא"כ המחבת מפריע את רתיחת הסיר ותרוה"ד כתב שרותח ממה נפשך סופג ולעני"ד צריך לומר דתרווייהו קמייירי במקום אחד והיינו אם הסיר י"ל רתיחה מאש אפי' שמקבל זיעה שאינה מונעת את הרתיחה לא נספג ורק כאשר הסיר רותח מחמת שהתבשל והשתא עדיין משמר החום

³ ואמרתי לצרף כאן מש"כ במק"א בחי' עיני"ד סי' צ"ב ס"ח: תרומת הדשן שאל באיזה אופן בולע הסיר ממחבת שתחתיו וביאור כוונת דברי הרא"ש והשיב קמייירי באופן שיש בכח הזיעה לחמם את הסיר ביד סולדת בו [ז"א כל שיש מרחק בין הזיעה לסיר שאינו גורם שבמקום המגע יהא יס"ב אין הכי נמי דלא נאסר כלל ואפי' עומד שם שעה או שתיים א"ה-ולפי זה כתבו באמת האחרונים לעניין טיפה שנגעה בסיר צונן שאין חשש] והני מילי באין הסיר רותח מדיליה אבל אם הסיר רותח מדיליה אין העי נמי שבוולע [אפי' אין בכח הזיעה לבד לעשות הקדירה יס"ב] ומבואר מדהעתיקו הב"י בשתיקה דמסכים עם תרוה"ד בביאור כוונת הקודש של הרא"ש, א"ה-מבואר מד"ק של תרומת הדשן שהגדרת זיעה האוסרת דווקא שבכוחה לחמם אבל כל שאין בכוחה לחמם אינה אוסרת והני מילי בגוונא שהסיר גופיה אינו רותח אלא דיש לעי' הרי הרא"ש כתב דאם הקדירה רותחת ואין המחבת מונעת את החום מלהרתיח הקדירה אין הכי נמי דאינו בולע ולפי זה צ"ב בהניח מחבת חלבית ומעליה סיר בשרי רותח שהרתיחה מונעת ובכח המחבת אין לחמם אמאי יבלע וצ"ב? ותלי"ת שכ"כ כנה"ג ע"ה הגב"י סק"ע (הובא חי' הגהות) להקשות ות"י דאפשר לומר דהכי קאמר

שהרי איכא עירוי המבליע קליפה ולא שמעי' שגורם לאידוי היוצא מהמאכל להבליע טפי וכש"כ בצירוף הנ"ל וק"ל].

ואמרת אציגה הדברים ידועים הם ד"ק של רבנו הרשב"א ע"ה (טו"ד סי' צ"ט, סי' קכ"ב) אשר כתב שכל כלי שדרך השימוש בשפע והכלי בלע במקרה בשיעור מאוד קטן אין הכי נמי שאפי' הכלי בן יומו אפשר להשתמש בו ולא חשיב מבטל איסור לכתח' כיוון שאין בכח האיסור ליתן טעם ועי' מה שהקשה הטור ומה שיישב מרן הב"י ע"ה ובשולחנו הטהור [יו"ד סי' צ"ט ס"ז, סי' קכ"ב ס"ה] הכריע למעשה כדעת הרשב"א ע"ה שכל כלי ששימושו בשפע ובלע מועט אין ליחוש כלל להשתמש בו אפי' בן יומו שמעי' מינה עכ"פ ממה נפשך שלענין נידון דידן כיוון שעצם הבליעה הרי היא בקליפה ואף בזה הרי כח כלי בעלמא לפלוט כדי קליפה וממילא הרי כל שימוש בכל כלי מאכל אשר יהא הוא ודאי הרבה יותר אין הכי נמי שממה נפשך אין ליחוש וכש"כ כאשר אנו דנים בכלי שעבר עליו מעת לעת ואף שיש מחלוקת גדולה בדעת הטור ובדעת הרשב"א ואם מוסכם דברי מרן מ"מ הרי לרוב ככל הפוסקים כאשר הכלי בלע בנטל"פ או פולט נטל"פ אין הכי נמי שאין ליחוש כלל ועיקר [עי' ט"ז באריכות סי' צ"ט וע"ע יד יהודה (פ' הארוך סי' צ"ט) יד אברהם אוצ"מ (גליון סי' צ"ט על ס"ז) ועוד מה שהאריכו בזה].

וממילא מכל הנ"ל שמעי' להדיא דממה נפשך אף מעיקר הדין אפי' נימא שבלע הכלי כיוון שעבר מעת לעת והשתא אנו דנים רק על מה שבלע בקליפה ואין פליטת כלי אלא קליפה ואחר שנידון כמעת לעת הוי נטל"פ גמור אין הכי נמי שממה נפשך אין לנו ליחוש ולידון ג"כ מצד מבטל איסור כיוון שאין כח באיסור ליתן טעם במאכל ועל כן מצד הדין אליבא דמרן ורוב אחרונים אין ליחוש כלל ולהצריך.

אלא שעכ"פ כיוון שהמנהג הפשוט אחר שמקבל כלי ואף שדרך השימוש הוא ע"פ רוב לאכילה ולא כנידון דידן לניקוי מ"מ להצריך הכשר ועוד ובנוסף לענ"ד הרי חזי' לד"ק של רבנו הפרי מגדים ע"ה (שפתי דעת סי' צ"ט סקכ"ג) בקדירה שאינה בת יומא ואיסור מועט אפ"ה אסור ואף שיש לדון ולומר דהכא שאני דאין הנידון דומה למקרה והיינו דהכא קמייירי לענין שימוש בכלי אשר הוא לניקוי ומבליע מכלי לכלי ואין כאן נתינת טעם של מאכל אין הכי נמי שיש להקל טפי מ"מ עדיין כיוון שד"ק של רבנו הפרמ"ג כתובים ואין לי הכרח לחלק בין השיתין וממילא יוצא דאיכא איסור של לעשות נטל"פ לכתח' [ובפסח מחלוקת אם נאסר אף כלפי הדיעבד כידוע מחלוקת מרן רמ"א וע"ע שו"ת צ"צ (קדמון סי' צ"א)] ודאי שיש להחמיר.

וכש"כ כאשר יצאתי לחפש לי חבר שקדמני בהוראה למעשה להקל בזה ולא מצאתי

נבלע עיי' זיעה, ולעני' עדיין רחוק אלא דעדיף בכה"ג דוחק הלשון על פני דוחק הענין וצ"ב ועי' כנה"ג הובא לעיל ואשיח האמת די"ל דתרוה"ד הסתמך ע"ד הטור ע"ה ולא ראה תשובת הרא"ש אולי מבפנים ועי' כתב מסברא זה ולפי זה יוצא שלרא"ש כל זמן שסיר רותח ואינו בתהליך להגיע לרתיחה (כמשמעות לשון הרא"ש דמייירי שהניח את המחבת בהתחלה של הסיר ומה"ט בולע אבל אם כבר רותח אפי' שמונע את הרתיחה כבר אינו יכול לבלוע) בכ"ג אינו בולע זיעה ועי' לגר"י וייס ע"ה (מנחת יצחק ח"ה סי' פ"א אות א', אות ח' ואילך) שדן בדברי המשנה מכשירין פ"י [ביאור הרמב"ם ברטנורא וכו' ועי' שכותב שהוא מחלי' ועי' מאידך בערוה"ש שהשווה ביניהם] והוסיף שהרא"ש ס"ל כר"ש ועי' ביאר כך וכך ומאידך תרוה"ד לא מבואר כן והביא דברי כמה אחרונים שכתבו ליישב שיש לחלק בין שופך משקה חם לחם [והיינו מתני'] דבכה"ג אמרי' אידי דטריד ועי' לא בולע משא"כ זיעה שעולה לשולי הכלי לא שייך לומר כן, [א"ה-צ"ב הרי הרא"ש להדיא כתב להיפך מזה דכתב אם הסיר רותח ומשמע דלא משפיכה אלא רתיחה עצמית מחמת האש אין כח

לזיעה לחדור אותו ועי' מסיים דהכא מחמירים דיש ספק אם המחבת גורם למניעת האש להגיע להרתיח את הסיר והיינו על פי דברי הב"ח שכירה בזמנם הייתה עליה ישירה של הזיעה בלא התפשטות וא"כ אף ברא"ש מייירי הכא והיינו שהמחבת יושב על מרכז האש ומונע מעבר אליו וא"כ ודאי שאין ד"ק של המנח"י בזה אחהמ"ר מכב"ת עולים יפה ליישב הקושי שיש בין ד"ק של תרוה"ד לרא"ש דודאי סתרי ועי' באחרונים וצ"ע ע"ד קודשו דנראה דלא חזה הרב המיישב בד"ק של הרא"ש ע"ה גופיה וצ"ב:] ועי' לרבנו הגר"ש משאש ע"ה (מזרח שמש נ: ע"ד ההגה) ואף שבעצם ריהטת הדברים לעני' ד"ק צדקו רק שמחמת המספקא ליה שיצר ברא"ש [לעני' לא שידד כדבעי אחהמ"ר מכב"ק תורתו הרי כל הספק של הרא"ש דווקא בגוונא שיש ספק ברתיחה אבל כל שאין ספק ברתיחה לא שייך המספקא לי עי' היטב ודו"ק] יצר מציאות של חם לתוך צונן ע"ש ואכמ"ל [ועוד עימי בכתובים בסוגיא הנ"ל והיא נפקא מינה ג"כ לענין אידוי של קוסקוס מעל סיר גם מדיני בשר וחלב וגם מדיני איסור והיתר ועוד נפקא מינות רבות המצויות ועוד חזון למועד].

שכתב להקל להדיא [עי' לקמן מה שהזכיר ד"ק של חכם בן ציון ע"ה] ויתרה מזו חזיתי לרבנותינו אחרוני דורינו ע"ה אשר כולו כולו אחד מצריכים בצורה פשוטה להכשיר את המדיח דזה יצא ראשונה רבנו הגר"מ פיינשטיין ע"ה (אג"מ או"ח ח"א סי' קי"ד ד"ה ובדבר) כתב שלעניין מדיח כלים בעי' מגשים לחלבי ומגשים לבשרי ובהרחב יותר (שם ח"ב יו"ד סי' כ"ח) דן על מה שכתב מצד הכלי עצמו אין ליחוש ושפיר דמי להשתמש לבשר וחלב רק בזה אחר זה ואין בולע איסור דהוי נ"ט ברנ"ט ומה שצריך מגשים שונים כיון שפעמים נשאר בעין מהבשר והשומן ויגע בכלי החלב והפוך וכאשר יבואו המים החמים בשיעור יס"ב יבליע בכלי והפוך אבל לעניין הדפנות אין ליחוש וסיים שאין להכשיר לפסח או מטרפה לעשותו כשר כיוון שהוא פורצלן עוד הוסיף (שם סי' כ"ט) להתייחס שוב פעם שכל מדיח אשר נאסר הוא הדיחו בו כלי גויים וכדו' אין לו הכשר כיוון שהוא פורצלן וגם קשה לנקות, ואחר כל זה הוסיף (ח"ג או"ח סי' נ"ח) שיש ב' סוגים פורצלן שאין לו הכשר כמשנ"ת ואלומיניום ימתין מעת לעת ואז יוכל להגעיל במים יותר חמים ממה שהיה במדיח עצמו ולפי המנהג יניחו אבן מלובן או ברזל מלובן שיעברו עליו המים החמים וה"ה אם הדיחו בו כלי גויים או בשר וחלב יחד או נבלות וטריפות ושאר איסורים.

עוד בנוסף עי' לרבנו הגר"מ שטרן ע"ה (באר משה קונטרס אלקטריק ח"ז סו"ס ס') נשאל לעניין שימוש במדיח כלים לכלי בשר וחלב השיב להחמיר בזה⁴ וסיים להכשיר דישוואשער לצורך פסח או מטרפה לכשר אם הוא משל מתכות שרי להכשיר כדת וכדין ואם הוא משל חרס (פארצלן) או פלעסטיק אין להתיר עכ"ז אם הוא הפסד מרובה מאחר שכל הבליעה הוא דרך נוטלפ"ג כי בכל פעם יש חומר זייף או חומר דבר חריף אחר שהוא נוטלפ"ג בהדישוואשער בשעת הדחת כלים יש להתיר ע"י הגעלה ג' פעמים ולסמוך על המיקל ג"פ בכלי חרס אבל רק בשעת הדחק

⁴ לעצם הספק כתב בזה"ל: נשאלתי לברר דין הדיש וואשער לענין הדחת כלים של בשר וחלב ושאר ענינים **השבתי מי שמע כזאת** להדיח בדישוואשער פעם כלים של בשר ופעם כלים של חלב...

בהפסד מרובה והמחמיר בכל ענין תע"ב אבל אין מן ההכרח להחמיר וג"כ תע"ב [ועי' לרבנו מהר"א גרינבלט ע"ה (רבבות אפרים ח"ה סי' תקי"ח) שהזכיר ב' שיטות בסוגיא הנ"ל והיינו שיטת הבאר משה והאגרות משה ע"ש].

עוד כעין זה חזיתי לרבנו הגר"ש ואזנר ע"ה (קובץ מבית לוי ח"א עמ' ל' אות ז') מדיח כלים קשה להכשיר לפסח ועל כן ראוי להימנע מהכשרתו ובצורך גדול יעשו שאלת חכם ואין להשתמש במדיח כלים להדחת כלי בשר וחלב גם אם מחליף את המגשים ובהערה (אותו) יש כמה סוגי מדיחי כלים יש שהמים מגיעים לרתיחה של מאה מעלות והמים החמים חשיבי כלי ראשון כי הדפנות חמות ועל כן אי אפשר להכשיר בעירוי רק ע"י הפעלת המדיח עצמו שיתז חמין וקשה לכוון שהמים יגיעו לכל המקומות שמגיעים בעת השטיפה⁵ גם את הפילטר וסביבתו קשה לנקות ויש גם חריצים במקומות אחרים ולזה צריך לשפוך חומרים פוגמים וגם קיימים חלקי פלסטיק שאותם צריך להחליף בחדשים וכן הפילטר ועל כן יש להימנע מלנסות להכשיר [והוראה זו נכפלה בקבצי בית לוי הנ"ל ובטעם ההערה הנ"ל בעוד חלקים ח"ד ח"ו ח"ז ח"ט ח"י"ד הלכות לחודשי ניסן אייר סיוון ועוד].

ואף שמצד הדין לא חזיתי בד"ק שדנו בסוגיא הנ"ל של צורת וכמות הבליעה והשתא ג"כ שיכול להשתמש אחר מעת לעת מ"מ ודאי שאין בכוחי לבד לחלוק עליהם וכש"כ כאשר הורנו עד השתא וגם בעצם התיר הכשר המדיח להקל אינני רוצה שאקרא [מסכת ע"ז לו.] בי דינא שריא ואף דחזיתי שכבר הרגיש בחלק מהנ"ל רבנו חכם בן ציון ע"ה (אור לציון ח"ג פ"י הי"א בהע' עמ' קכ"ה טור שמאלי ד"ה והנה) הרי היא גופיה למעשה סיים בצ"ע וזתוד"ק כתב לדון להתיר את המדיח לפסח אפי' בלא הכשר והטעם כיוון שהפעולה של המדיח נעשית בחומרים פוגמים [לפי מה שכתבנו זה אינו שקודם שחומרים פוגמים יוצאים יש פעולה של חמין וממילא כבר נאסר] והרי שו"ע לגבי נתינת אפר מ"מ הכא שאני דודאי פוגמים ולא דמי לאפר עוד

⁵ ועי' כעין סברא הנ"ל להחיל שם כלי ממש על המדיח והוי כבליעה של סיר לרבנו האבני ישפה ע"ה (ח"ג סי' ע"א) במה שנשאל לשימוש במדיח לבשר וחלב אחד אחרי השני והשיב שיש לדון שהבליעה חשיב כבליעה בסיר ע"ש.

בנוסף אפי' לרמ"א שאוסר נטל"פ הרי הכא שאני כיוון דדינו ככלי שני ולכל היותר עירוי מכלי ראשון ואף שהאחרונים חלקו בזה על הרמ"א מ"מ חזי לאיצטרופי וא"כ מדינא א"צ שום הכשר לפסח ואפשר להשתמש לפסח אחר שינקוהו אלא שמן הראוי ומשום חומרא דפסח להחליף את המגשים לחדשים אולם יש לעי' שמא יש לחוש שפעם השתמש בלא חומרי ניקוי ושמא בלע בלא נטל"פ ולמעשה צ"ע [אם לדין יש תשובה הרי לעיל כבר ביארנו דאחזוקי איסורא לא מחזיקים וממילא מה הספק הנ"ל אתמהו והרי אם דרכו להשתמש בחומר פוגם וזה המציאות אמאי יחוש שמא ישתמש אתמהו וד"ק תמוהים לי טובא] מ"מ כיוון שאין היתר לכתח"י ויש לנו ליחוש לד"ק של רבותינו האחרונים וד"ק של הפרמ"ג ואפשר לענ"ד בקל לפי מה שאבאר להכשירו ודאי לכתח"י יש להכשיר וד"ב.

והשתא עולה מכל המבואר התם שאפי' ניחוש לצורת בליעה של גוף המדיח שנעשה ע"י הרתחה הניתנת מהמים ולא מחמת האידוי אשר נוצר [וכעין מה שכתב להחמיר השבט הלוי אלא שהחמיר לגמרי לדון ככלי ראשון וזה תמוה אחהמ"ר מכב"ק תורתו הטהורה שהרי מהני סברות היה לדון להקל כמו שהזכרנו לגבי מחבת תחת סיר וע"ע לרבנו הגר"מ פיינשטיין שכלפי הגוף אפי' בפורצלן נטה להקל בצורך גדול וכש"כ במתכת וביאר דאין ליחוש לבליעה התם כיוון שאין אוכל בגוף ואפי' אם יש אין דרך להגיע מים אליו ולענ"ד עוד יש להוסיף דאחזוקי לא אמרי' וק"ל] ולא מהיוצא או מהאוכל עצמו שהרי אין גוף המאכלים נוגע בגוף המדיח וממילא אנו דנים רק על האידוי היוצא מתערובת הדברים ועל כן קיל טפי [ואף שאנו דנים אידוי כגוף האיסור מ"מ לא ברירא מילתא שהאידים של האיסור מחמים את הדפנות ולא גרע מזה וזה גורם וממילא רוב הדברים הם היתר וק"ל] מ"מ ניזיל לחומרא להחשיבו כבליעה בעירוי ועל כן כמו שבלע כך יהא הכשרו ואף שיש לדון שהכשר נעשה עוד בהמשך של הפעולה אחר שמנקה לגמרי את הכלים ואת המדיח עצמו והיינו ההדחה האחרונה שנעשית ברותחים מ"מ כיוון שאפשר בקל להכשיר בפעולה נוספת על ריק ויתרה מזו להוסיף

ג"כ חומרים פוגמים אין הכי נמי שודאי לכתח"י יש להצריך לעשות פעולה נוספת והרי המים הניתנים הם נעים בין חום של 70 עד 90 מעלות צלסיוס ובזה שפיר דמי להכשיר את חלל המדיח [ואין ליחוש מצד תערובת המאכלים אשר יורדים לחלק התחתון של המדיח שהרי כבר יש סוגי פוגמים אשר מתווספים אז ולא גרע ממניח עפר או שאר פוגמים שהתיר מרן (יו"ד סי' צ"ה ס"ד) ואף דהתם מחלוקת דיעבד לכתח"י הרי הכא ג"כ נידון כדיעבד דהשתא מסתפקים כיצד להכשיר ועל כן ממה נפשך שפיר דמי שמתערובת המאכלים שנעשו למטה אין ליחוש לענין הכשר וכש"כ כאשר אנו דנים שאין המים בעירוי פוגע אלא מים היורדים וקיל טפי וד"ב].

והשתא יש לדון לענין המגשים עצמם דאי נימא דאיכא אוכל ממש הרי בלע במגע שהרי האוכל נוגע במגשים עצמם וממילא אי אפשר לדון מהאידים ועכ"פ עדיין עיקר הבליעה נעשית ע"י עירוי מכלי ראשון אשר מתבצע במהלך פעולת המדיח ואף שאפשר ג"כ לדון להקל שבתום ההדחה אחר שכבר נוקה הרי המדיח עושה עוד עירוי של רותחים מ"מ לענ"ד נראה שבכה"ג כאשר מפעיל את המדיח מהני ג"כ להכשיר את המגשים הנ"ל ואם רוצה להחמיר⁶ ואפשר לפרק את המגשים אין הכי נמי שיכול ליתנם בתוך סיר מבעבע ובזה לבצע הגעלה ממש ולא רק עירוי [ובלא"ה שיש לעי' אי מהני העירוי של החמין אלא שעכ"פ אם מפקפקים אי מהני הרי ממילא יהא לעין ג"כ לאידך אם בכלל חשיב בליעה שהרי עירוי מבשל כדי קליפה וממילא הרי כבר נוצר כמויות של נוזל אשר נשפך והשתא כאשר מגיע הנוזל החם הרי מגיע על שכבה של נוזל קר וממילא העירוי מבשל את השכבה של המים אשר נמצאים על גבי הכלים ומ"מ לענ"ד כיוון ששווה זמן רב וגם יש חימום הולך וחוזר ומציאות אשר המים החמים מגיעים לעירוי על חמים מחמת כל המקרים ממילא י"ל דהוי עירוי א"נ דינו ככלי שני ממה נפשך ובכה"ג לכתח"י לדעת מרן יצריך כמבואר (יו"ד סי' ק"ה ס"ב) וע"ש לגרעק"א וד"ב] וכן מצאתי כעין כל"ה הנ"ל לרבנו חכם מרדכי אליהו ע"ה (הלכות חגים פ"ה אות צ' עמ' 52) שכתב לענין הכשר המדיח לפסח יש לנקות את המסננים והמגשים והרשתות ורצוי להחליפם אח"כ יש להפעיל את

לחכם בן ציון וחכם מרדכי אליהו שמתירים מעיקר הדין את המדיח ועכ"פ בהכשר ואילו חכמי אשכנז נזהרו טובא מלהתיר וצ"ב החילוק שהרי מצד הדין לא מצינו במהות חילוק בין חכמי ספרדים לאשכנזים הקשור למהות הסוגיא וניחא לענין שימוש לענין נטל"פ לכתח"י וכדו' מ"מ לענין ההכשר צ"ב?

⁶ ע"פ רוב נעשה מחמת נרווים דלא דמי הכא למה שמחמירים ומדמים בבליעת יבש בחשמל להצריך הכשר ע"י אש ממש ולא מהני תנור, וכתבתי הדברים בשביל הני שיש להם את הנרווים הנ"ל.

⁷ ולפי זה יוצא שבמהות הדין היא מחלוקת בין חכמי אשכנז לחכמי ספרד דמחדא חזי'

המדיח על החום המקסימלי בלא כלים וכ"כ הר"ד יוסף (תורת המועדים מקוצר עמ' רמ"ה) [הבאתי רק דבריהם לעצם הדין אלא שעכ"פ לענ"ד לענין פסח יש להקל טפי אם החשש מצד הבליעה הוא רק משום חמץ ולא מטעם של איסור ממש דהרי בכה"ג איכא דדרך הבליעה היה בצורה של נ"ט ברנ"ט ועי' ביתה יוסף (או"ח סי' תנ"ב מחודש ס"א) בטעם שהגעלה של כלי קודם זמן איסורו שפיר אפי' יהא בן יומו בבליעה וממילא דה"ה לענין חמץ בפסח וע"ע דרכי נעם (חאו"ח סו"ס ה') בשם בנו מהר"א הלוי ע"ה⁸].

סיכום מעשי:

1. גדר נאמנות ביהודי תליא במהותו והיינו אין אדם יכול להאמין לרעהו אלא בדבר אשר אינו חשוד עליו ועל כן אדם שאינו אוכל סוגי כשרויות מסויימות מעיקר הדין אין יכול להעיד על הדבר שרוצה להאכיל [מסעדה או בית וכדו'] או למכור [כגון איטליז וכדו'] שהוא בכשרות הנ"ל [אא"כ יש תעודת כשרות מגוף כשרות מוסמך אשר מצהירה ויש נאמן כשרות אשר מעיד על הדברים שפעמים הנייר סובל הכל כידוע וד"ב].

2. יהודי מחלל שבת מעיקר הדין אינו נאמן בשום דבר אפי' על דבר שאין חשוד.

3. הא דאמרי' לגבי יהודי מחלל שבת בעוונה"ר שאינו נאמן דווקא בזמנם אבל בימינו אשר יש סוגים שונים במחללי השבת אין הכי נמי שיש לדון כל מקרה לגופו והיינו יש חילוק בין יהודי מסורתי אשר בעוונה"ר מחלל שבת אבל מקפיד לאכול רק כשר [אפי' כשרות רבנות] ונזהר מבשר וחלב וכדו' [כגון כלים מופרדים ו' שעות וכדו'] אין הכי נמי שאפשר לסמוך עליו באופנים מסויימים להקל כאשר מתארח אצלו וכדו' שאינו מאכילו או מבשל לו בכלים שבלעו איסור ומ"מ זה דווקא בשעת הדחק או צורך גדול כגון ילד שחזר בתשובה והוריו בעוונה"ר עדיין לא או להיפך הורים שמו"ת ואחד מהילדים נפל בדרך בעוונה"ר והשתא באים להתארח אצלו וכדו' יכול לסמוך על כליהם או על מאכליהם שהם בכשרות מסויימת אשר מצהירים עליה וכש"כ אם משאיר את

התוויות של הכשרות וכדו' למראה עיניהם של הנצרך לזה דהוי כעין אדם אחר שמעיד על כשרות המוצר [כמובן כל מקרה לגופו וכל אדם יתייעץ עם רבותיו קודם].

4. יהודי אשר אינו מסורתי כגון שאנו יודעים שברגל גסה עובר על כל המקודש ואינו מקפיד כלל על כשרות ו' שעות כיפור בית כנסת תפילין וכדו' פשוט וברור שדינו לעניין נאמנות לוקה בחסר ואי אפשר להאמינו ואם מגיע להתארח אצל אחד כזה אין הכי נמי שאי אפשר להאמינו בסתמא אא"כ מצהיר ומראה לך סוגי הכשרויות של מה שקנה ועל כן אדם שחזר בתשובה והוריו מתנהגים בצורה הנ"ל או להיפך ילד שפרק לגמרי והוריו שמו"ת ומזמינם להתארח שב"ק וכדו' ואומר שישתדל לעשות הכל אין הכי נמי שיש להקל ולסמוך בצורך כזה [ועכ"פ למעשה כל אדם יוועץ עם רבותיו שהרי כל מקרה לגופו].

5. לענין מדיח כלים אשר נשלח ליהודי שמו"ת מיהודי הנ"ל יש להסתפק אם יהודי מסורתי יש להקל מעיקר הדין וא"צ הכשר אבל אם מדובר ביהודי אשר אינו מסורתי אין הכי נמי שנצריך מעיקר הדין הכשר לחלל ולמגשים של המדיח ועל כן בכה"ג ימתין מעת לעת [אא"כ קודם שקיבל את המדיח כבר עבר מעת לעת משימוש אחרון] ינקה היטב ואז יפעיל את פעולת הניקוי על החום הגבוה ביותר של המים ובזה שפיר דמי להכשיר את חלל ומגשי המדיח ומאז יוכל להשתמש מעיקר הדין במדיח [כמובן בהפרדה בין בשרי לחלבי ולא להניחם יחד ובשעת הדחק גדול (כגון ערש"ק ואי אפשר בעניין אחר) יכול להשתמש יחד ע"י שינקה קודם (ממאכל בעין) ואז ישפוך כלור או כל חומר פוגם ויכול להפעיל מעיקר הדין], ומ"מ מהיות טוב הרוצה להחמיר להחליף את מגשי המדיח בחדשים [באופן שאינו הפסד מרובה או מחיר מופקע] אין הכי נמי שתע"ב [ליחוש לשיטת הגר"ש ואזנר דביאר דגדרו כעין בליעה בכלי ראשון וממילא לדידהו לא מהני הפעלה של המדיח להכשיר ואף שהבאנו ד"ק של הגר"מ פיינשטיין דלא חייש להאי טענתה ועוד הוספנו בעניותינו לחלק בין השוואים מ"מ

על צד שנעשים גם בפסח עצמו ולא נ"ל שעושים כן] אין להם ליחוש לכל החששות שהציעו ואין דרכי לדון בדבר אשר קימחא טחינא וד"ב [ובלא"ה הרי עכ"פ כל הדיון הוא לאנשים שכל השנה לא קפדי על כשרות מהודרת אבל אינשי דקפדי הרי כלפיהם אין הדיון שהרי כשרות העוגיות רבנות].

⁸ ומהמבואר שם בד"ק של מהר"ם הלוי וכן של בנו מהר"א יש ללמוד במכל שכן לענין הטוענים על עוגיות פפושדו שנעשים בכלים שאינם כשרים ומהתם מבואר להדיא לדחות דבריהם שהרי כידוע כל הכנה של עוגיות הפפושדו אי"נ עכ"פ מי שקונה קודם פסח [אפי'

ליחוש לגדול שבדור ודאי נכון הוא וכש"כ באין הפסד מרובה ואפשר בקל].

6. לעניין הכשר מדיח כלים לפסח אם החשש הוא רק מצד בליעות של כלים שהיו בלועים מחמץ וכדו' אין הכי נמי שמעיקר הדין אפשר להקל שלא להצריך הכשר, אלא שעכ"פ כיוון שנהוג עלמא להכשיר ויתרה מזו לענ"ד יש בזה ג"כ משום ההרגש היהודי שהכיצד נכנס לפסח ולא ניקינו או הכשרנו את הכלים [וכעין שמצינו לרבנו הראב"ן (טווא"ח סי' תמ"ב) שהביא סמך למה דנהוג להכשיר כסאות וקירות (ועי' שו"ע שם ס"ו ומאמ"ר שם סק"ז אמאי הוצרכו להזכיר מנהג הנ"ל), וכעין זה מצינו למרן בשולחן הטהור (סי' תנ"א ס"כ) שפסק להכשיר שלחן אף שמצד הדין לא היה נצרך שהרי א. איכא חשש שמא וממילא מחשש לא חייב להכשיר שהרי אחזוקי וכו', ב. לא אזלי בכלי בתר מיעוט תשמיש אלא רוב תשמיש וממילא כיוון שדרך לנקות בלח לא גרע מכלי שתיה שמרן התיר בהדחה בעלמא (שם סכ"ה) ועל כרחק שהוא מצד מנהג שנהגו להחמיר] ועל כן פשוט שיש לנהוג עכ"פ הפעלה וניקוי וכמש"כ להדיא חכם בן ציון והחכם מרדכי אליהו ע"ה [נפק"מ עכ"פ מגיע להתארח במקום אשר לא הכשירו או ששכחו להכשיר וכדו' שיכול להשתמש ולא ליחוש כלל].

סימן ב'

כיסוי מכני למגורת לילה

נשאלתי מידיי"נ הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א רב ומו"צ בעי"ת רחובות ומח"ס גם אני אודך ועוד. רציתי לשאול לגבי מה שמצוי היום מגורה של שבת שיש לזה כיסוי שיכולים לכסות שלא יראו האור וכן להזיז הכיסוי ואז נראה האור השאלה אם המגורה של שבת מחובר עם חוט לשקע האם זה הופך להיות מוקצה וגם אם לא מחובר לשקע האם אין בזה שום בעיה הלכתית של מוקצה?

ביאור המציאות מבחינה טכנית לפי מה שביאר השואל ובדקתי אצל אנשים אשר הראו לי המציאות הנ"ל הבנתי שמדובר במגורה רגילה לכל דבר ועניין שיש לה תאורת לד בלא חוט להט או מצת וכדומה כדמצוי בפלורסנט וברגע שמדליקים האור קבוע ויש כעין תריס חיצוני המולבש על גוף התאורה ואפשר לכסות את התאורה עצמה ע"י הורדה או העלאה של הכיסוי הנמצא מול גוף התאורה ובכה"ג לגרום למיעוט האור או מציאות שאין אור כלל ועיקר אף שהמגורה נשארת דלוקה כל הזמן וכן הראו לי סוג נוסף שהוא ע"י סיבוב של ראש המגורה ונוצר כעין כיסוי על גוף התאורה?

והשתא הספיקות העולות לפנינו שהציג הרב השואל שליט"א א. האם יש ליחוש מצד מוקצה, ב. האם יש לחלק בין מחובר לגוף החשמל או מנותק מגוף החשמל [כגון פועל ע"י בטריז וכדומה], אלא שלענ"ד עוד יש להוסיף כמה ספיקות אשר יש לעי' בהם אגב שאנו דנים ג. חשש שמא בטעות 'בוא ויכבה כהנהגתו בכל יום, ד. חשש מראית עין מחמת המציאות של אור וחושך הנוצרים ע"י כיסוי או הסרת מסווה הכיסוי מגוף התאורה, וזה החילי בעזר ה' צורי וגואלי:

ראשית יש לדון בספק כיצד מוגדרת המגורה הנ"ל האם דינה מוקצה כיוון שמחברת לחשמל או לבטריז וכדו' והשתא עיקרה ותפעולה אינו אפשרי אלא ע"י חשמל האם אזלי' בתר החשמל שהוא עיקר הכלי וממילא שם מוקצה עליה או דילמא אזלי' בתר המכשיר עצמו היינו המגורה ומנתקים את חיותו היינו החשמל

ויהא אפשר אף לטלטל שהרי להשתמש בלא לטלטל שפיר דמי דלא מבעיא לסוברים שאין איסור ליגע במוקצה [עי' לרבנו הרמ"א ע"ה (או"ח סי' רס"ה ס"ג, סי' ש"ח ס"ג)] שאין חשש אלא אפי' לסוברים שיש איסור בנגיעה במוקצה [עי' לבוש (סי' ש"י סק"ו) שמחלק בין נוגע לצורך עצמו דשרי לנוגע לצורך המוקצה דאסור ועי' באחרונים עוד מחלוקת בדעת מרן ולקמן בעה"ת ניגע בזה] הרי הכא אינו נוגע כלל ולגזור שמא יגע זה ודאי לא שייך דלא גזרי' גזירה לגזירה ועל כן ודאי מצד השימוש אין חשש [בלא לדון לעניין שימוש בחשמל שאינו מיוצר בהיתר וכדו' אי שפיר שרי להשתמש בו ועי' כעין לשון זו לרבנו הגר"א ולדינברג ע"ה (ציץ אליעזר ח"ח סו"ס כ"ו עמ' ר' ד"ה וזאת למודעי) ועוד חזון למועד בסוגיא הזו וכאן עמד קנה].

איתא בגמ' (מו"ע"ב מזרע"א) רמי ליה אביי לרב יוסף מי אמר רבי שמעון כבתה מותר לטלטלה כבתה אין לא כבתה לא מאי טעמא דילמא בהדי דנקיט לה כבתה הא שמעינן ליה לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר... והא הכא דכי מיכוין איסורא דאורייתא איכא כי לא מיכוין שרי ר"ש לכתחילה אלא אמר רבא הנח לנר שמן ופתילה הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור. פירש"י ע"ה (ד"ה לדבר האסור) לשלהבת דבכי האי מוקצה מודה ר"ש שהכלי טפל לשלהבת בעודה בו ולא משום דחייש לכבייה.

והשתא יש לנו לעי' במהות האיסור והאם דמי לכלי חשמלי ולענ"ד מצד הסברא הפשוטה יש לחלק בין השוואים שהרי לעניין הנר עיקרו הוא השלהבת וממילא אתי שפיר שאנו אומרים שהכל נעשה בסיס לה שהרי היא העיקר ואף שאילולא כל מה שיחיה אותה אין לה תועלת ולא תוכל אפי' להידלק מ"מ אמר' כיוון שעיקר ייעוד השמן וכלי והפתילה הוא ע"י חיבור לדבר אחד ע"י אש ולהוות נר של מצווה שעיקרו הוא השלהבת ועל כן שייך למימר שהכל יהא בטל כלפיו ויאסר וממילא לענ"ד פשוט וברור שאין ללמוד לנידון דידן שהרי כלפי כל כלי החשמל אף שהחשמל הוא מהווה את החיות שלהם מ"מ אין העיקר שלהם החשמל שהרי העיקר בשעון הוא לידע את השעה וכן מאוורר או מזגן מיחם וכל דבר אחר אין העיקר חשמל אלא ע"י החשמל נוצר המציאות העיקרית של הכלי וממילא

דמי החשמל ממש לשמן לפתילה ולכלי שהם בסיס למוצר עצמו וממילא כל שהמוצר עצמו במהותו אין איסור אין הכי נמי שלא יהא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור או היתר שעכ"פ לצורך גופו או מקומו שרי.

ואמרת אצא ואפנה לד"ק של רבותינו ראשונים כמלאכים לראות מאי טעמא נאסר הנר ועי' לתוס' ע"ה (מז. ד"ה הנח לנר) איצטריך למימר בשמן דנעשה בסיס לדבר האסור דאי לאו הכי לא היה הנר אסור לטלטל דהוי בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ושרי כדאמר בסמוך כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא אגב קיטמא אף על גב דאיכא עליה שברי עצים...

והשתא יש לעי' חזי' להדיא שתוס' הרגישו שבסתמא אף שהשמן הוא החיות של הנר לא היה צריך להיות אסור אלא איפכא מסתברא היה צריך להיות כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר ויתרה מזו מצד הסברא כתבו שהשמן בלכאורה עכ"פ אמור להיות יותר חשוב ויהפך להיות בסיס לדבר האסור והמותר שהמותר יותר חשוב ושרי לטלטלו וקמ"ל שכיוון שעיקר הנר הוא השלהבת אין הכי נמי דהוא עיקר [ועי' לשון מהרש"א ע"ה (ח"ה ע"ד התוס')] והשתא לפי זה הדרי' למה שכתבנו בעניותינו לעיל שהרי אף בהני מוצרי חשמל הרי מצד הסברא החשמל הוא החיות ובלעדיו אינו פועל והוי ממש דומיא דשמן רק ששמן מצד עצמו הוא היתר בשבת משא"כ חשמל הרי מצד עצמו הוא איסור בשבת ואפ"ה אין לו את הסברא הנ"ל אלא אזלי' בתר עיקר מהות הכלי וממילא מאוורר עיקרו הוא האויר היוצא מזגן קור או חום היוצא שעון וכדו' ושפיר חזי' שעיקר הטעם הוא מה עיקר שם הכלי והיינו הנר עיקרו הוא השלהבת ואף שיש כמה מרכיבים שבלעדיהם לא יהא מציאות שלהבת ובלכאורה חשובים יותר [שהרי תוס' כתבו לבאר זה גם לענין פתילה] קמ"ל דאזלי' בתר עיקר הכלי ובנר היינו השלהבת וק"ל.

ולענ"ד כעין כל הנ"ל מצאתי להדיא במשנתו הטהורה של רבנו הריטב"א ע"ה (ד"ה אמר רבא) פירוש לשלהבת שהוא דבר האסור ליגע בה וכיון שאי אפשר לו זולתם והם בסיס לו נעשו כמותו כל זמן שהוא דולק... והשתא חזי' להדיא כיוון שאי אפשר

למציאות השלהבת אילולא פתילה שמן וכלי והם המהות שלו על כן נהיה דינם כמותו ומה שלהבת אי אפשר ליגע בה ה"ה שאר המהווים אותו שאי אפשר ליגע בהם והיינו דלא נעשה בסיס לדבר האסור והמותר אלא כולו גוף האיסור.

והשתא לענ"ד בממילא שפיר לענין שעון שאפשר ליגע במחוגיו וכן לענין מאוורר וכדו' שאפשר ליגע באויר וה"ה מזגן או מנורה וכדו' הרי בכולהו אין את החשש הנ"ל מצד המגע שהרי דווקא בשלהבת אם יגע איכא חשש של שמא יטה [עי' או"ז (שבת סי' ל"ג) מה שהביא בשם ר"ת ומש"כ ע"ז] משא"כ הני אפי' יגע אין שום איסור שיכול להיגרם וממילא פשו לענ"ד שאין לדון כלל ועיקר במוצרי חשמל לאיסור של טלטול.

וביתר לענ"ד יש ללמוד הדברים הנ"ל במשנתו הטהורה של רבנו המאירי ע"ה (שבת קכג. ד"ה גדולי המפרשים) מ"מ גדולי הדורות שלפנינו פסקוה אף במניח וכוללים בזה שטלטול מן הצד שהתרנו... ומותר בדבר שלא נעשה בסיס לדבר האסור שכדל שנעשה בסיס לדבר האסור... והוא שאמרו בפרק כירה הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור ובזו הנר והפתילה והשמן צריכים הם לאיסור שאין לאיסור מקום בזולתם וכן מעות שעל הכר הרי הכר נעשה בסיס למעות וצריך להם שלא היה להם היכן להניחם וכן אבן ע"פ חבית הוא צריך לשמירת האבן ונותן לה מקום בפי החבית ונמצא בכל אלו שההיתר הוא בא לצורך האיסור אבל בכאן החררה אינה באה לצורך הגחלים ולא הפגה לצורך התבן ואדרבה התבן והגחלים באים לצורך ההיתר...

ומבואר להדיא דלא מבעיא דשאני נר דהתם כולם ההיתרים באים בשביל האיסור והם צריכים לאיסור עצמו אלא שבמקום אשר יש לנו איסור כגון גחלים או תבן שהוא איסור בעצם אם הם באים לצורך ההיתר שפיר דמי לטלטל [כמובן באופן אשר לא יעבור על טלטול של המוקצה עצמו וכן הבערה של הגחלים עי' המשך לה"ק דהמאירי ע"ה] וממילא בנידון דידן אשר אי אפשר בצורה מהותית לטלטל את החשמל ורק הטלטול הוא של הכלי עצמו שכלפיו אין שום איסור אין הכי נמי דשפיר

ודאי להתיר את טלטול המנורה כיוון שעיקר אינו החשמל אלא החשמל בא לצורך המנורה עצמה ושישו בני מעיי שישו.

והשתא לפי הנ"ל יוצא בפשטות שבימינו אנו לגבי המציאות של כלי חשמל אין הכי נמי דלא דמי לנר אלא דמי לחררה או פגה וכדו' אשר הם היתר גמור אלא שאין דבריי מוסכמים לכולי עלמא שברבותינו אחרוני הדור ע"ה איכא פלוגתא גדולה כיצד להגדיר מכשירי החשמל ראשית יצא לדון במהות הסוגיא של נר רבנו החזו"א זצוקלל"ה (או"ח סי' מ"א אות ט"ז) והקשה מאי שנא שלהבת מנר שמן ופתילה הרי בשעת הדלקה גם נר לא ראוי למידי אלא לתשמיש האור ואי דלא מיקרי מוקצה כיוון דהוא משמש לאור הו"ל כשאר כלי המשמש א"כ גם שלהבת לא הוי מוקצה [ז"א כיוון שמצד הסברה לגבי הנר לא ראוי לשום שימוש בעת שדולק האש ממילא הוי משמש א"כ גם שלהבת כיוון שהיא משמשת להנאת אור לא תהיה מוקצה] ועל זה מיישב א. אין דרך נר לטלטל בשבת שמא תכבה [קצת צ"ב היא גופא תי' רבא שהרי לעניין שמא יכבה לא חיישי' דהוי דבר שאין מתכוון וצ"ב? ואולי יש ליישב ע"פ מה שכתב האו"ז ע"ה (שבת סי' ל"ג) והכוונה שע"י ההטייה נוצר כיהוי והוי כיבוי וק"ל], ב. שימוש הנר במקומו ואין דרך לטלטל ודבר שאין עשוי לטלטל כלל אפי' שנהנה ממנו בשבת חשיב מוקצה ועל כן שלהבת חשיב מוקצה משא"כ נר שמן ופתילה כיוון דשריא לאחר כיבוי הנר מהשתא אינם מקוצה לר"ש דכיבוי הנר הוי גמרו בידי אדם.

והשתא יש לעי' ראשית ד"ק של רבנו החזו"א ע"ה מחודשים עכ"פ ממה שהבאנו עד השתא מד"ק של רבותינו הראשונים דלענ"ד היא סברה דיליה ולא ברירא מילתא דעולה בקנה אחד עם רבותינו ראשונים כמלאכים הנ"ל ועכ"פ לא ע"ד התוס' ריטב"א והמאירי המפורשים כנלע"ד, והשתא לעצם ד"ק של רבנו חזו"א זצוקלל"ה יש לעי' לעניין שימוש בכלי חשמלי שהרי יש לחלק בין כלי חשמלי שאפשר להזיזו ואין השימוש בו במקומו כמו נר לבין כלי חשמלי אשר השימוש בו הוא במקומו והיינו תנור או מנורה יהא מוקצה אבל מאורר או תנור חימום וכדו' כיוון שדרך להזיזם מהמקום ואין משתמש כפשוטו במקומו כמו נר אין הכי נמי שלא

יהא מוקצה וקצת צ"ב הכיצד נימא לחצאין וצ"ב?

אלא שעדיין יש לעי' בד"ק עוד חזיתי לו (שם סי' מ"ז אות י') שהביא לד"ק של הגרעק"א שפי' שנר ושמן בשעה שדולק חזי לצורך גופו [היינו צורך האור] וא"כ אמאי יהא מותר לטלטל הרי מודה ר"ש בדבר דלא חזי כלל שאין לטלטל לצורך גופו? וכתב החזו"א ע"ה שלפי משנ"ת לעיל דשאני נר ששימוש במקומו אין הכי נמי דלא קשיא מידי אלא שהקשה ע"ז ממש"כ הב"י (סי' רע"ט) בשם הריב"ש שאינו אסור אלא משום בסיס וממילא בהניח כיכר שפיר דמי לטלטל וזה כדברי הגרעק"א וצ"ב, ז"א שמעי' מד"ק דהדר ביה מסברתו שהרי מדברי הריב"ש מוכח דלא כוותיה ולענ"ד פלא הוא אחמה"ר מכב"ק תורתו העצומה של מופה"ד בעל חזו"א הרי סברתו תליא בדברי התוס' וממילא אמאי תלה זיניה בריב"ש ולא בתוס' שהרי ילפותא דבסיס מהתוס' ע"ה ילפי ועי' לריב"ש גופיה והיא גופא מש"כ לעיל להקשות ע"ד קודשו וצע"ר לי [וע"ע מה שעמד ע"ד קודשו הגרש"ז אוירבען (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות א') ומו"ר הגר"מ לוי ע"ה (תפילה למשה ח"א סי' כ"ג אות ב')].

עוד חזיתי לרבנו הגר"י ברייש ע"ה (חלקת יעקב או"ח סי' ק"יז) שנשאל לגבי שימוש בכר חימום ז"א כרית שיש לה גוף חימום שהדליקה מערב שב"ק אי שרי להשתמש והשיב שתליא אם הגוף חימום מגיע לסוג של חום עד מדרגת גחלת אין הכי נמי שאין להתיר ודינו ממש כפנס המאיר דזה להאיר וזה לחמם וטעמא דהוי בסיס לאיסור, אבל אם אינו מגיע לחום של גחלת לא דמי לפנס המאיר ודאי מותר לטלטל ובסוף התשובה דן בתנור חשמלי וכתב שאסור לטלטלו כיוון שמתחמם ונעשים חוטים אדומים והוי בסיס לדבר האסור ועוד הוסיף (שם סי' ק"יח) שעל מה שכתב להתיר שימוש בכר באין מגיע לגחלת הקשה עליו השואל הרי מאי שנא תרוייהו נעשים בסיס לדבר האסור ומה נפקא מינה גחלת או לא? ויישב הגר"י ברייש ע"ה [כיוון שד"ק קילורין לעניינים אמרתי אעתיקים על צורתם] עי' (ביצה לט.) המוציא שלהבת... ומשנה ערוכה (שבת מז:): נותנים כלי... א"כ בשלמא בהאי דרע"ט א' בנר דולק שייך לומר דהנר נעשה בסיס

לשלהבת דהא אם מוציא שלהבת הלזו לרשות הרבים חייב משום שלהבת ושייך לומר דהמנורה נעשה בסיס לה משא"כ זרם החשמל זה דבר שאין בו ממש יותר מהאמור לענין ניצוצות דהא כח החשמל אינו רק כח טמיר ונעלם שעד כעת אף המלומדים ביותר אינם יודעים מה זה הכח רק כשנולד מכח הליזה איזה דבר מוחש כמו שלהבת או גחלת שייך לומר דזה הוי דבר שיש בו ממש לענין שבת וההיתר נעשה לו לבסיס אבל כל שעדיין לא נולד מזה שום דבר הנראה או מוחש הוי עוד יותר דבר שאין בו ממש מניצוצות ולא שייך לומר בזה דהחוטין שנתחממו מכח הליזה דנעשו בסיס לדבר איסור דכל זמן שלא נתגשם כח הליזה לאיזה דבר מוחש או נראה פשיטא דמקרי דבר שאין בו ממש ולא שייך לומר בזה בסיס לדבר איסור כמו בניצוצות דלא מקרי מבטל כלי מהיכנו.

והשתא לפי ד"ק יוצא להדיא כל שאין ניכר בעין מעשה החשמל כגון חוט מתלהט או אור וכדו' אין הכי נמי שאין בזה שם איסור דגרע מניצוצות אבל כל שניכר לעיר או ידוע שמגיע למציאות אשר ניכרת לעין כגון להט וכדו' אין הכי נמי שדינו בסיס ואסור כמוקצה ולפי ד"ק יוצא שכל סוג של מנורה מוקצה וכל סוג של מכשיר חשמלי אשר י"ל חוט להט המגיע לחום הניכר בסליל דינו כמוקצה וממילא לדידהו שעון מאוורר חשמלי וכדו' יהא מותר לטלטל שהרי הכח שמפעיל אינו מוחש וק"ל [וע"ע מה שהוסיף (שם סי' ק"ט) לענין טלטול מכשיר שמיעה שאין חשש לבסיס מהנ"ל].

עוד לענ"ד דרך נוספת בביאור הסוגיא חזי' לרבנו הגרש"ז אורבעך ע"ה (מאורי אש פ"ב ענף ג') הביא סוגיא דשבת הנ"ל בב' טעמיה ז"א איסור טלטול נר אחר שכבה וגם מימרא דרבא אליבא דר"ש וביאר דצריכותא היא

לב' הטעמים א. טעם ר' מאיר דקי"ל כוונתיה, ב. טעמא דרבא אליבא דר"ש אף דלא קי"ל כוונתיה מ"מ צריכותא משום דהוה אמינא דאסרי' השמן משום הסתפקות אבל איכא ג"כ טלטול [ז"א בעת שדלק אסור היה להסתפק משום שמכבה וממילא מיגו דאיתקצאי אבל לענין לטלטל ממקום למקום לא הקצה] ומהאי טעמא צריכים לטעם ר"ש משום שנעשה בסיס, והשתא נחית לדון אמאי שלהבת מוקצה אף שאותה אי אפשר לטלטל בפני עצמה מ"מ ע"י הנר וכדו' אפשר והביא דברי הגר"ש תפלינסקי שסבר שהוא משום מלאכתו לאיסור וכתב לדחותו שאין עיקרו איסור ולא דמי לכלי שמלאכתו ע"ש והביא ראיה לדחותו מדין השעון ועל כן נחית לבאר שעיקר איסור השלהבת הביא סוגיא דשבת (קכד) וביאור הרשב"א וכתב לדמות לשלהבת אלא שדחה דשאני מבקעת וביאר שעיקר הטעם והיסוד של מוקצה דשלהבת משום שאין עליו תורת כלי כלל ועל כן נחית לדון בחוט הלהט שבמנורה דחשיב כלי גמור ויליף מדברי התוס' ע"ה לענין פתיל דה"ה לענין החוט ויתרה מזו הרי חוט אינו מתכלה וא"כ אלים טפי מהפתילה והוסיף ג"כ שאין להקשות שכאשר החוט לוחט ודאי דלא פקע מינה תורת כלי ואף לפי דברי היעב"ץ הסובר שפתילה מוקצה דלא חזי לכלום מ"מ הכא בנידון דידן שרי ואף הזכוכית עצמה לא חשיב מוקצה מחמת חסרון כיס כמובן לכל [וע"ע מה שהוסיף במנחת שלמה (ח"א סי' י"ד אות א', ח"ב סי' כ"ו)].

והשתא לענ"ד לפי ד"ק מבואר להדיא דמדמה דימוי גמור בין הנר לבין המנורה רק שמחלק חילוק במהות הדבר והיינו שלהבת כיוון שהיא מוקצה ביסודה מחילה שם מוקצה על שאר הכלים האוחזים בה משא"כ לענין חוט להט שמתאדם אין האדם משווה שם שלהבת עליו וממילא אין

זה עיקר הטעם ומינה ג"כ לענין כלי חשמלי שלא חשיב מחובר עוד בנוסף לעני"ד יש ליישב ג"כ הטעם הראשון בביאור כוונת הקודש כנלע"ד והיינו דהא דאמרי' מחובר היינו שבעצמותו של הדבר מחובר במהותו או שהוא בשיעור מ' סאה דחשיב קרקע על כן אמרי' בטל אבל כאשר הדיון הוא בדבר שאין דרכו להיות מחובר אלא שהוא מתחבר ע"י דבר שהוא מחובר אבל במהותו אינו מחובר אין הכי נמי דהוי כלי ויתרה מזו יש ללמוד הדבר מדין נטילת ידיים (שו"ע קנ"ט סי' ז) וק"ל.

⁹ ועי' מה שהקשה ע"ד קודשו הגר"י טרונק הרי המנורה מחוברת לקרקע ובטל שם כלי מיניה ודחה א. עצם מה שחי' הגר"י טרונק שע"י חיבור החוט בטל מיניה ושם קרקע עליו מסתברא דזה אינו [ולפי זה אחהמ"ר יש לעי' הכיצד סובר שלענין טבילת כלים חיבור הכלי החשמלי לחשמל משווה שם קרקע עליו וצ"ב?], ב. כיוון שהמנורות תלויות ואפשר להגביה ולהוריד הלא עשוי לכך וא"כ אף למטוניה לא גרע מדלת וחלון שמותר לפתוח ולסגור [ולעני"ד

החוט נהפך למוקצה והרי החוט אלים כוחו
מדין הפתילה וממילא יוצא שכל חלקי
המנורה דינם ככלי אחד גמור אלא שעכ"פ
קצת צ"ב שהרי לא נגע בעיקר קושי הסוגיא
והיינו עצם הדימוי בין כוח החשמל שהוא
מהווה את הכל לבין דין השלהבת ובזה לא
נגע וצ"ב?

שיטה נוספת בסוגיא היא רבנו הגר"מ
פיינשטיין ע"ה (אג"מ ח"א ח"ג סי' נ') שנשאל
לעניין שמ"כ חשמלית וכתב שמעיקר הדין
מותר וטעמא שעיקר הכלי הוא השמיכה
אלא שדן מצד בסיס לחשמל היינו לחוטים
המחממים והרב השואל כתב לבאר כיוון
שאפשר להשתמש גם בלא החוטים הוי
בסיס לאיסור והיתר ועיקר ההיתר ושפיר
דמי ודחה הרהמ"ח הרי מצד הסברא
השמיכה נעשתה בסיס לחוטים וממילא
יהא אסור אלא שלדינא החוטים תפורים
לשמיכה והוי מהכלי עצמו והדין רק מצד
חיבורו לחשמל ובזה מסתבר כיוון שאינו
שייך טלטול דהרי מחובר לכותל לא שייך
לאסור מה שמחובר בטלטול [ז"א אתי עליה
משום מחובר לית ביה מוקצה וכיוון שמחובר לקרקע
חשיב כגוף הקרקע ואין בו מצד טלטול ואף שמנענע את
גופו דמי לדיון האחרונים לעניין קינוח גופו בדשא עי'
שו"ע סי' ש"ב ס"ו] ואין להקשות מדין נר
דהתם בסיס לשלהבת שאינו כלי אבל דבר
המדליק בעלעקטרי וכן דבר הנדלק נחשב
זה ודאי כלי שתשמיש שלו הוא להדליק
ולהדלק וכיון שהוא כלי הרי הוא מותר
לצורך גופו ומקומו וממילא גם הבסיס שלו
יהיה מותר לצורך גופו ומקומו עוד מכ"ש
ולכן ברור שאין בטלטולו איסור מוקצה ולא
איסור בסיס לדבר האסור.

עוד חזיתי לרבנו הגר"ע הדאיה ע"ה (ישכיל
עבדי חאו"ח ח"ה סי' ל"ח אות ג') אשר נשאל
לעניין שימוש במכונת שמיעה וביאר שיש
איסור לשאת אותה באוזנו בשבת וביו"ט
ודינה כנר הדולק בשבת שאסור לטלטל
וטעמא כיוון שעיקר המפעיל הוא החשמל
שבתוכה [וע"ש ביאור הא דאסור ביו"ט שהרי מצד
טלטול אינו אסור].

מבואר מד"ק של רבנו הגר"ע הדאיה ע"ה
דאזיל בתר איפכא מכלל רבנותינו האחרונים
הנ"ל ומבאר בפשטות שכמו שגר אסור הכא
נמי החשמל חשיב כשלהבת אלא שמצד
הסברא איפכא מסתברא הרי יש לחלק בין

השוואים בשלהבת אין המחיה [ז"א שמן
פתילה כלי] אוסר אלא השלהבת וא"כ ממילא
השלהבת הוי כלי רק שאין דינו כלי וממילא
כיוון שהוא עיקר מבטל הכל כלפיו אבל
האזניה של מכשיר שמיעה שם כלי עליה
וממילא אפי' המחיה אסור היינו הבטריה
מ"מ אין ליחוש כלל ויתרה מזו הרי אף
הבטריה עצמה שם כלי עליה עכ"פ אלא
שהוא כלי שמלאכתו לאיסור וכעין שכתב
הגרש"ז אורבך וד"ק צ"ב?

עוד חזיתי לרבנו הגרא"י ולדינברג ע"ה (ציץ
אליעזר ח"ו סי' ו') אשר נשאל לעניין נשיאת
מכונת שמיעה דן האם יש להתיר לטלטל
משום מוקצה וכתב להקל משום פיקוח
נפש אלא שעכ"פ כתב שאולי יש לדון
ובנידון דידן אין כלל ועיקר דיון במוקצה
והביא ד"ק של החזו"א ע"ה וממילא יש
להקל בנידון דידן כיוון שמכונת השמיעה
מטלטל ולא דמי לשלהבת ועל זה הוסיף
ד"ק של רבנו הגרש"ז אורבך הנ"ל אלא
שכתב שלעניין מנורה פשוט שאין לסמוך
להקל ולטלטל והעיקר הוא כשיטת החזו"א
ע"ש, ולענ"ד אחהמ"ר הפלא הגדול דלא
זכר שר המשך ד"ק של החזו"א שהרי הדר
ביה מסברתו וכתב שהיא צ"ע והיפך דעת
הב"י והיינו ריב"ש ותוס' וצ"ב דתפס לעיקר
טעם שאינו עיקר אף לרב הכותב עצמו
וצ"ב? [וע"ע לו (ח"ז סי' י"א)]

וכן חזיתי כעין מחזה הנ"ל לרבנו הגדול
הגרע"י ע"ה (יחוה דעת ח"ב סי' מ"ט) דאזיל בתר
שיפולי גלימתו וטעמו של רבנו החזו"א ע"ה
במה שנשאל לעניין שעון חשמלי והשיב ג"כ
לעיקר כמשנתו של החזו"א ע"ה ולא הזכיר
כלל לגרש"ז אורבך אלא שיתר משיטת
החזו"א הרי נשאל לעניין שמ"כ חשמלית
וכתב להתיר ע"פ דברי הגר"מ פיינשטיין
והוא פלא שהרי ב' טעמים שונים החזו"א
והאג"מ כמבואר לעיל עוד בנוסף הרי יש
נפקא מינה עצומה ביניהם לדינא וממילא
לא ברירא מילתא כלל שאל"בא דהחזו"א
בשמ"כ יהא להיתר וטעם האג"מ התם
שאין חשש לטלטול מצד החיבור וממילא
חשיב כנהנה במקומו ולא מטלטל ולחזו"א
אסור וממילא ד"ק של הגרע"י סתרי אהדי
במהות טעמם להיתר, עוד בנוסף הרי כבר
תמהנו שעצם ד"ק של החזו"א הרי נשאר
בצ"ע שהם היפך הב"י והכי צד לא נחית לזה

שהרי ודאי אזלי בתר פסקי השו"ע וצ"ע ל, וע"ע לרבנו הגרעי"י (יבי"א ח"א או"ח סו"ס י"ט) לעניין מכשיר שמיעה שלא הזכיר כלל דין טלטול והתיר ואף שהביא לד"ק של הישכיל עבדי לא דן לגבי טלטול וצ"ב אמאי, ומינה ג"כ יש להקשות על מה שכתב (יבי"א ח"ז או"ח סי' ל"ח אות ג') שדן בהוזה של מאוורר חשמלי וכתב להזכיר מה שכתב להקל בדיון מכונה חשמלית שסמך ע"ד החזו"א וצ"ב איה מקום כבודו של דין הנ"ל שהרי רק לעניין שעון יד העתיק הדברים ביחוד דעת ומינה יליף לעניין המכונה החשמלית ואולי זה כוונת קודשו של רבנו הגרעי"י וצ"ב ומ"מ הוסיף לדמות דברי האג"מ והחזו"א למקום אחד וצ"ב כמש"כ לעיל, אלא שמצאתי טענה מחודשת במשנתו של רבנו והיא (יחזו דעת ח"ה סי' כ"ח) והתם נקט כטעמו של הגרעי"י ברייש והיינו דשאני שלהבת שיש בה ממש כמבואר בגמ' ב"ק אבל חשמל אין בו ממש ומינה ג"כ כתב להתיר מכונה חשמלית.

ומסיכום משנתו של רבנו הגדול הגרעי"י עולה ג' טעמי תריצי וממילא יוצא שאפי' נימא שד"ק של רבנו החזו"א מוקשים כמש"כ הרי הגרעי"י ג"כ הסכים ע"ד החלקת יעקב וכן האגרות משה וממילא ממה נפשך יש להקל לדידהו לטלטל וכמש"כ להדיא.

ביאור נוסף לכלל הסוגיא חזיתי לרבנו הגדול הגר"מ לוי ע"ה (תפילה למשה ח"א סי' כ"ג) אשר עמד בסוגיא הנ"ל וראשית הביא לשיטת החזו"א ע"ה וכתב להקשות מכמה אנפי וביתר מזה הוסיף דברי החזו"א גופיה אשר הדר ביה כביכול ונשאר על סברתו בצ"ע ומינה תמה על כמה וכמה מאחרוני דורינו אשר העתיקו הלכה למעשה ד"ק של החזו"א וניפקמ"ו אליבא דהלכתא ולא שתו ליבם לזה שהחזו"א גופיה לא הסכים למעשה לטענתו, ואז הוסיף לדון אחר שהביא לשיטות הראשונים ומדוע נאסר הנר והקשה מאי שנא שלהבת משאר כלים דזה נעשה מוקצה אף שאי אפשר להפריד את השלהבת משאר הגופים אשר קשורים אליה [תפילה שמן וכו'] והביא לדברי הריטב"א ע"ה ולכא' שמעי' שנעשית מוקצה מטעם שאי אפשר ליגע בה וממילא הקשה מאי שנא משאר כלים המשמשים שמחוברים למסמר וכדו' ואין אומרים שכיוון שהמסמר אי אפשר ליטלו הוי מוקצה שהרי עתה

משמש לדבר היתר עוד מאי שנא שלהבת משמן ופתילה הרי גם הני אי אפשר לטלטל כאשר הנר דלוק ועל כן כתב לבאר דשאני שלהבת שהיא העיקר והכל נעשה טפל לה וממילא לא דמי לשאר כלים דהתם בטלים אגב עיקר הכלי והוא חזי לטלטל ועל פי זה ניפק"מ שממילא יהא אסור לטלטל מנורת חשמל או נורת שולחן או מנורה לילה וכדו' שי"ל חוט להט כיוון שעיקר תשמיש הנורה הוא החוט להט שבתוכה וממילא דה"ה פנס חשמלי והשתא נחית לדון לעניין שעון חשמלי שמעיקר הדין אפשר לטלטל שעיקרו הוא ידיעת השעה והבטריה שמחיה היא בטלה אגב עיקר התשמיש והוסיף ג"כ בכעין זה לעניין שמיכה חשמלית להקל משום האי טעמא דהוי בסיס לדבר אסור והמותר וההיתר חשוב טפי ולמעשה מסכם הדברים שכל שהוא עיקר הכלי ואי אפשר לטלטלו או להשתמש בצורה של היתר בשבת כגון מנורה חשמלית ומיניו [וה"ה לדידהו תנור חשמלי וכדו'] אין הכי נמי שאסור לטלטלם והוא בכלל דינא דנר, ולעניין שעון אלקטרוני מעיקר הדין שפיר דמי לטלטלו וכ"ה מנהג העולם אלא שלמעשה מורה להחמיר דהוי זילותא דשבת וכן מורה הנאמ"ן ע"ה.

אחר כל זה ואף שאפשר עוד לפלפל ולסלסל ולהביא לדברי רבותינו האחרונים ע"ה ושלטי"א אלא שכיוון דלא חזיתי בנוסף על הנ"ל תוספת כלדהוא מצד סברא אמרתי שבזה יש לספק כלל הטענות והסברות וממילא שפיר שמעי' שמצד הדין של מנורה חשמלית וכדו' חוץ מביאורו של רבנו הגרש"ז אוירבעך ע"ה יוצא ממה נפשך שיהא אסור לטלטל ורק שיש חילוק בין הטעמים בין הגר"י ברייש לשיטת הגר"מ לוי ובלא"ה שהגרש"ז אוירבעך גופיה כתב דמ"מ אין לפרוץ גדר ואסר וכמו שהעתיקו ג"כ האחרונים ד"ק בזה, אלא שעכ"פ לענ"ד נראה שאף לשיטתם דווקא בחוט להט אבל בימינו אשר יש נורת לד או ניאון ויתרה מזו אפי' פלורסנט אף שיש בו חוט להט שהוא המצת מ"מ הרי עיקרו בטל לאבקה הזוהרת אשר יש בתוכה וממילא אינו עיקר ודמי ממש לנורת להט אין הכי נמי דממה נפשך פשוט וברור שיהא אף לדידהו שפיר להשתמש בין לסברת הגר"י ברייש ובין

לסברת הגר"מ לוי עוד בנוסף על הנ"ל לענ"ד יש ג"כ צד להקל מעיקר הדין להסיט מיחם חשמלי כאשר נגמר כמעט המים ורוצה למלא את הכוס מהשיריים אשר נמצאים תחת הצינור שמוציא את המשקה שמבחינה הלכתית ומהנ"ל יוצא שאין שום חשש.

וכל זה רק לעניין עצם הדין אלא שלמעשה לענ"ד נראה ליזיל בתר שיפולי גלימת רבנו הנאמ"ן ותלמידו הגר"מ לוי ע"ה שכיוון שהעולם באמת אווז בצורה פשוטה שרוב ככל סוגי טלטול הכלים החשמליים הם מוקצה ממש ודיינו להקל במה שנהגו להקל כגון שעון יד אלקטרוני [אף שבזה ג"כ יש לדון ולהוסיף ע"ד הגר"מ לוי על רבו הנאמ"ן שחכם גדול מנביא דבימינו אנו גדלו והתרבו שעוני היד החשמליים ויש בהם ממש איסורים חמורים ואינו רק טלטול מוקצה אלא ממש כתיבה ופעולות שנעשות בכל רגע ובכל תנועה של האדם ועל כן ודאי שאין להקל אלא באנלוגי עם בטריה ותו לא מיד] או להוויז מאוורר וכדו' דאינשי לא חזי דהוא מוקצה ממש אבל לטלטל מנורה וכדו' פשוט שאין להקל עכ"פ למול עמי ארצות אבל בן תורה אשר יודע חילוקי ההלכות אין הכי נמי ונצרך יכול עכ"פ לטלטל בשינוי או בגופו וכדו' לקרב לעצמו וד"ב.

והשתא לענ"ד לעניין ספיקות דידן לגבי המנורות אין חילוק במנורה עם בטריה לבין מנורה המחוברת לחשמל מעיקר הדין אין שום חשש עכ"פ להסיר או להחזיר את הכיסוי שעל המנורה ואף שזוהי מחמת התנועה הרי לא הוי יותר מטלטול מן הצד שהוא לצורך דבר המותר והיינו החשכה או חשיפה של האור וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' ש"א ס"ח) לצורך דבר המותר ובלא"ה שמעיקר הדין א"צ לזה שהרי רובא דמנורות בלא חוט להט וממילא מעיקר הדין אינן מוקצה אלא מצד נהגו העם ועל כן שפיר יהא להחשיך או לחשוף את המנורה וק"ל.

אלא שעכ"פ הרוצים להחמיר וליחוש מצד מוקצה כגון סברת החזו"א ע"ה או מצד הציץ אליעזר שכתב להחמיר בזה מאוד וכדו' ולידון מצד שהוא מוקצה אין הכי נמי שיש לדון בזה שהרי כבר ביארנו לעיל שיש

מחלוקת לגבי מגע במוקצה אם נאסר וביארנו שדעת הרמ"א מעיקר הדין להקל כמש"כ להדיא [או"ח סי' רע"ט ס"ג, סי' ש"ח ס"ג, סי' תקי"ג ס"א] אלא שאליבא דמרן יש עקולי ופשורי מחמת ב' מקומות סי' ש"י ס"ו סי' תקי"ג ס"א שכתב שאסור ליגע בביצה וממילא ילפי' שיש איסור נגיעה במוקצה אלא דלענ"ד ממה נפשך קשה הרי מרן (סי' ש"ח סמ"ב) פסק להדיא שמותר ליגע במוקצה וא"כ אמאי הוצרכו לתפוס כסי' ש"י או תקי"ג והרי אפשר לתרץ בקל דשאני ביצה כיוון שמטלטל בקל אין הכי נמי דחייש' שמא בנגיעה יטלטלה וכ"כ ליישב הרבה מרבותינו האחרונים דעת מרן בזה [עי' ט"ז (סי' תקי"ג) גר"א (סי' ש"י על ס"ו) מהר"ם בנט (אוצ"מ סי' ש"ח על ס"ג) ועוד]

אלא שאין טיעון זה מוסכם לגמרי דעי' לרבנו הלבוש (סי' ש"י סק"ו) שנקט לחלק בין נגיעה לצורך עצמו דזה מותר לבין נגיעה לצורך המוקצה עצמו דזה אסור וכ"כ המג"א (סי' ש"י סק"ג) והתוספת שבת (סי' ש"ח סק"ג, סי' ש"י סק"ב) ומקורם הוא תרומת הדשן אשר הובא ביתה יוסף (סי' ש"י מחודש ס"ו) והמעין נכוחה בד"ק של תרומת הדשן אשר הוא מקור הדין (ח"א סי' ס"ז) יראה אשר הביא טענת הסוברים דשאני ביצה משום שמטלטל ודחה זה ע"ש וממילא לפי זה אין כ"כ ברירות אשר מרן יסבור כן ועי' לקמן.

עוד בנוסף על הנ"ל חזיתי לרבנו העולת שבת ע"ה (שם סק"ז) שביאר דמוקצה שרי בנגיעה ואין חוששים שמא ינענע והני מילי בנגיעה בעלמא אבל כאשר דנים בנטילת כיסוי וכדו' יש לחוש יותר אשר ינענע והיינו שמחלק בין נגיעה בעלמא לנגיעה חזקה יותר אשר ודאי יגרם להוזהר של המוקצה [ועי' לו (סי' תקי"ג סק"א) וצ"ב?].

ולענ"ד קשיא על כל הנ"ל ראשית דברי העולת שבת מצד דברי התרומת הדשן נדחים וממילא הרי מקורו בב"י והכיצד ניישב כדלא מיושב אחמה"ר, בנוסף שיטת הלבוש מוקשית לענ"ד אליבא דמרן שהרי (סי' ש"א ס"ז) מרן כתב להדיא דשרי ליגע במת רק שיזהר לא להוויז אבר ואמאי שרי

ביאר ג"כ מסי' ש"ח שהרי אף התם סתם ולא חילק וצ"ב? ועי' לגי' מרן החיד"א ע"ה (מחבר"ר או"ח סי' רס"ה סק"א).

¹⁰ ויש להעיר ע"ד קודשו דלא זכר שר לדברי השו"ע סי' ש"ח שהרי טען על הט"ז שמרן בסי' ש"י סתם ולא חילק וא"כ אמאי לא

עדיין י"ל שהעתיק לשון הטור בשם הרא"ש וכוביאור הרב המגיד ורעהו יעיד עליו הוא סי' ש"ח שכתב כן להדיא, ובנוסף אמאי יבאר כשיטת תרומת הדשן כאשר עושה את החילוק הנ"ל בסי' שי"א לעניין טלטול מן הצד והרי מדברי תרומת הדשן יוצא שהחילוק בנגיעה היינו מדיני טלטול מן הצד וק"ל.

ישוב נוסף חזיתי לרבנו ערוך השלחן ע"ה (סי' ש"י סק"ח) כל דבר שאסור לטלטלו... ובלבד שלא יגע בו בדבר שבנגיעה יכול לבא לידי נדנוד כמו ביצה וכיוצ"ב ואפילו דבר שלא יתנדנד ומוקצה אינו אסור בנגיעה בעלמא כמ"ש בסי' ש"ח מ"מ כשעיקר הכוונה לשם המוקצה כמו בכאן שכופה על המוקצה כלי אין נכון ליגע בו ואין איסור גמור בזה אלא שיש למנוע את עצמו מזה דכיון שכל עסקו עתה במוקצה לכפות עליה כלי אם נתירנו בנגיעה בקל יזיזה ממקומה.

והשתא חזי' שאפי' נרצה לתפוס ולומר שנגיעה לצורך המוקצה אסור מ"מ דווקא בביצה מבאר ערוך השלחן שהרי דווקא התם כיוון שמתעסק בו וכל עיקרו הוא בו בקל יכול להזיזו אין הכי נמי שהחמירו וממילא לענ"ד אפי' מוקצה אשר עסקו בו רק שאין בקל להזיזו אין הכי נמי שאף לדידהו שפיר דמי.

ואחר כל הנ"ל חזי' ממה נפשך דלא מבעיא אי נימא דהאי מנורה או פנס וכדו' אינם מוקצים בדינם וכעיקר הדין כמשנ"ת לעיל אלא אפי' נימא כמנהג המעשי והוא דנקטי להחמיר ולהחזיק את הפנס מנורה חשמלית וכדו' מוקצה מ"מ לעניין סגירת התריס או פתיחתו וכדו' לא יהא חשש ואף שע"י שסוגר או פותח גורם לתזוזה כלדהוא לא גרע מהדיון הנ"ל של נגיעה במוקצה ואין להקשות מאי שנא מביצה שהרי התם זו לגמרי ומטולטל ממקומו משא"כ עומד בעינו ואינו זו כלל ולענ"ד אפי' זו י"ל דלא גרע מהא דאיתא (שו"ע או"ח סי' שי"א ס"ח) טלטול מן הצד לצורך דבר המותר שפיר דמי ותרומת הדשן ע"ה מיישב זה אפי' לעניין ביצה והיינו הוזהר גמורה וא"כ ממה נפשך בנידון דידן אפי' יזוז מחמת הסגירה או הפתיחה של התריס אין ליחוש כלל ועיקר.

הרי לצורך המת הוא וכן חזיתי שכבר הקדימנו רבנו הא"ר ע"ה (סי' ש"י סק"ו), אלא דעי' לרבנו התוס' שבת (שם סק"כ) והלבושי שרד (שם על ס"ז) שכתבו שגבי מת לא החמירו וממילא אין להביא ראיה מנידון דידן כיוון שי"ל דשאני מת אבל סתם מוקצה אין הכי נמי שאין ללמוד ממנו, אלא שלענ"ד עדיין יש לדחות דעי' לרבנו הגר"א ע"ה (סי' ש"י על ס"ו) שכתב שדין נגיעה במוקצה אפי' לצורך המוקצה דשרי כיון שלא מנענע ממשנה ערוכה לעניין מת וא"ת דשאני מת זה אינו שהרי ביארו חז"ל להדיא שרק משום כבוד הבריות התירו כיכר ותינוק הא שאר מילי לא התירו וממילא נופל תי' של התו"ש הנ"ל וק"ל.

ראיה נוספת והיא מדברי הב"י ע"ה (סו"ס של"ו) בשם הארחות חיים לעניין עץ דכתב דשרי ליגע ורק שלא ינענע [וכ"פ הרמ"א ע"ה שם ס"ג] ומבואר הוא שהנגיעה היא לצורך דבר המוקצה היינו האילן ואין לומר שאילן חזק הוא רק שלא ינענע ואי קמיירי בחזק הכי דמי לנענע ועל כרחק שאין שום חשש במגע ואפי' במגע לצורך המוקצה, ובזה ג"כ נופל תי' התוס' שבת ע"ה, ותלי"ת דכן חזיתי לרבנו ערוך השלחן ע"ה (שם סק"ז) שהביא המקור לזה בירושלמי (ביצה פ"ה ה"ב) דלהשען באילן בריא מותר דאין זה שימוש אלא נגיעה בעלמא ולא נאסרה מעולם כמו במוקצה דלא נאסרה נגיעה אבל באילן שהוא תש כח אסור דבהשענו ינדנדה ונמצא משתמש באילן... ומבואר להדיא שאין שום חשש במגע במוקצה אפי' לצורך המוקצה וק"ל [וע"ע לרבנו הגר"י ברייש ע"ה (חלקת יעקב או"ח סי' קי"ד אות ב', סי' קט"ז אות א') ונראה דלא זכר דברי ערוך השלחן סי' של"ו ולפי זה לא קשיא מידי וד"ב].

עוד קצת צ"ב החילוק הנ"ל שהרי המעיין נכוחה ביתה יוסף (סי' ש"ח מחודש ס"ג אות ג' סמ"ב) יראה נכוחה שמרן משווה דברי המתיר נגיעה והיינו אפי' לצורך המוקצה כמו נגיעה בתנור החורף ואוסר טלטול לדברי התרומת הדשן ומסיים עי' לקמן מה שביארנו לעניין כל שאסור לטלטל אסור ליתן תחתיו אבל מותר לכסות ובלבד שלא יגע ומוכח שיש חילוק מהותי ואינו מטעם איסור נגיעה במוקצה והיינו הסברא של מטלטל ואף שהעתיק לתרומת הדשן מ"מ

במרפק וכדו' ואין ליחוש שמא ינתק מהחשמל.

5. לעניין ספק דילן לגבי מנורות אשר יש להם תריס להחשכת האור או להפצת האור הנמצא ואין בסגירה או פתיחה של התריס אלא מעשה ידני בלבד בלא שום פעולה חשמלית וגם לא גורם לשום פעולה חשמלית אחרת שמעיקר הדין מותר לפתוח או לסגור ואפי' ע"י שפותח או סוגר גורם לתזוזה של המנורה אין ליחוש דלא גרע מטלטול מן הצד לצורך דבר המותר, א"נ לסוברים דשפיר דמי נגיעה במוקצה דבכה"ג לא חשיב מטלטל כיוון שלא מוזיז ולא דמיא לביצה.

6. לעניין חיבור לחשמל אי חשיב כקרקע למעשה אינו חשיב כקרקע ואינו מבטל ועל כן אין ליחוש מצד סתירה או בניין [כמובן שיש לדון בדבר אשר דרך להיות תקוע תמיד בחשמל ואין להוציאו לבין דרך מידי פעם להוציאו וכדו'] וממילא ה"ה לעניין כלי חשמלי שקנה מגוי שמחוייב טבילה וחיבורו לחשמל לא מפקיע מדיני טומאה וטהרה [אף שבלא"ה אין לדמות בין הסוגיות כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ק"כ לעניין מעמיד בכלי].

לעניין אי חייש' בשימוש שמא יוציא מהחשמל מעיקר הדין אין לנו ליחוש וראיה פוק חזי מאי עמא דבר דיומיום אנו משתמשים בכלי החשמל ולא אירע אלא אחד לאלף וכדו' כאשר נוצר אי שימת לב שהכבל ממש על הקצה או שהילדים עוברים ומנתקים בטעות ועל כן לא הוי אלא דבר שאין מתכוון והיא גופא ממש סוגיא דש"ס הנ"ל לגבי חשש כיבוי בנר וכן מצאתי שכבר קדמוני בדרך הנ"ל רבנו החלקת יעקב ברי"ש (שם סי' קי"ז אות ד') האגרות משה (ח"ג או"ח סי' נ') רבנו הגרע"י ע"ה (יחזק דעת ח"ה סי' כ"ח) ועוד.

סיכום מעשי:

1. מעיקר הדין רוב ככל מוצרי החשמל בימינו שעיקר תשמישם הוא ההיתר שבהם ולא החשמל כגון סוגי שעונים [יד, כיס, קירקטן נייד שמניח הש"צ לידע הנז' או כעין שעון מעורר אלקטרוני וכדו'] מיחס מאוורר וכדו' אשר אין בהם חוט להם החשוף לעין שמספק את מהותם או שהוא אינו העיקר [וממילא שמעי' ג"כ לענ"ד לאורגן וכדו' שדינו מלאכתו לאיסור ואין להחשיבו מוקצה מחמת חסרון כיס כיוון דלא קפדי על שימושו הסביל ועוד חזון למועד] אפשר לטלטלם לצורך גופם או מקומם כדין כלי שמלאכתו לאיסור.

2. כלי חשמל אשר עיקר שימושו במהותו הוא החשמל כגון תנור חימום או מנורה פנס וכדו' לרוב ככל רבותינו האחרונים יש לאוסרם כדין מוקצה וכדין סוגיא דנר בשבת ויש הסוברים שמעיקר הדין אף בהם אין שום חשש ולא דמי לנר וכן עיקר מצד הדין אלא שעכ"פ תמוה מאוד להתיר טלטולם ועל כן בהם יש להחמיר לכולי עלמא.

3. למעשה נהגו ברוב ככל מוצרי החשמל לדונם כמוקצה חוץ ממאוורר ושעון על מיניו ועל כן פשוט וברור ששאר הסוגים אשר נהוג עלמא בהם איסור אין להתיר טלטולם אא"כ ע"י שינוי בגופו וכדו'.

4. מהנ"ל מבואר לעניין מנורה חשמלית אשר פועלת ע"י בטריה או מחוברת לחשמל כיוון דנהוג עלמא להחיל עליהם שם מוקצה מחמת מנהג ממילא אין היתר לטלטלם בידם אפי' לצורך גופם או מקומם אלא שעכ"פ אפשר להוזיזם ברגל או בשינוי

סימן ג'

גדר רשות הרבים ופרסום הנס לבני רשות הרבים לעניין חנוכה

נשאלתי ממח"ס בן עירנו עפולה יע"א האם מה שכתב מרן "ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר" (שו"ע תרע"א ס"ה) הוא גזירת הכתוב או שהולכים בתר טעמא ונפקא מינה לחצר ישיבה הפתוחה לרשות הרבים שבחצר הישיבה מסתובבים מאות בחורים ורואים הנרות ואיכא פירסומי ניסא ואילו ברשות הרבים לא הרבה עוברים ושבים וכן עוד כמה וכמה ציורים כהאי גוונא?

קודם שאתחיל לבאר סוגיא דילן בעזר ה' יתברך ידוע המציאות אשר כלל אחד ברור והוא הנקרא פרסום הנס ופעמים רבות שעמך ישראל לא מסכים להבין שפרסום הנס אינו בא על חשבון עיקר דינא דגמ' או שו"ע אשר ביארו איך וכיצד מתקיים פרסום הנס והגדרתו של פרסום הנס והיינו אין העיקר ריבוי הרואים אלא הצורה שמקיים שידעו ואף שהשתנו הזמנים ומצד הדין בימינו שהנר דולק רק לשם מצווה כגון נר שבת או חנוכה וכדו' ולא דמי לזמנם שנה לאו דווקא וממילא מצד הסברא רוב ככל ההלכות בשו"ע היה אפשר לדון שהשתנו מ"מ חזי' שלא השתנה הדין ואפ"ה עד היום קפדי להניח פחות מ' ומעל ג' והדלקה עושה מצווה הדלקת שמש ועוד כהנה וכהנה אשר מצד הדין בימינו לא היו נצרכים ועל כרחך שאין לנו אלא דברי חז"ל ומהם לא נזוע ועל כן אמרתי לבאר גדרי פרסום הנס רשות הרבים וזה החילי בעזר ה' צורי וגואלי:

איתא בגמ' (שבת כא:) תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ (רש"י- משום פרסומי ניסא ולא ברשות הרבים אלא בחצרו שבתיהן היו פתוחין לחצר) אם היה דר בעלייה (רש"י- שאין לו מקום בחצרו להניחה שם) מניחה (רש"י- מבפנים כנגד חלון הסמוך לרשות הרבים) בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. פירש"י ע"ה (ד"ה הסכנה) שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהם כדאמרין (גיטין יז.) [וכ"נ שמפרש לעניין פתח ביתו מבחוץ ר"ע גאון (סדר חנוכה מוה"ק עמ' ק') שהזכיר שיהא מזוזה מימין נ"ח

משמאל שיכנס בין ב' המצוות וכ"נ מדברי השאלות ע"ה (וישלח שאילתא כ"ו) מיתבעי ליה לבר ישראל לאותובי לשרגא לתרע ביתא מבראי דחזיוה כל עובר ושב דתניא נר חנוכה מצוה להניחה בפתח ביתו (פ"י יש לכל יהודי להניח נר בפתח הדלת מבחוץ כדי שיראה כל עובר ושב ויליף מסוגיא דילן) ורס"ג (סידור עמ' רנ"ד-רנ"ה) מצוותיו להדליק נר על פתח כל דירה שלנו... ומניחים את הנר הזה למי שהוא גר למטה על פתח דירתו מצד שמאל לנכנס... וכעין זה נראה דמפרש ג"כ תלמיד הרש"י המחזור ויטרי וכ"כ להדיא האור זרוע (חנוכה ס' שכ"ג) והתניא רבתי (ס' ל"ה) וכ"נ דעת השבולי הלקט (ס' קפ"ה) הריא"ז (הלכות חנוכה אות וי"י) המאירי (כא; כב, ד"ה נר חנוכה) ועי' לרבנו ערוך השלחן ע"ה (ס' תרע"א סק"כ) מה שתמה אמאי לא הזכירו שיטת הרש"י בשו"ע ולענ"ד אחהמ"ר יש ליישב כיוון שהעידו שהמנהג הוא כתוס' ועי' באחרונים ועל פי זה אתי שפיר אמאי לא העתיקום וע"ע מה שכתב הנאמן ע"ה (אור תורה תשמ"ח כסלו גליון רל"ז ס' ל"ה אות א' עמ' קפ"ב) בביאור אמאי פסק מרן דלא כרש"י שבזמן מרן הדליקו בפנים והביא ראייה ג"כ שכ"ה המנהג אליבא דרבנו האריז"ל וממילא כל המחלוקת ביניהם הלכתא למשיחא ולכן תפס כתוס' כיוון דלא אכפת לו למעשה, ולענ"ד אחהמ"ר יד הדוחה נטויה א. עצם הדין של הדלקת הנר שמרן העתיק דברי הרמב"ם עד חצי שעה ואמאי? ב. עוד בנוסף ב"י מפורש (ס' תרע"ג מחודש ס"א-ס"ב) שכתב עכשיו אע"פ שמדליקין בפתח.... מבואר שההדלקה לא התבצעה בתוך הבית וד"ב]

והשתא יש לעי' הגמ' ביארה ג' אופנים של קיום מצוות הדלקת נר חנוכה א. אדם הגר בבית אשר יש לו פתח לבחוץ מניח על פתח ביתו מבחוץ, ב. גר בעליה ז"א בניין קומות וגר בקומה עליונה באופן אשר אין לו אפשרות להניח בפתח של חצר מניח כנגד חלון הסמוך לרשות הרבים, ג. שעת הסכנה ז"א זמנים אשר אי אפשר לקיים את הני ב' אופנים מעיקר הדין מדליק בתוך ביתו [כמובן שיש עוד כמה וכמה קושיות והם נפקא מינה טובא לענ"ד וכש"כ לימינו כגון האי סכנתא דהזכירו חז"ל האם הכוונה סכנה כפשוטו או דילמא מציאות שאי אפשר לקיים התקנה כגון רוח וכדו' והוא בכלל סכנה, האם מה דאמר' סכנה היינו דווקא כאשר אי אפשר לקיים אבל כאשר אפשר לקיים ממילא לא שייך סכנה והיינו סכנה הוא דחווה ולא הותרה, היכי דמי חלון הסמוך לרשות הרבים הרי לכתח' בעי' שיעור מעל ג' מתחת לי' והשתא מבואר כל שהוא דר בעליה ומשמע אפי' מעל כ' אמה ואמאי וממילא לענ"ד יש ללמוד מעליה לעניין סכנה א"נ אפשר ללמוד שיש ב' פרסומים בהדלקת הנר ועוד כהנה וכהנה ועוד חזון למועד].

והשתא יש לעי' אליבא דרש"י בביאור הסוגיא שהרי מחדא ביאר פתח ביתו היינו

לחצר ומשמע דקאי על בני ביתו ולא על אנשי רשות הרבים והיינו שעיקר פרסום הנס הוא לבני ביתו ולא לבני רשות הרבים אלא שעכ"פ בני רשות הרבים רואים ממילא וא"כ מהו פרסום הנס בזה הרי עיקר פרסום הנס הוא לבני רשות הרבים ולא לבני הבית דאם לא כן אמאי הוצרכו להדליק בפתח ביתו מבחוץ? עוד בנוסף בחילוק של עליה כתב מניח כנגד רשות הרבים והשתא צ"ב אמאי לא כנגד בני ביתו וכדין פתח ביתו דהתם הניח לכיוון בני הבית ולא לכיוון בני רשות הרבים?

עוד בנוסף לענ"ד יש להקשות על דברי רש"י כביכול מריש הדף והיינו וכבתה אין זקוק לה ורמינהו מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק... עד שתכלה רגל מן השוק ועד כמה אמר רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי.

והשתא על פניו חזי' שעיקר הפרסום הוא לבני רשות הרבים שהרי הגמ' תולה את מצוות הדלקת נר חנוכה עד שלא יהיו עוברים ושבים בשוק היינו במקום שהוא עיקר הפרסום והיינו במקום שיש הכי הרבה אנשים וזמנה הוא עד שלא ישארו תרמודאי שהם גויים והיינו כל זמן שעדיין יש אמרי' מסתמא עדיין אפשר שיהא איזה יהודי אשר יקנה ממנו ויזכה לראות את אור הנר ומבואר להדיא שמצוות נר חנוכה בפרסום לרבים תליא וא"כ אמאי פתח הפתוח לחצר ולא לרשות הרבים וכעין זה ג"כ יש להקשות מהא דהצריכו הדלקת הנר משתשקע ולא קודם והיינו מצד הסברא שרגא בטיהרא מאי אהני והרי אי נימא שהוא לבני הבית הרי ממה נפשך אפי' ידליק קודם כיוון דשמעי לאביהם שמברך וידעי לשם חנוכה הרי אין נפקא מינה, עוד בנוסף הרי מאידך יש לטעון על גוף דברי הגמ' אמאי תלתה בשוק וכי רובא דאינשי גרים בסמוך לשוק ומה הדין אדם אשר גר בחצר אשר אינה פתוחה ואינה קרובה כלל לשוק אלא בפאתי העיר וממילא אצלו אין נפקא מינה לעוברי השוק הכיצד יחשב לעצמו הרי כלפיו אין נפקא

קצת לדון לכאן או לכאן יותר נוטה לפירש"י אלא שעכ"פ קצת צ"ב דנטה קו מדברי סבו הרי"ד ע"ה עיי' לקמן וצ"ב?

¹¹ וזלה"ק: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ בין שהיה ביתו פתוח לחצר בין שהיה ביתו פתוח לרשות הרבים, ואף שיש

מינה שלא עוברים וממילא אין לו פרסום לרבים וכי אינו מחוייב להדליק?

עוד לענ"ד [וכן מצאתי שהקשו הר"ד רשב"א ריטב"א ועוד] יש להקשות (שם) תנן התם (ב"ק סב:) גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב גמל שטעון פשתן והוא עובר ברשות הרבים ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב הניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור אמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה...

עוד ביתר על הנ"ל לענ"ד יש להקשות (לקמן כג.) א"ר הונא חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות אמר רבא לא אמרן אלא מב' רוחות אבל מרוח אחת לא צריך מאי טעמא אילימא משום חשדא דמאן אילימא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי אי חשדא דבני מתא אפילו משתי רוחות נמי לא ליבעי לעולם משום חשדא דבני מתא וזימנן דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק. [ועי' תוס' ע"ה כא: ד"ה מצוה דילפי מהכא להוכיח שיטתם וממילא יוצא שלפי דבריהם קשיא על רש"י].

והשתא מבואר מכל הנ"ל שעיקר החיוב והמצווה של הדלקת הנר הוא לבני רשות רבים דחזי' שבחנוכה פוטרים את האדם אשר הניח מחוץ לחצרו וכן אדם שיש לו ב' פתחים לחצרו מחוייב להדליק ב' נרות על מנת שלא יטעו אינשי והשתא יש לעי' הכיצד הרי חזי' להדיא לרש"י שאין חיוב ההדלקה בדווקא לבני רשות הרבים אלא לבני הבית ובאמת שצ"ב כל הנ"ל ויתר כאשר ב' הקושיות הנ"ל הם המשך הסוגיא כל שכן כאשר רש"י גופיה מבאר לעניין גץ שטעם הפטור משום שהניח ברשות המצווה שהיא הפרסום וכן לעניין ב' נרות ביאר משום

ולענ"ד נראה ליישב שמצד הדין יש ב' אופני קיום המצווה א. פרסום הנס לבני הבית, ב. פרסום הנס לבני רשות הרבים ולכתח"י על האדם לקיים את פרסום הנס בין לבני הבית ובין לבני רשות הרבים ומהאי טעמא הצריכו חז"ל שכאשר אדם מפרסם את הנס יהא על פתח החצר והיינו דבכה"ג גם בני הבית

רואים וגם בני רשות הרבים רואים ובכה"ג מקיים בהידור והטעם דחזי' דעיקר החיוב מתחלק לב' אופנים היא המציאות אשר הזכירו חז"ל לעניין סכנה שהרי בכה"ג כיוון שמצד הדין אין שום חיוב כביכול להדליק שהרי מצוות הדלקת הנר הוא משום פרסום הנס וממילא הוא לבני רשות הרבים וא"כ כאשר יש סכנה אמאי הצריכו להדליק על השלחן הרי לא עושה בזה כלום ועל כרחך שיש חיוב לפרסם ויתרה מזו עיקר החיוב הוא לבני הבית ובנוסף יש חיוב ג"כ לבני רשות הרבים [וממילא אין להקשות אמאי מעל כ' אמה פסולה דקמירי שאפי' כלפי בני הבית גבוהה כ"כ דאי קמירי שהוא גר בקומה גבוהה מעל כ' אבל נמצא למול עיני בני הבית אמאי נפסול ועי' לריטב"א בצורת חישוב הנר מהיכן וק"ל].

ועל פי זה לענ"ד יש לבאר הדברים והיינו כאשר אדם מדליק על פתח החצר הרי בכה"ג מסתמא אינשי דבני רשות הרבים יראו יותר טוב את ההדלקה של הנר אלא שהמפסידים כביכול מהמציאות הנ"ל יהיו בני הבית ומהאי טעמא הוקשה לרש"י הכיצד יעשה הדבר הרי בעי' פרסום לבני הבית ולבני רשות הרבים ועל כן הצריך שיהא בפתח הסמוך שהרי ודאי גם בני רשות הרבים יראו אלא שעכ"פ לא יפסידו הילדים ומאידך כאשר הגענו לעליה שהרי ודאי כבר הילדים יראו כיוון שמדליק תוך הבית קפיד רש"י למימר שבכה"ג הצריכו חכמים בדווקא לרשות הרבים ולא כדין החצר כיוון שהנר נמצא בבית וממילא בני הבית לא יפסידו את הראייה וממילא בכה"ג עדיפא לן הפרסום לבני רשות הרבים וממילא אתי שפיר במציאות של סכנה אין הכי נמי דסגי לן פרסום הנס לבני הבית וק"ל.

ולענ"ד הכרח לכל הנ"ל דודאי אף בחצר ביתו יש פרסום הנס לבני רשות הרבים וממילא אתי שפיר החילוק הנ"ל הוא מדברי רש"י גופיה (כג. ד"ה הרואה) העובר בשוק ורואה באחד החצרות דולק... והשתא צ"ב הכיצד רואה הרי נמצא בפתח הבית ולא בפתח החצר ועל כרחך שהיו החצרות פתוחים לרווחא ואפשר היה כל עובר לראות וממילא אתי שפיר אמאי הצריך רש"י בדווקא לפתוח מבפנים, וממילא הכל מיושב בד"ק של רבנו הרש"י, ותל"ת דכן

הרואה) העובר בשוק ורואה באחד החצרות דולק...

ומבואר להדיא שאלבא דרש"י יש ב' אופנים אשר אפשר להדליק פתח חצר ופתח לרשות הרבים אלא ש"ל שמה שנקט רש"י בדף כא: קמייירי במציאות אשר הוא בסתמא של חצרות חז"ל והיינו אינו פתוח לרשות הרבים אלא פעמים שפתוח למבוי או חצר של אדם פרטי וכדו' וממילא אתי שפיר מה דנקט בלשוננו הטהורה בדווקא משום פרסומי ניסא ולא ברשות הרבים אלא בחצרו שבתיהן היו פתוחין לחצר, שהרי יוצא שיש כפילות למותר בלשוננו הטהורה והיינו מחדא נקט פרסום ומאידך לא לרשות הרבים אלא לחצר וצ"ב היכי דמי פרסום ולא לרשות הרבים ואי קמייירי לבני הבית אינו בגדר פרסום שהרי אין מפרסם לבני הבית אלא כלפי הבני הבית שייך ידיעה או קיום ועל כרחך פרסום היינו כלפי בני רשות הרבים אלא שעכ"פ בנידון דידן כיוון שאין לו פתח של חצר לרשות הרבים שיהא נודע מי מקיים כיוון שפתוח לכמה ממילא אתי שפיר אמאי בכה"ג נקט לא לרשות הרבים אבל אין הכי נמי במקום אשר יש לו פתח לרשות הרבים אף רש"י מודה א"נ אפשר לומר שבאמת רש"י קמייירי בפתח הפתוח לבני החצר אפי' שיש לו פתח לרשות הרבים אלא שכיוון שאינו פתוח לשוק אלא נמצא באיזור צדדי והשתא יש יותר פרסום לבני החצר מאשר לבני רשות הרבים וממילא יוצא שפרסום הנס לבני החצר עדיפא לן על פני פרסום הנס לבני רשות הרבים אין הכי נמי שעדיפא לן בני החצר ואתי שפיר גם מה שנקט (כב.) בחצר או ברשות הרבים, (כג.) בשוק ורואה.

ותלי"ת דחזיתי שב' הביאורים שכתבת כי כבר הקדימוני ופי' כן ושישו בני מעיי שישו דזה יצא ראשונה רבנו החכמת מנוח ע"ה (כא: ע"ד רש"י ד"ה מבחון) כלומר א"צ להניח ברשות הרבים משום דבחדא דרים הרבה בני אדם ואיכא פרסומי ניסא אבל כשרוצה יכול להניח ברשות הרבים וזהו שכתב לקמן דף כ"ב בד"ה מצוה להניחה בחצר או בר"ה ועוד לפעמים אינו יוצא אם מניחה בחצר אם אין דרים שם אלא בני אדם מועטין וצריך להניח ברה"ר.

חזיתי שכבר הקדימוני בביאור הנ"ל רבנו האוה"ח הקדוש ע"ה (חפץ ה' ע"ד רש"י כא: בא"ד שבתיהם) לא ידענא מי הכריחו לזה לזה אם הבתים בפתוחים לרשות הרבים וצריכין אנו לידע לדידיה אם רצה להניחה בפתח החצר מהו אי הוי מכ"ש ואיכא פירסום טובא או לא אכן רש"י ודאי מדקאמר שבתיה' פתוחי' לחצר שם הוא טעמו שמכריח דבתוך החצר ואחר שכן כשנהיו נשאלין אפתח החצר אמרי' דלא משום דבעי' דהמדליקן נמי ראו יראו וזכור יזכרו זמן מהניסים והנפלאות יאמרו בפיהם ואם תעשה המנוחה בפתח בחצר המדליק הרי זה אינו רואה אלא כשנכנס על פתח החצר ואחר שנכנס לחצר והיתה כאילו לא היתה ונמצא שנעשי' נר חנוכה דוקא לבני רשות הרבים ותקן עוברים ושבים ואת עצמו לא תיקן וג"כ בני ביתו אשר אינם יוצאים ואינ' נכנסים והיו כלא היו אף להיות' בנס ולא יזכרו ניס' אשר עשה ה' להם וזה נמי דקדק רש"י ז"ל באומרו ולא ברה"ר ואם תאמר בעשותה גם כן ברה"ר נמי איכא פירסום לבני הבית ויצאו וראו זה דוחק ועוד לא אשכחן חיוב אלא בהדלקה דמשמע דבאומרו הדליק הא איכא פרסום בלא הוצאת נשים וטף שלא הוזכרה מה שאין כן בעשותו אותה פתח הבית הנה בני החצר מפורסם ליהו ניסא וגם לבני הבית להיותה בפתח הסמוך לפתח [וע"ע כעין זה לרבנו הגר"מ קליין (משנה הלכות חט"ו סי' ר"א) אלא שעכ"פ כתב זה בצורה כללית ולא רק אליבא דרש"י].

אלא שלענ"ד אין צריך לכל הפלפול הנ"ל ואולי אפשר ליישב ד"ק של רש"י בקל ולומר שבאמת רש"י גופיה מודה לשיטת התוס' [שנביא לקמן בעה"ת] שודאי מדינא דגמ' עיקר פרסום הנס הוא לבני רשות הרבים ורק במקום סכנה הפקיעו וסמכו על בני רשות היחיד וא"ת א"כ אמאי לענין נר בחצר לא העמיד כשיטת התוס' לענ"ד לא קשיא מידי וההכרח לדבריי ראשית לקמן (כב.) אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח... פירש"י ע"ה (ד"ה מצוה) בחצר או ברשות הרבים בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם, עוד מצינו (כג.) א"ר חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך ורב ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך. פירש"י ע"ה (ד"ה

עוד חזיתי כפי' קמא שכתבתי לרבנו הריטב"א ע"ה (כא: ד"ה מצוה) מה שפירש"י... לאו למיסר בחוץ ממש אתא כי מנהגם היה להדליק מבחוץ ממש... אלא הכי בעי למימר דלא סוף דבר מצותו בחוץ ממש אלא ה"ה סמוך לחוץ מבפנים בענין שיכירו בני רשות הרבים [ע"ש ג"כ שיישב קושיית הרשב"א על פי הנ"ל] וכ"היד דוד זינצהיים (כא: ע"ד רש"י ד"ה מבחוץ) ע"י ברשב"א שהקשה... ונ"ל דלא קשה לרש"י דהא אמרי' (ב"ב כ:) חנות שבחצר יוכל למחות בידו... וא"כ בסתמא כל פתחי החנות פתוחים לר"ה ולא לחצר ובפתוח לרה"ר אפשר דאף רש"י מודה דמניחו בחוץ ברשות הרבים משום פרסומי ניסא אבל כל שפתוח לחצר די כשמניח בחצר על פתח ביתו... וע"י כעין זה לרבנו מהר"ם בנט ע"ה (כא: ע"ד רש"י, כב. ע"ד רש"י ד"ה מצוה) במה שיישב קושיית הרשב"א, וע"ע לרבנו השפת אמת ע"ה (כא: ד"ה ת"ר נ"ח) בית הפתוח לרה"ר וגם לחצר גם רש"י מודה דעדיף להדליק בפתח הפתוח לרה"ר שיש יותר פירסום וגם בביתו הוא... ומ"מ אף במדליק בחצר שלא בפתח ביתו כלל צ"ע אי אינו יוצא לרש"י דאפשר כוונת רש"י הוא שאינו מחויב דוקא ברה"ר דגם זה מבחוץ מיקרי [מבואר להדיא מד"ק דאי לא עבדי' כתקנת חז"ל ודאי לא יצא רק שיש להסתפק האם רש"י שנקט פתוח לחצר לעיכובא או דילמא עכ"פ כל שיש רשות הרבים הרי איכא פרסום ומקיים המצווה שהיא הפרסום (וע"י ראש יוסף כב. ד"ה אמר רבה שנראה נוטה למימר דלא יצא אלא שמסתפק בשיטת רש"י וע"ע מה שהוסיף כג. ד"ה א"ר הונא ומדברי הריטב"א מבואר להדיא שאין ספק ועיקר הדין שאפשר לעשות כן וע"ע יד אהרן יובא לקמן שמעיקר הדין יוצא) וע"ע לר"י ע"ה בביאור סוגיא דחנות הנ"ל שכתב שהפרסום היא המצווה והבן].

נוסף על כל הנ"ל חזיתי לרבנו מהר"א אלפנדרי ע"ה (יד אהרן סי' תרע"א הגב"י סק"ה) שכתב כמה וכמה ביאורים ליישב כוונת הרש"י א. מעולם לא הכחיש רש"י שאם הבית פתוח לרשות הרבים אין להניחו שם והביא ראיה מרש"י (כב. ד"ה מצוה) ומה שהזכיר חצר משום דוחק להעמיד פתוח לרשות הרבים ואין חצר ביניהם אבל ודאי בליכא חצר אלא רשות הרבים מצווה להניח משום פרסום הנס, ב. הניח ברה"ר עשה

מצווה וקמ"ל שאם בית פתוח לחצר ולרה"ר א"צ להניח ברה"ר רק שאם הניח ברה"ר איכא פרסום נס טפי ועל כן מעיקר הדין יכול להניח בחצר אלא שעכ"פ יש מצווה יותר להניח במקום שיש פרסום יותר, ולמעשה כתב שהעיקר כתי' קמא [וע"ע מה שהוסיף בשם הרא"ם בתוס' על הסמ"ג ומה שכתב לדחותו וע"ע בד קודש (דאנן חנוכה פ"ד ה"ז) ומועדי ה' (נג'אר קטז)].

והשתא לענ"ד יוצא נפקא מינה עצומה ג"כ בין ב' הפירושים והיינו שלפי' קמא שכתבנו אין נפקא מינה לגודל הפרסום אלא העיקר שיהא פרסום גם לבני הבית אבל ודאי שמעיקר הדין אזלי' בתר רשות הרבים משא"כ לתי' בתרא אזלי' בתר עיקר הפרסום והיכן שנמצא ריבוי האינשי אזלי' בתריה.

וכל זה היא משנת רבנו הרש"י ויישובו אבל רבותינו התוס' רוח אחרת עימם ולא אזלי בתר שיפולי גלימת הרש"י וכן לא ביארו כן דעת הרש"י [שהרי אפשר לומר שאליבא דרש"י לא יהא ניכר כאשר מדליק בפתח הפתוח לחצר הפתוחה לרשות הרבים וע"י כעין זה לרבנו השבת של מי חי' הרא"ם הורוויץ ועוד בביאור רש"י והבן] אלא דעתם נוטה בעניין אחר (כא: ד"ה מצוה) מיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצווה להניח על פתח חצר... והיינו התוס' מבארים דהא דאמרי' בגמ' מניח בפתח ביתו קמ"יירי שסמוך לרשות הרבים ואין חצר אבל אם יש חצר מניח בפתח הסמוך לחצר ולא בפתח הבית וכ"נ שהיא דעת רבנו הרשב"א (כא: ד"ה נר חנוכה) וכ"נ דעת הריטב"א שמיישב דעת הרש"י עם תוס' וה"ר פרחיה (כב.), וכ"כ הרי"ד (פסקים כא:) הסמ"ק (מצווה ר"פ) הר"ן (שם ד"ה נר חנוכה) וכ"פ הטוש"ע ע"ה (סי' תרע"א ס"ה).

והשתא יש לנו לעי' במהות הטעם של הדלקה מבחוץ ע"י לרבנו הרי"ף (שבת ט:.) שביאר דהא דהצריכו להניח חוץ לחנות ותחת י' משום שמצווה לפרסם את הנס וע"י לרבנו הנימוקי יוסף שביאר (כא: ד"ה דילמא) שכיוון שנמצא למטה יש יותר

לרבנו השלטי"ג (שבת י: אות ב') וע"י מה שנשאר בצ"ע על דבריו רבנו מהר"א אלפנדרי ע"ה (יד אהרן שם הגה"ט סק"ג).

¹² מש"כ שכ"ה דעת הטור ע"י ביתה יוסף (שם מחודש ס"ה) אלא שאינו מוסכם כ"כ דע"י

פרסום הנס שאין דרך נר העשוי להאיר להניחו כ"כ למטה, ועי' לשון השאלות (הובא לעיל) שיראה לכל עובר ושב וכן תמצא בלשון הריטב"א הנ"ל שכתב הא דמניח בחוץ שיהא פרסום בכולי עלמא, וע"ע לשון רבנו המאירי (כא: ד"ה נר חנוכה) שהמצווה לפרסם לעוברי דרכים וכ"ה בלשון הצרור החיים (דרך שביעי סי' ב') שטעם ההנחה סמוך לרשות הרבים משום פרסום הנס.

אחר כל הנ"ל יש לעי' מהו עיקר המצווה האם הפרסום שנעשה לעוברים ושבים או דילמא לכמות וממילא א"צ בדווקא לרשות הרבים אלא שהעיקר יהא הפרסום וככל שיתרבו הרואים ממילא תתקיים המצווה בצורה יותר מהודרת ונפקא מינה אדם שיש לו בחצרו כמות גדולה של אנשים וברשות הרבים דאיכא עוברים ושבים אין כ"כ הרבה האם יש לו להעדיף את החצר כיוון שיש ריבוי אינשי או דילמא עדיף את הרשות הרבים אף שהוא פחות [לכולי עלמא מקום שיש ב' פתחים לרשות הרבים רק שעיקר הפתח אינו בצד שיש יותר עוברים ושבים כיוון דאיכא רשות הרבים ופרסום הנס טפי פשוט שעדיף דאיכא ממה נפשך שהאי בלא"ה אדם שי"ל ב' פתחים נצרך להדליק בתרויהו מ"מ בזמנינו שמקלים בזה מחמת מה שהכניסו מ"מ ודאי שבכה"ג ממה נפשך ידליק בפתח שיש יותר פרסום הנס וז"ב].

עי' לרבנו החכמת מנוח (הובא לעיל) שכתב לבאר דהא דרש"י הצריך חצר היינו כנפקא מינה בתלות הפרסום והיינו אזלי' בתר היכן יש יותר פרסום ופעמים שיש מקום אשר החצר יותר מפרסמת מאשר רשותה הרבים ממילא עדיף שידליק בחצר מאשר ברשות הרבים ולפי ד"ק יוצא שאליבא דהתוס' ממה נפשך לא אזלי' בתר הפרסום אלא בתר רשות הרבים כיוון שיש עוברים ושבים.

ולענ"ד יש לעי' מה הסברא שיעדיף להדליק במקום שיש יותר פרסום הרי עדיין חצרו היא ויכלו לראות או להיות חלק מההדלקה וכלפיהם הרי אין שום נפקא מינה עוד בנוסף אמאי תלי' ברגלא דתרמודאי [וכש"כ לפי ביאור הרשב"א ע"ה (כא: ד"ה והא נמי דקתני)] ולענ"ד נראה שיש עניין בדווקא לרשות הרבים והוא הטעם הפשוט שאין ההיכר הוא רק פרסום הנס כפשוטו אלא הכוונה שיש להרוויח מזה והיינו מש"כ הגמ' לעניין אדם

העובר בשוק ופירש"י באין מי שמדליק עליו שהרי יכול בכה"ג לברך ולקיים את המצווה.

עוד בנוסף עי' לרבנו מהר"י רפאפורט ע"ה (בתי כהונה כרך ב' בית ועד טז ע"ד ד"ה א"נ אע"ג) שביאר פי' הרא"ם בתוס' לדברי רש"י דהא דנקט פתח החצר קמ"ל דמעיקר הדין יכול לבחור להניח היכן שרוצה בפתח החצר או בפתח רשות הרבים אלא שעכ"פ ודאי שהדלקה ברשות הרבים מצווה מן המובחר כיוון שיש פרסום הנס טפי וכ"כ הבד קודש דאנון ע"ה (שם), מוכח דאין פרסום הנס עוקר את עיקר הדין והיינו דהא דגמ' נקטה חצר על זה קמ"ל רש"י שמעיקר הדין אפשר להדליק ואף שאינו מפרסם טפי אלא שעכ"פ ודאי שאם רצה להדליק ברשות הרבים עדיף טפי כיוון שהוא מצווה מן המובחר מצד פרסום הנס ועכ"פ שמעי' שמעיקר הדין אליבא דרש"י אין עיקר הקפידא מצד הפרסום טפי אלא מצד דינא דגמ'.

אלא שעכ"פ עדיין יש לעי' דאי נימא שהפרסום טפי קובע ואיכא טפי מצווה מן המובחר אדם אשר יש לו עליה שהיא מפרסמת טפי מפתח ביתו יעדיף את העליה שבביתו על פני פתח החצר או פתח הבית לרשות הרבים וזה תמוה דא"כ אמאי הגמ' לא נקטה סדר הנחת החנוכיה לפי רמת הפרסום והיינו דהכי קאמר מצוותה היכן שיש פרסום טפי ועל כן פתח הפתוח דאיכא טפי פרסום הוא עיקר וממילא שמעי' שאין דקדוק של חצר פתח רשות הרבים עליה וכו' ומריהטת לשון הגמ' משמע איפכא שאין הקפידא בדווקא על הפרסום לגמרי אלא בתלות עם עיקר דינא דגמ' וצ"ב?

עוד בנוסף הרי כל הדיון עד השתא הוא אליבא דרש"י האם העיקר הוא הפרסום טפי והיינו שיטת החכמת מנוח או דילמא להשמיע שמעיקר הדין לא אזלי' בתר עיקר הפרסום אלא שעכ"פ ודאי יש מעלה טפי ומצווה מן המובחר בפרסום טפי [אף שאליבא דהריטב"א אשר הזכרנו לא בריא מילתא כלל כיוון שמבאר לרש"י שהטעם הוא מצד ההיכר (וכעין זה תמצא לחי' הרא"ם הוורוץ שם) וממילא לדידהו אין כלל ועיקר ענין של פרסום טפי וצ"ב דלא הזכירוהו האחרונים?] וממילא אליבא דרש"י ממה נפשך אין הכי נמי שיש עדיפות לפרסום

לו ג"כ חלון לחצר ודוקא בהא פליגי רש"י ותוס' אי ביתו עדיף או מבחוץ עדיף כנ"ל...

עוד לענ"ד יש להביא ראיה לטענה הנ"ל מדברי הגמ' גופיה והיינו סוגיא דחנווני (שבת כא:) אמאי בהוציא פטור הרי מעיקר הדין יכול להדליק בתוך ביתו והראשונים ביארו שהטעם הוא מצד שמקיים בזה פרסום הנס ורש"י גופיה ביאר כן שהרי ביאר שטעם הפטור מצד שברשות פרסום המצווה הניחה שם ולענ"ד כן למד החת"ס ע"ה (שם ד"ה ר' יהודה) שהביא תמיהת האחרונים אמאי לא פסק הרי"ף כתנא קמא בסוגיא ויישב י"ל דוקא בחנווני פליג ת"ק משום דיכול להדליק בפנים ונמי איכא פרסום ניסא כי רבים משכימים לפתחו ומה שמדליק בפתח רה"ר היא רק מצוה מן המובחר... והשתא יש לעי' מהי מצווה מן המובחר בהדלקה מבחוץ הרי עצם שמדליק בחנות ויש נכנסים ויוצאים מצד הסברא יותר נוטה שיש פרסום טפי אלא על כרחך שעיקר הפרסום הוא כלפי חוץ ואפי' ממעט כביכול מהפרסום שהרי מטרת הפרסום היא כלפי חוץ וק"ל [וע"ע ח"י הרא"מ הורו"ק ע"ה (שם ע"ד רש"י ד"ה בנ"ח)].

עוד לענ"ד יש לעי' מהא דב' פתחים (שם כג.) הרי למסקנת הגמ' קמיי"ר אף בבני העיר בב' פתחים מב' רוחות ואמאי הרי אי נימא דקמיי"ר שמדליק במקום שיש יותר פרסום הנס הרי ודאי בני העיר היו צריכים לידע וממילא שלא יהא חיוב וסגי במה שמדליק בעיקר הפתח שהרי ידעי שהוא מקום היותר עוברים ושבים ואמאי צריך להדליק ב' נרות? עוד בנוסף הרי אם כל הטעם הוא מצד פרסום הנס מה שייך חשד הרי י"ל להדליק בכל פתח אשר יש לו בלא תלות היכן נמצא הרי ממה נפשך יש לו ליחוש שמצד אשר לא הדליק יעבור יהודי אשר לא קיים וע"י שיראה יקיים ועל כרחך דאין פרסום הנס לעיכובא אלא רק לעניין של מצווה וכמש"כ הרי"ף ע"ה (הובא לעיל) שעצם הפרסום הוא חלק מהמצווה של הדלקת הנר.

ותלי"ת דחזיתי שכבר הקדימני בזה רבנו הריטב"א ע"ה (שם ד"ה הא דאמר) אנו דמדלקינן סמוך לפתח דנראה לעוברים דינו כדין התלמוד וכיון דמשום חשדא דבני

הנס אלא שעכ"פ עדיין תיקשי מסדר ריהטת הגמ' וכמו שהקשתי מדלעיל ואין הכי נמי אליבא דהתוס' והחולקים וממילא כ"ה דעת מרן בשולחנו הטהור ודאי עדיף להדליק בפתח לרשות הרבים שכ"ה תקנת חכמים ואף שמצד הדין יהא פחות בפרסום הנס, אלא שאין הכרח שחולקים בכה"ג אלא שרק ההכרח אם יש עדיפות להרוויח ג"כ את בני הבית [ועי' לקמן לדברי השפת אמת וע"ע מה שדן בזה הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדו"ז ח"ב סי' קמ"ג עמ' פ"ז)].

ודמות דברים יש להביא ראיה היא מד"ק של מרן הב"י ע"ה (סי' תרע"א מחודש ס"ה) הטור כתב כדברי התוס' דמצווה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ולפיכך הוצרך לפרש דאם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים בשאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מיירי כלומר שאם היה פתח העלייה פתוח לרשות הרבים מניחה על הפתח ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות הרבים אבל הכא מיירי כשהעלייה פתוחה לבית דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים, ומבואר דאין עיקר הקפידא מצד הפרסום אלא מצד ההיכר שהרי בעי' נר איש וביתו שהרי אי אתי' מצד פרסום הרי מצד הסברא ודאי שמהחלון יהא יותר פרסום מאשר בהנחה בפתח הדירה וממילא מבואר יוצא שכל העניין של דינא דגמ' לעניין רשות הרבים אליבא דהתוס' ע"ה איכא תרת"א. היכר מצד נר איש וביתו, ב. פרסום הנס, וממילא מבואר להדיא שכל שהפרסום יבוא על חשבון הידיעה אין הכי נמי שעדיף לן הידיעה וק"ל [וע"ע לגר"מ קליין ע"ה (משנה הלכות חט"ו סי' ר"א בסופו) ועי' פני יהושע (שבת כא: ד"ה ת"ר מצוות)].

ובאמת שיסוד ביאורי כבר מצאתי שהקדימני רבנו השפת אמת ע"ה (כא: ד"ה ת"ד נ"ח) הנה רש"י פי' מבחוץ כו' ולא ברה"ר אלא בחצירו נראה דדייק פתח ביתו דוקא ולא פתח חצרו ולפי זה בית הפתוח לרה"ר וגם לחצר גם רש"י מודה דעדיף להדליק בפתח הפתוח לרה"ר שיש יותר פירסום וגם בביתו הוא וכ"מ מדקתני ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוך לרה"ר משמע אף די

מתא הוא היכא דידענא מילתא שעיקר תשמישו בפתח האחד די לו שידליק שם וכן נהגו¹³.

ויתר על זה הוסיף (שם) חצר גדולה שדרים בה בעלי בתים הרבה כל אחד בחדרו או בעלייתו היה נראה כי די לכל בני החצר שידליקו נר אחד חנוכה בפתח החצר כדי לעשות היכרא לרשות הרבים וישתתפו כולם בו אבל י"א דכיון דאמר' מצות חנוכה נר איש וביתו מדליק כל אחד מהם בביתו ואינם צריכים להדלקה בחוץ כלום דהוה ליה כמי שדר בעליה שאינה יוצאה לחוץ שמניחה שם וחשדא ליכא דהא ידעי בני מתא דכל חד וחד דייר לנפשיה ומדליק לנפשיה וכן נהגו בכל הארצות האלו [ומינה יש לעי' לעניין בלוקים בימינו אם יחשב במכל שכן מהדין של חצר הנ"ל שהרי ממה נפשך קיל טפי אלא שאינו מוסכם כ"כ דעי' לרבנו הטור ע"ה (סי' תרע"ז) מה שהביא בשם רב שר שלום שהביא דברי הריטב"א אלא שאינו מסכים להם וכתב שהידור מצווה שכ"א ידליק לעצמו ואם לכ"א יש פתח חייב להדליק משום חשד ומוכח שיש חילוק ביניהם שרב שר שלום מעיקר הדין והריטב"א מעיד על המנהג וע"ע לרבנו הב"ח (שם סק"ב, סק"ד) וביאר שהוא לשיטת התוס' ועי' מאידך לרבנו היעב"ץ ע"ה (מו"ק שם) שתמה שדברי הר"ש שלום אינו כמאן [ז"א לא שיטת רש"י ולא כתוס'] ועי' מה שכתב בזה למעשה רבנו הגר"מ לוי ע"ה (תפלה למשה ח"ב סי' מ"ו אות ג' ד') ולענ"ד עוד להוסיף דלא נחית לבאר שהרי בלא"ה בבלוק עדיין איכא טעם ההידור שהזכיר אלא שעכ"פ מהידור אין לברך אבל עדיין איכא פתח לכל אחד וממילא מעיקר הדין מוצרך כבר להדליק עוד בנוסף הרי יש לחלק בין חצר אשר כולו חשיב כפתח אחד לבין בלוק אשר אינם פתח למקום אחד אלא כל קומה בפני עצמה חשיבה וממילא הפתח אינו להול אלא שמגיעים כולו להול וממילא לא דמי כלל לבנין וק"ל].

ויש לעי' לפי ד"ק הכיצד נהגו הרי חסר בפרסום הנס ולא מבעיא שמבאר אמאי אין ליחוש משום חשד הרי סוף-סוף עכ"פ חסר מצד פרסום הנס ואמאי בזה לא חיישי עוד בנוסף מבואר טפי שאפי' כלפי אינשי

דהחצר לא קפדי להדליק אלא מדליקים בביתם בלא לעשות שום פרסום לבני החצר והרי התם קמיירי שהיו מדליקים בחוץ כמבואר בריש ד"ק בדיבור [וכמו שהזכרתי אגן מדליקין סמוך לפתח] ועל כרחק שפרסום הנס הוא רק סניף וחלק במצוות הדלקת נר חנוכה אבל ודאי שהמקום עצמו הוא העיקר וכיון שבנידון החצר שיש הרבה אנשים ואין ידוע מי הדליק נחסר בגוף המצווה שהרי ביארנו דבעי' ב' תנאים כמבואר לעיל והכא ע"י שמדליקים לא ידעו מי הדליק ועל כן הצריכו שיהא הפרסום לבני הבית בלבד והפקיעו חיוב הפרסום וק"ל [ולענ"ד יש להביא ראיה בכעין זה מהא דאיתא (שם כג:) לעניין נר שבת ונר חנוכה באופן אשר י"ל רק לקנות אחד מהם שקונה נר שבת משום שלום בית וע"ע לרבנו המאירי ע"ה (ד"ה מי שאין) טעם נוסף].

עוד לענ"ד יש להוסיף מהא דאיתא (שם כא:) וכבתה אין זקוק לה ורמינהו מצותה משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק ואי נמי לשיעורה עד שתכלה רגל מן השוק ועד כמה אמר רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי.

והשתא ברבותינו הראשונים יש כמה ביאורים א. תי' הגמ' לעניין אי לא הדליק א"נ לשיעורה והשתא למאן דאמר לשיעור הזמן שמדליק יוצא בפשטות שאפי' אחר שכלתה רגל אפשר להדליק רק שיהא שיעור של חצי שעה ואמאי הרי אין פרסום, ב. שיטת הרשב"א ע"ה ועוד שאין האי זמן הדלקה של משתכלה אלא לכתחי' בלבד שהרי שנינו במגילה שכל מצווה שהיא בלילה זמנה כל הלילה והשתא הכיצד יקיים הרי אין בזה פרסום הנס ועל כרחק שכל המציאות של פרסום הנס לכתחי' בלבד

ברבותינו הראשונים ולא הזכיר כלל לד"ק של הריטב"א וצ"ב:] ואף שיש שהעתיקו לדברי הרמ"א והזכירו המנהג הרי עדיין יש לדון מצד שינוי המנהג בעת העליה לא"י וכש"כ בזמנינו אנו שעכ"פ ממה נפשך אפשר לנהוג כן ומ"מ חזי' מדברי הריטב"א יישוב שאף להולכים כפסקי השו"ע אפשר להקל בימינו עכ"פ כיוון שבמציאות רוב ככל החצרות יש להם שימוש מכניסה עיקרית והכניסה המשנית על פי רוב היא חניה וכדו' של הרכב וק"ל.

¹³ ומינה מבואר שאפי' אי נימא כדעת מרן השו"ע (סי' תרע"א סי"ח) שלעניין חצר שיש לה ב' פתיחים יש להדליק משום חשד מ"מ אין הכי נמי שבכה"ג י"ל שנהגו להקל וממילא אף לזמנינו יש להקל מהאי טעמא דהריטב"א וצ"ב על רבנו הגרע"י ע"ה (חזו"ע חנוכה עמ' ט"ל-מ"א) אשר הזכיר שהמנהג להקל על פי ד"ק של הרמ"א ולא זכר לריטב"א הנ"ל [וכש"כ יש להוסיף להקשות ע"ד בריה הראש"ל שליט"א (ילקו"י) חנוכה מהדו"ח עמ' קצ"ד-קצ"ו) אשר החרה החזיק אחרי אביו הגרע"י והזכיר עוד ריבוי מראה מקומות

והידור מצווה ואינו לעניין עיקר הדין משא"כ היכן מניח עיקר הדין.

עוד על הנ"ל הרי מצינו ברבותינו הראשונים העתיקים מרן הב"י ע"ה (או"ח סי' תרע"ז) לגבי מציאות של יהודי אשר נמצא במקום אשר אין יכול לראות הדלקה של נר חנוכה כגון אצל גויים וכדו' כתב המרדכי ומ"מ צריך לראות כדאמרי' בסמוך הרואה יומא קמא מברך שתיים מכאן ואילך אחת וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם שהיו הולכין בגייר"ש ליריד ולא היה דר יהודי באותה עיר ומדליקין בבית הגוי, והביא לזה בכפילה (שם מחודש ס"ג אות א') מצאתי כתוב בשם מהר"י אבוהב ז"ל כתוב בארחות חיים מי שהלך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בליל חנוכה אע"פ שאין לו בית מיוחד שמענו שה"ר משולם היה נוהג להדליק ולברך זכר לנס... עוד לשם מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים מדליק בברכות ומניחה על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרי' דאי מדליקין עליה בגו ביתיה לא בעי לאשתתופי דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיזו וכ"כ המרדכי עכ"ל הב"י¹⁴ וכן מצאתי ג"כ לרבנו הרי"א ז"ל ע"ה (שבת פ"ב ה"א אות ט"ו) נראה בעיניי שאם היה

עומד בין הגוים אע"פ שאין לו בית לעצמו ולא פתח לעצמו חייב להדליק נר לעצמו ואע"פ שאשתו מדלקת בביתו שהרי אין הנס מפורסם אצלו ואינו רואה נר חנוכה לברך עליו בין הגוים אם לא ידליק הוא לעצמו כמבואר בקונטרס הראיות.

והשתא צ"ב אמאי הוצרך להדליק הרי ממה נפשך בביתו מפרסים את הנס ואמאי חל חיוב עליו בנוסף הרי אין לו למי לפרסם וא"כ ממילא כביכול אין שום מצווה להדליק ועל כרחך שחיוב ההדלקה אינו נובע מצד פרסום הנס לרבים אלא מצד האדם עצמו וממילא כל שיש לו בית יש לו חיוב והכא נמי כיוון שיש לו בית ואין לו למי לפרסם אף שמדליקים בביתו עדיין לראות את המצווה מיהא בעי ועל כן י"ל חיוב להדליק¹⁵.

ואמרת עוד הוסיף לענ"ד ראיה והכרח לכל הנ"ל שעיקר הדין עדיף לן על עצם המציאות של פרסום הנס דמון הב"י ע"ה (סי' תרע"א מחודש ס"ו) על דין הגמ' של מצווה להניח תוך י' הביא דברי המרדכי וזלה"ק: הרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דמצוה להניחה למטה מי... ומ"מ לענין מעשה

שאני כיוון שמופקע לגמרי מהמצווה הוי כאין מדליקים וצ"ב? ועי' לרבנו הפר"ח ע"ה (סי' תרע"ז על ס"ג) שעמד על הקושי בפסק הנ"ל בשו"ע ממשי"כ מרן גופיה סי' תרע"ו והכריע שאין לברך שלא מצינו חיוב לראות נ"ח ועל כן רוצה להדליק בלא ברכה [ועי' כעין זה ללבושי שרד (שם) אלא שסיים שאם רוצה לברך יכול לא לצאת בברכת אשתו וכ"כ המשגיב ע"ה (שם סק"יד)] ועי' מה שיישב הפרמ"ג (סי' תרע"ז א"א סק"ט) אלא שעכ"פ לענין ברכה לא יישב ותל"ית דחזיתי שכבר הקדימני בחילוק בין הסימנים רבנו המאמ"ר ע"ה (שם סק"ד וע"ש שהוסיף שלא ראה מי שהקשה הסתירה ופלא שלא ראה לדברי הפר"ח) אלא שהקשה הרי האור"ח סובר כמרדכי וממילא לדעת מרן אין לברך ועל פי זה אתי שפיר מה שנקט בלשון י"א דלא ברירא אלא שהקשה הרי פותח פתח לעצמו אפי' במקום ישראל חייב אלא שאולי הכא שאני כיוון שהוא בבית הגוי, ולענ"ד היא הנותנת כיוון שיש לו כביכול פתח משל עצמו וחיוב להדלקת נרות כיוון דלא אתי עליה אלא משום חיובו בפרסום הנס של עצמו אין הכי נמי דממה נפשך יכול לברך והאי דנקט בלשון י"א כיוון שלא ראה דעות נוספות בזה ועי' מה שכתב בזה פאר דורינו הגרע"י (חזו"ע חנוכה עמ' קנ"ח-ק"ס) והכריע למעשה שיש לו לברך ולכתח"י יכול לא לצאת י"ח בהדלקת אשתו.

¹⁴ ועי' לרבנו הגר"ש מזרחי ע"ה (דברי שלום חא"י ח"ה סי' ע"ו) אשר הזכיר לדברי קודשו של הרי"א ז"ל הנ"ל והוסיף עליו ד"ק של הארחות חיים ושכ"כ הכל-בו אלא שסיים שלא נזכר בדבריהם אף על פי שאשתו מדלקת עליו בביתו, וד"ק אחהמ"ר פלא ראשית הכיצד שכח שהדברים הנ"ל הועתקו ביתה יוסף [גוף ד"ק של הגר"ש מזרחי התם עוסקים באם יחיד יכול לברך אחר זמן הדלקה שיטת החמד משה משגיב ועוד ועל כן אולי מיושב אמאי לא זכר שר לדברי הב"י אשר העתיק לד"ק של הארחות חיים ועדיין צ"ב ודי"ב] בנוסף הזכיר רק הלכה י"ג אמאי לא התקדם בהמשך ד"ק של הארחות חיים להלכה י"ח והתם מובא דברי ה"ר משולם והרי הב"י הכא משווה ביניהם לבין דברי המרדכי והיינו הא דאמרי' נשוי שמדליקים עליו אין מדליק דווקא כאשר יכול לראות בלא"ה אבל כאשר נחסר בראיה אין הכי נמי שמחוייב בעצמו ועוד בברכה וממילא אין כלל ועיקר מחלוקת ולכולי עלמא י"ל לברך וד"ק של הגר"ש מזרחי צ"ב [ובלא"ה מה שהסתפק לו בין שיטת הרי"א ז"ל לענין זמן ההדלקה ויחיד אפשר ליישב בקל בין זמן הדלקה לאחר חיוב ההדלקה ועי' שכבר הזכיר זה רבנו הגר"מ פיינשטיין גופיה (אג"מ חא"י ח"ד סי' ק"ה אות ז')].

¹⁵ ולענין הברכה יש לעי' שהרי אתי עליה משום הרואה והרי התם דווקא כאשר אין מדליקים אבל במדליקים לא שייך ואולי הכא

נראה שצריך להניחה בתוך י'... ואע"פ שהמרדכי כתב דעכשיו שהרגילו להניחה בפנים נראה דאין קפידא להניחה למעלה מ' דלא פרסום מאחר שהטור סתם דבריו משמע דלא שני ליה בין מניח מבפנים למניח מבחוץ וכן נהגו לעשות המדקדקים¹⁶.

מבואר מד"ק לענ"ד טובא דהמרדכי ביאר כיוון שכל מטרות ההנחה תוך י' היא משום פרסום ובימינו שמדליקים בפנים אין שום נפקא מינה אין הכי נמי שלא שייך ליחוש לזה ועל זה השיב הב"י כיוון שהטור לא נחית לזה ור"ל אף שסבר שיש חילוק בין זמנם לזמנינו לענין הדלקה בפנים מ"מ השאיר עצם הדין של תוך י' והיינו אף שלא שייך פרסום מ"מ דינא דגמ' להקביע בתוך י' וממילא המקום הוא הקובע אף שלא שייך בו פרסום וק"ל¹⁷.

העולה מכל הנ"ל לענ"ד נראה לעיקר הסברא הוא בפשטות שעיקר מצוות חנוכה היא עצם ההדלקה של הנר ובעי' ג"כ ידיעה מי הדליק את הניכר שיהא ניכר הדבר והוא בכלל נר איש וביתו ומ"מ כל זה דווקא באפשר [לאפוקי מתגורר אצל גויים וכדו' כמבואר לעיל] והוא עיקר החיוב רק שלכתח"י וחלק מהידור וקיום המצווה היא צורה של פרסום הנס טפי [ועי' לרבנו הריב"ש ע"ה (ס' קי"א) שביאר דמהאי טעמא הנהיגו ברכה בבית הכנסת] וחכמים החילו את הצורה הנ"ל באופנים מסויימים כגון פתח פתוח לרשות הרבים להעדיף על פני פתח החצר וכן פתח פתוח לרשות הרבים עדיף על פני חלון וכדו' שמסתמא על פי רוב יהא פרסום הנס טפי בהני פתחים על פני הפתח האחר אבל כאשר יש נפקא מינה כגון חצר אשר פרסום הנס גדול מפתח לרשות הרבים וכדו' אין הכי נמי שודאי יהא עדיף עוד בנוסף כל מה דאמרי

דאזלי בתר פרסום הנס טפי דווקא כאשר מתקיים עיקר דין הגמ' [ז"א תוך י' או בפתח הפתוח סמוך וכו'] אבל כאשר הפרסום נס יבוא על חשבון עיקר דין הגמ' כגון להניח בפתח החצר הפונה לרשות הרבים תוך י' או להניח על גבי החומה שהיא גבוהה קרוב לשני מטרים ויהא פרסום גדול יותר ודאי שנעדיף את עיקר דין הגמ' אף שיש פחות פרסום הנס וממילא ג"כ לענין חלון ברוב ככל הבתים בא"י כידוע לי כיוון שגבוהים מ' טפחים תמיד יהא העדפה לפתח הפתוח לרשות הרבים וק"ל.

והשתא אחר כל זה אמרתי הבוא נבוא ונתבשר בתורת רבותינו האחרונים בסוגיא הנ"ל לאן נטתה דעתם הקדושה ראשית חזיתי לרבנו המג"א ע"ה (ס' תרע"א סק"ח) שעל דברי מרן בצורת הנחת החנוכה בפתח הכניסה כתב נ"ל דאם יש לו חלון הסמוך לר"ה יניחנו בחלון דבזה ליכא חשש סכנה אם לא במקום דשכיחא הזיקא, ועי' פרמ"ג ע"ה (א"א שם סק"ח) שביאר כוונתו כן נוהגים מקצת בני אדם ומיהו אם גבוה יותר מכ' אמה טוב להניח יותר אצל הפתח בית החורף מזוזה בימין כו'.

אלא שלענ"ד קצת יש להקשות על הנ"ל דניחא שיטת המג"א ע"ה לענ"ד אזיל לשיטתו (שם סק"ו) נ"ל דאם דר בעליה מניחה בחלון אפי' הוא למעלה מ', והיינו דאזלי בתר עיקר הפרסום אף שבא על עיקר הדין אלא שעכ"פ יש לעי' אמאי ואולי י"ל כיוון שהדלקה האידנא בפנים ואין היכר אלא לבני הבית אין הכי נמי שעדיף בלא"ה להרוויח ג"כ פרסום הנס דרבים והיינו דסומך על דברי המרדכי ולאפוקי שיטת הב"י.

לבאר דעת מרן והיינו דהעולם מעיקרא לא דקדק בזה ואף שהשו"ע העתיק שעיקר הדין ולא רק דקדוק מ"מ העולם סמכי על המרדכי [וכש"כ במה שצירף שיטת הרמב"ם והרי"ף ע"ש].¹⁷ ומינה ג"כ יש לדחות דברי רבותינו האחרונים אשר יישבו דעת מרן בס' תער"ב בהדלקה אחר חצי שעה שמתיר לברך [עי' ויען נתנאל ח"ב אורה זו תורה ח"ב מה שהזכרנו בזה לענין חייל שמדליק קודם הוריו] משום הדלקה בפנים בימינו ומהכא דחיה נוספת לטענה זו ועע"ש מה שהוספנו בזה בעניותינו.

¹⁶ ועי' לרבנו הא"ר ע"ה (שם סק"יא) שכתב לדייק בלשון הב"י הנ"ל של מדקדקים ליישב מנהג העולם דלא קפדי על הנחה תוך י' כיוון שרק המדקדקים נהגו אבל עלמא נהג כשיטת המרדכי ולעני"ד אחהמ"ר זה אינו והניחא שמרן הזכיר מנהג העולם מ"מ למעשה מרן הכריח שיש להניח תוך י' ואם הניח מעל י' יצא ואי נימא כסברת הא"ר אמאי השאיר כלשון הטור אתמהא וצ"ב? ואולי כוונתו רק ליישב מנהג העולם ולא

אבל אליבא דהפרמ"ג הנ"ל יש להקשות ממה שהסתפק גופיה (שם א"א סק"ו) בביאור המג"א הנ"ל וזלה"ק: היינו אף שחלון למעלה מ"י טפחים מקרקע עליה בפנים אפ"ה מניחה שם פרסום ניסא לבני רשות הרבים ומשמע אף עתה שנהגו להניח בפנים בטפח הסמוך לפתח... עדיף טפי להניחו בחלון דמצוה מן המובחר בתוך עשרה טפחים ולמדקדקים כמשי"כ הב"י אבל למעלה מ"ט נמי יצא ועדיין צ"ע כי י"ל האידנא מצוה טפי בטפח סמוך לפתח תוך י"ט ועי' א"ר (סק"א), והשתא צ"ב מה שכתב לקמן ואולי הדר ביה ובאמת דתפס במושלם אליבא דהמג"א עכ"פ שעדיפות הפרסום הנס גוברת וצ"ב?

אלא שאין ביאור המג"א ע"ה מוסכם לכולי עלמא דעי' מאידך לרבנו המחצ"ש ע"ה (שם ע"ד מג"א סק"ו) שהביא דברי הב"י והמרדכי והוסיף לדין דמדליקין בפנים מותר להניחו למעלה מ"י כיון דבלא"ה ליכא הכירא כי אם לבני בית והם יודעים שהודלק למצוה אלא דהפוס' כתבו דמ"מ גם לדין אין לשנות ממה שנהגו כשהיו מדליקין בחוץ וא"כ כשדר בעליה ומניחה בחלון אף שגבוה יותר מ"מ עדיף טפי להניחה שם דעכ"פ איכא קצת היכר לבני רשות הרבים ממה שניחנה במקום אחר למטה מ"י ולא יהיה היכר כלל לבני רשות הרבים... ומ"מ ודאי אי יש לו ב' חלונות אחד למעלה מ"י ואחד למטה מ"י ודאי יניחנה בחלון של מטה מ"י וכתב הפר"ח דבר ברור הוא שאם החלון הוא למעלה מכ' אמה שמניחו על פתח ביתו... וכ' אמה ודאי מודדים מקרקע רשות הרבים ולא מקרקע הבית... ומיהו לדין דעיקר הכירא לבנה"ב סגי אי הוא למטה מכ' מקרקע הבית ומ"מ אפשר גם לדין בגבוה חלון יותר מכ' מקרקע רשות הרבים עדיף טפי להניחו סמוך לפתח ובטפח הסמוך למזוזה כיון דלמעלה מכ' ליכא הכירא לבני רשות הרבים ולבני הבית עדיף הכירא דידהו סמוך לפתח...

והשתא שמעי' כמה וכמה הילכתא גבירתא דכמה תפס במושלם המחצ"ש עיקר דינא דגמ' על פני פרסום הנס עוד בנוסף ביאר שאל"בא דהמג"א ודאי קמייירי בחלון שבלא"ה גבוה מ"י ורק שאין נפקא מינה לענין פרסום בדלת כיון שאין פרסום אלא

לבני הבית וממילא למנהגם אשר בלא"ה הפרסום לבני הבית עדיף עכ"פ להרוויח ג"כ פרסום לבני רשות הרבים ומהאי טעמא ביאר שאם יהא ב' חלונות ואחד פחות מ"ט הדרי' לדינא דגמ' ועדיף שם וק"ל.

ובאמת שראיתי ב' אופני התבוננות הלכה למעשה במשנת רבותינו האחרונים בדעת המג"א הנ"ל דזה יצא ראשונה רבנו הח"א ע"ה (כלל קנ"ד אות ט"ז) הדר בעליה יכול להניח בחלון אע"פ שהוא גבוה למעלה מ"י טפחים ונ"ל דלדין מצוה יותר בחלון מלהניח אצל הפתח דבחלון יש היכר לבני רשות הרבים ואם החלון גבוה מקרקע רשות הרבים למעלה מכ' אמה וא"כ אין היכר לבני רשות הרבים אזי יותר טוב להניח בפתח.

וכעין זה למחר"א איינהורן ע"ה (ברכת הבית שער נ"ד אות כ"ו) מניחו למעלה מג' טפחים ולמטה מ"י טפחים ואם הניחו למעלה מ"ט יצא... ואם אי אפשר לו להדליק בטפח הסמוך לפתח יניחנו בחלון הסמוך לר"ה אף שגבוה למעלה מ"ט [מג"א] וביאר בהע' (שערי בינה אות ל"ז) אם החלון הוא תוך י' טפחים וסמוך לרשות הרבים טוב יותר להדליק בחלון אפי' כשיכול להדליק בטפח הסמוך לפתח כדמשמע במ"א משום דפרסום הנס עדיף אבל ע"פ רוב החלון הוא למעלה מ"ט לכן אם יכול להדליק בטפח הסמוך לפתח בתוך י"ט עדיף טפי דיש בו ב' מעלות א' דהוא בתוך י"ט ב' כדי שיהיה מזוזה בימין ונ"ח בשמאל ויהיה מסובב במצות אבל כשאי אפשר לו להדליק בטפח הסמוך לפתח ידליק בחלון הסמוך לר"ה אף שהוא למעלה מ"ט דעכ"פ איכא פרסומא ניסא ובזמנינו אין להקפיד כ"כ במה שהוא למעלה מ"ט.

אלא שלענ"ד עולה נפקא מינה בין השיטות והיינו שיטת הברכת הבית דווקא תוך י' טפחים והיינו כשיטת המחצ"ש הנ"ל משא"כ הח"א יותר נוטה לומר שתפס במושלם כשיטת הפרמ"ג וכן חזיתי לרבנו המשנ"ב ע"ה (שם סק"ז) דר בעליה מניחה בחלון שהוא לצד ר"ה אפילו אם החלון גבוה יותר מ"ט מקרקעית העליה... ובשער הציון (שם סק"ל) עי' בפרמ"ג וח"א דמשמע ממג"א דעדיף טפי להניח בחלון הסמוך לרשות הרבים אף שהיא למעלה מ"ט מלהניח

בטפח הסמוך לפתח אף שהוא יכול להניח למטה מ"ט ואף שהפרמ"ג מפקפק קצת בזה מ"מ אין לדחות דבר זה דענין שצריך היכר לבני רשות הרבים יש מקור גדול בגמ' דאמרו עד דכליא... וגם במה שאמרו מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ואלו הא דאמרו דלכתחלה צריך להניח למטה מ"ט יש כמה ראשונים דדחו זה מהלכה, עיין בב"י וכן במאירי ע"ש.

עוד חזיתי לרבנו הפר"ח ע"ה (סי' תרע"א על ס"ה) שאחר שהביא שיטת הרש"י וביאורה הזכיר לדברי הרא"ם ויישובו לשיטת הרש"י סיים מסתבר דלרש"י כל שאינו מניחו על פתח ביתו מבחוץ [כגון עליה] אפי' שיש לו חלון פתוח לחצר לא יניחו אלא בחלון הסמוך לרשות הרבים וכל שכן לדעת שאר המפרשים... והקשה הרא"ם לדעת זו דלמה ליה למיתני ואם היה דר בעליה וכו' השתא בפתח ביתו שהוא סמוך לעוברי דרכים מניחו ברשות הרבים בחלון שהוא גבוה מיבעיא ואין זו קושיא דאיצטריך סלקא דעתין דכיון לא מצי לקיומי מצות חכמים להניחו על פתח חצירו יניחו בפתח ביתו אע"פ דלית ביה פרסומי ניסא כולי האי קמ"ל דבחלון הסמוכה לרשות הרבים עדיף טפי משום דאיכא פרסומי ניסא טפי.

והשתא לענ"ד בסיכום דברי קודשם של רבותינו הנ"ל יוצא עכ"פ לפי דברי חכמי אשכנז שלענין הנחה תוך י' טפחים או מעל י' טפחים יש נפקא מינה לענין חלון כיוון שעכ"פ סמכי על דברי המרדכי וממילא בכה"ג עדיף לן פרסום הנס שהוא עיקר בגמ' משא"כ לענ"ד לדידן כמבואר בפר"ח הנ"ל אין הכי נמי שודאי עדיף לן עיקר הדין אשר הוזכר בשו"ע והיינו תוך י' טפחים וע"ע לרבנו המאמר ע"ה (שם סק"א) לכא' יש לדקדק על רמ"א ז"ל שבד"מ כתב שאין נזהרים בטפח הסמוך לפתח וכאן כתב דמ"מ המנהג להדליק וכו' וי"ל דבד"מ קאמר שלפעמים אין נזהרין בזה מן הטעם שכת' שם והיינו כשיש צורך בדבר אבל כשאין דחוקים כ"כ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח וכמ"ש כאן בהגהה והנה אתה הראת לדעת דכל מה שכתבנו הוא ע"פ מנהג שהזכירו רמ"א והאחרונים ז"ל אבל אנו אין כן מנהגינו אלא אנו מדליקים על פתח הבית בפנים וכמו שהיו נוהגין בזמן

רבינו הטור והפוס' ואין לשנות והלכך יש לדקדק בכל הדינים הנזכרים בשי"ס ופוסקים אם לא בדבר שנזכר בדברי הראשונים ושיהא מוסכם ביניהם שא"צ להקפיד בו האידנא כנ"ל, וכן לענ"ד יש ללמוד מד"ק של רבנו כה"ח סופר ע"ה (סי' תרע"א ט"ל, מ"ו, מ"ז, מ"ח, נ"א) שאף שהזכיר דעת המג"א ח"א וכדו' סיים שהעיקר כדעת מרן והאריז"ל וק"ל.

ואחר כל זה אמרתי אצא ואראה לאן נטתה דעתם הרחבה של רבותינו אחרוני הדור בביאור הסוגיא הנ"ל ועדיפות וצורת העדיפות וראיתי בזה עקולי ופשורי טובא עי' לרבנו הגר"מ פיינשטיין ע"ה (אג"מ חאו"ח ח"ד סי' ק"ה אות ז') שדן לגבי אם פרסום הנס מעכב במצוות נ"ח והשיב בפשטות שאינו מעכב עצם חיוב ההדלקה ועל כן במקום אשר אין פרסום ודאי שלא פטור מלהדליק והביא ראיה מדין מגילה וחילוק בין זמנה לאין זמנה לענין צריכותא דמניין וחזק הדברים ע"פ דברי השלט"ג בשם ריא"ז לענין עומד בין גויים [הובא לעיל מהפסקי ריא"ז] והביא החילוק בין זה לבין שיטת החמ"ד משה שהצריך ב' או ג' והיינו שיש לחלק בין עיקר זמנה שבכה"ג תקון שיקיים עיקר המצווה אף בלא שיהא פרסום הנס ואתי שפיר שעת הסכנה אלא שסיים למעשה כיוון שלדידן [ז"א כרמ"א שמדליקים בפנים] מעיקר הדין כל הלילה זמנה ויכול לברך אפי' ביחיד ודחה שם דברי המג"א הסובר שפרסום הנס לעיכובא ע"ש, אלא דחזיתי לו (שם סי' קכ"ה) שנשאל לענין מקום הדלקת נ"ח וביאר מדינא דגמ' צריך פתח הבית או החצר אלא שהרמ"א כתב שהאידנא שמדליקים בפנים אין ליחוש כ"כ במה שמדליקים בפתח הבית כיון שאין היכר כ"כ לבני רה"ר אלא שאפ"ה חזי' שעכ"פ השאיר צורת העמדה של הנר חנוכה והיינו שאף שאינו עיקר דין מ"מ המדקדקים נזהרים וממילא שפיר כתב המג"א שאם יש חלון הסמוך לרה"ר יניח בחלון וביאר הלבושי שרד משום פרסום הנס ועל כן ודאי עדיף חלון על פני להיכנס מימין מזוזה ומשמאל חנוכה ועל כן אף בימינו כל שאפשר לעשות ביותר פרסום ודאי יש לעשות וכן אני נוהג שאני מדליק בחלון הנראה בחוץ לעוברים ושבים.

עוד חזיתי לרבנו הגר"ע הדאיה ע"ה (ח"ז חאו"ח סי' מ"ב) נשאל במי שגר בקומה גבוהה שהיא למעלה מכ' אמה מקרקעית ר"ה איך יתנהג בזה? והספק א. כיוון שמעל כ' דינו כמניח על שולחנו אף שאינו בגדר סכנה, ב. בימינו אשר חיים בא"י האם חזר הדין להדליק בחוץ כדינא דגמ' וממילא בגר מעל כ' אין היתר להדליק? לענין הדלקה בבלוק מעל כ' כתב שכל שלבני הבית ניכר סגי והחישוב הוא כלפיהם ולא כ' מעל קרקע רשות הרבים [ע"ש מה שכתב ליישב אף למחצ"ש] ואשר לזמנינו שגרים בא"י מי שי"ל אפשרות להניח בחוץ ויהא פרסום לבני רשות הרבים ודאי עדיף טפי אלא שאינו חייב שכבר נתפשט המנהג להדליק בפנים, ועי' מה שהוסיף (שם סי' מ"ו אות א') שהקשה הרב השואל בשם הגרי"ז והחזו"א שבימינו מי שאפשר להדליק בחוץ ומדליק בפנים ברכה לבטלה וע"ש מה שדחה, עוד חזיתי לו (חאו"ח ח"ח סי' י' אות ב') אשר נשאל בכפר שאין עוברים ושבים בר"ה אם להניח נרות חנוכה בתוך הבית בחלון או סמוך לפתח בחוץ כדינה אף שאין פרסומי ניסא לבני הבית בזמן שסוגרים הדלת והביא דברי השו"ע אלא שלמול הזכיר לדברי הרמ"א שבג' מקומות כתב שיש לחלק בין זמנם לזמנינו והעיקר הוא הפרסום לבני הבית והספרדים אף פעם לא נהגו להדליק בחוץ אלא בפנים בטפח הסמוך לפתח מצד שמאל ועל כן הכריע שיניח בפנים שיהא פרסום לבני הבית.

עוד ראיתי לרבנו הגר"ש ואזנר ע"ה (שבט הלווי ח"ד סי' ס"ה) אדם הדר בקומה מעל כ' אמה היכן ידליק והשיב המנהג להניח משום פרסום הנס בחלון הבית וכן יעשה בנידון דידן כיוון שאינו כ' דדינא דגמ' שהרי בני הבית שמדליקים בשבילם נמצאים בפחות מכ' עוד בנוסף הרי איכא היכר קצת לרה"ר שהרי יש שכנים מכמה צדדים שיכולים להביט בנ"ח ובנוסף מש"כ הפרי מגדים שגם למעלה מכ' יש היכר קצת איני רואה סיבה לשנות המנהג מכר להדליק בכה"ג על פתח החלון, ועי' מה שהוסיף (ח"ז סי' פ"ד) לענין מה דנהוג האידנא אף בא"י להדליק בחלון אפי' במקומות שכולהו יהודיים או שכונות של תומ"צ בלבד ואף שיש ליישב כיון שהרוב גרים בעליה ובבתים רב קומות

שאי אפשר לכולהו לקיים דין פתח ויש היכר טפי בחלון ואפי' מעל כ' כמשנ"ת והדר דן אמאי אין מדליקים בפתח הבית והביא שלענין הפרסום סמכי' על הדלקה בבית הכנסת ע"ש.

עוד חזיתי לגר"ב זילבר ע"ה (אז נדברו ח"ה סי' ט"ל) אשר השואל דן לגבי פתח מדרגות ופרוזדור לענין הדלקת נר חנוכה והזכיר שיטת החזו"א בגדר חצר בימינו ואגב נחית לגוף הסוגיא וביאר גדר רשות הרבים דהוי כפשוטו והביא ראיה מישיבה אשר יש בה מאות בחורים ויותר מהעוברים ושבים ברחוב האם נעדיף להדליק בפנים הישיבה והרי ודאי דלא פלוג חכמים בין בית אשר יש הרבה אוכלוסין למעט אוכלוסין וידוע שהגאון מפוניבז' היה מדליק על פתח המדרגות אף שבפנים היה יותר עוברים ושבים, ומי שי"ל מרפסת שיוצא לרחוב כל שניכר למי שיין ההדלקה עדיף שיקרב יותר לרשות הרבים אף שירחיק מהמזוזה, וע"ש מה שהוסיף בפתח מדרגות או פרוזדור וכדו' של בלוק שודאי אין להדליק שם שאינו ניכר וגם אינו בגדר של חצר ע"ש [וע"ע רבבות אפרים (ח"ג סו"ס תנ"ג)].

עוד חזיתי לרבנו הנאמ"ן ע"ה (אור תורה תשמ"ח כסלו תשמ"ח גליון רל"ז סי' ל"ה אות א') אשר דן היכן יש להניח את החנוכיה ועדיפות על פתח ביתו מבחוץ ולא על פתח חצרו א. משום רוב ככל הראשונים כשיטת הרש"י, ב. החזו"א סובר שבימינו אין גדר חצר של חז"ל וממילא אף אליבא דתוס' לא שייך זה [וכ"כ גיסו הגר"י ברדא שליט"א (יצחק ירנן ח"א סי' נ"ג אות ד' וע"ש הע' 3) ולענ"ד אההמ"ר מתרוייהו הרי עדיין אם יניח בפתח ביתו ממה נפשך לא יהא פרסום הנס לרבים וממה נפשך כיצד יקיים הפרסום הנס שהוא חלק מהידור המצווה והניחא רש"י ושאר הראשונים אשר אפשר לבאר שכוונתם לאו דווקא באופן אשר יש פחות פרסום מ"מ לדידהו לא ביארו החילוק הנ"ל וע"ע פר"ח וד"ב] עוד הוסיף (שם אות ב') לענין הגרים בבלוק מעל כ' אמה מניח על פתח ביתו והביא דברי הגר"ש דבליצקי שידליק בחלון ודחאו ע"ש ועי' שכ"כ ג"כ גיסו הגר"י ברדא שליט"א (שם סי' נ"ב) ודקדק בלשון הרמב"ם וכן תלמידו רבנו הגר"מ לוי ע"ה (תפילה למשה ח"ב סי' מ"ו) שדן באורך והכריע שאדם הגר בבלוק כל שהוא פחות מכ' אמה [לענ"ד עד קומה 3 תליא על עמודים או לא ז"א אם הקומה הראשונה ז"א קרקע

מיושבת] ידליק בחלון או במרפסת הסמוכה לרה"ר אבל מעל כ' אמה ידליק פתח ביתו מבפנים ואם ירצה בחלון או במרפסת הסמוכה לרה"ר רשאי [ע"ש שהוסיף לעניין גר בבלוק שטוב אם אפשר שישתתפו כלל השכנים בשמן וידליקו בכניסה לבלוק] וע"ע כעין סיכום הנ"ל לרבנו מהר"א יפה שלזינגר (באר שרים מהדו"ח חאו"ח ח"א סי' מ"ה אות ב')

עוד חזיתי לרבנו מהר"ר פיינהנדלר (אבני ישפה ח"ז סי' צ"א ענף ה') שנשאל אדם הגר בבלוק ויש לו ב' מקומות אשר אפשר להניח היכן עדיף בדלת המרפסת או בחלון ודלת המרפסת ניכר טפי לבני רשות הרבים והשיב ששמע כו"כ פעמים מרבו גאון אחד שאין עניין להרוויח היותר נראה לבני אדם אלא העיקר להדליק במקום שיותר נכון ע"פ חז"ל אלא שעכ"פ חילק בין פתח המרפסת לפתח שהזכירו חז"ל וממילא בנידון דידן לא דמי וסיים שיניח היכן שירצה ומ"מ סיים שיש פוס' שאינם הולכים בשיטת הגאון הנ"ל וסוברים שמניחים היכן שיש יותר פרסום הנס ואני הולך בשיטת מו"ר הגאון ע"ש [ועי' לרבנו מהר"א גרינבלט (רבבות אפרים ח"ג סי' תנ"ג אות ד') שכתב כעין סברת ה"א דבעי' פרסום טפי ע"ש].

עוד אמרתי להוסיף דברי הגר"נ קרליץ ע"ה (חוט שני חנוכה עמ' ש"ו-ש"ז) עיקר תיקון חז"ל להדליק בפתח ביתו ולא בחלון או מפרסת ואפי' אם יהא לו שם יותר פרסום הנס אין להדליק אלא בפתח הבית שזה המקום שתיקנו חז"ל להדליק ואין לעשות חשבונות היכן יש יותר פרסום הנס ואמנם אם מפתח ביתו לא יראו כלל הנרות לבני רשות הרבים כגון שאין מעבר לרבים לפני פתח הבית וכדו' יש להדליק בחלון הבית במקום שיראה לבני רה"ר וכן נהג החזו"א, המדליק נ"ח למעלה מכ' טוב להדליק בפתח הבית לחדר המדרגות המשותף לכמה דיירים במקום שידליק על השלחן ואז ירוויח מזוזה ימין חנוכיה שמאל ופתח גם לשכנים אחרים, מדליק למטה מכ' ידליק בחלון הפונה לרה"ר ולא למטה בפתח חדר המדרגות ובפתח ביתו הפונה לחדר המדרגות המשותף בליכא חלון ידליק שם, עוד הוסיף (סוע"מ ש"ז ריש עמ' ש"ח) שאם י"ל חלון והפרסום הנס היותר גדול מעל י'

טפחים עדיף על פני הפחות מ"ט ותלוי לפי העניין ועע"ש.

עוד אציגה משנתו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדו"ז ח"ב סי' קמ"ג) שהאריך בביאור שיטת הרש"י ותוס' והשתא נחית לדון בבלוק של ימינו היכן ידליק האם דמי לעליה וידליק בחלון או דילמא התם שאני שאין מפתח מרה"ר אבל כאן שיש כניסה מרה"ר הוי כפתוח לחצר ונראה דאליבא דתוס' מדליק בפתח הפתוח לרה"ר ולא בחלון וכן ראיתי דנהוג ב"ם עיה"ק אלא דאליבא דרש"י העיקר הוא החצר בדווקא שניכר וממילא בנידון דידן ידליק בחלון כיוון שבפתח חצר אינו ניכר כ"כ ויש לכל שיטה על מה לסמוך ודעביד כמר עביד אלא שהדר הסתפק במדליק בחלון אם מצוותו בפתח למטה ובזמן התקנה אם יצא עכ"פ בדיעבד ועל כן למעשה כתב שהעצה להדליק בשני המקומות ויוצא מכל חשש והיינו מדליק למטה בברכה ואח"כ מדליק בביתו אצל החלון וכה"ג יוצא בלא פקפוק ובהידור רב ע"ש, עוד הוסיף (ח"ו סי' פ"ה) לחזור ולדון בב' השיטות אלא שהוסיף לדון האם כאשר מברך בפתח החצר אליבא דרש"י ודעימיה ברכה לבטלה או הפסק וסיים כיוון שמדליק מספק אין לחוש ולא נקרא ברכה לבטלה ולמעשה העלה אדם הגר בבלוק אם פתח דירתו ניכר היטב לבני רה"ר מדליק בפתח הדירה ואם לא ניכר היטב ידליק בחלון ואם יש גזוטררה [ר"ל מרפסת] עדיף שמה וא"צ להדליק בב' מקומות, הרוצה להדר ולצאת לכולי עלמא ידליק בחצר ויכוון לפטור גם הדלקה בחלון ועע"ש, עוד מצאתי לו (תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ג אות י"א) שהוסיף שאם גר מעל כ' אמה אין הכר לרה"ר ואפי' יש שכנים מולו ובכה"ג עדיף להדליק בביתו בדלק שהיכר לבני הבית ויקיים פתח מזוזה וחנוכיה, וע"ע מה שכפל בכעין זה (ח"ה סי' רכ"ג אות י"ב) לעניין שכונת הר נוף שהיא בשיפוע ואדם שגר מעל כ' יש מולו בניין וכדו' וכלפיהם אינו כ' אמה ידליק בחלון, עוד הוסיף (שם אות י"ג) פתח ביתו פונה לרחוב אלא שאין ריבוי עו"ש ומאידך חלונו פונה לרחוב המרכזי ואיכא פרסום טפי לענ"ד כיוון דעיקר התקנה פתח בית ורק הדר בעליה שאין יכול להדליק עדיף בפתח אלא שראה בארחות

רבנו שהחזו"א הדליק בחלון וצ"ב היאך המנהג [ועי' מה שהזכרנו לעיל בשם הגר"נ קרליץ ועל פי זה צ"ב דנראה שותר למה שכתב הארחות רבנו וד"ב].

עוד ראיתי לחכם בן ציון ע"ה (אור לציון ח"ד פמ"ב ה"ג) אדם שאפשר להדליק חוץ לביתו עדיף להדליק מ"מ המדליק בתוך הבית י"ל ע"מ לסמוך וידליק בתוך הבית גבוה מעט מז' טפחים מעל הקרקע [ועי' ש' בהע' עמ' רמ"א בילדים קטנים אשר אפשר שיכבו וכדו' אפשר להקל מעל י' טפחים], עוד הוסיף (שם ה"ד) אדם שיש לו חצר ידליק בפתח החצר הפונה לרשות הרבים ואם פתח החצר מוסתר בעצים ולא ניכר לעו"ש או חושש מגניבה וכדו' ידליק בחלון הבית במקום שיש פרסום לעו"ש ובמקום שביתו פתוח ישר לרה"ר יניח בפתח הבית וע"ש בהערה שדן בשיטת תוס' ורש"י ואם יש ליחוש משום סב"ל לאחת מהשיטות, עוד הוסיף (שם ה"ה) לעניין גר בביתו אם גר בקומת קרקע ידליק בפתח הבית הנראה לעו"ש ואם אין פתח הנראה לעו"ש וה"ה גר בקומה גבוהה יותר ופתח הבית לא ניכר לעו"ש כל שאין חלונו גבוה מכ' אמה ידליק בחלון אבל גבוה מעל כ' אמה ידליק בפתח הבית ומ"מ ביאר (שם ה"ז) דהא דבית מעל כ' אמה ידליק בשלחן דווקא כאשר החלון שלו ושלהם גבוה מעל כ' אבל חלון ביתו אינו גבוה יותר מכ' אמה משלהם או להיפך מדליק [לענ"ד כמעט שאין מציאות כזו וצ"ב כוונת הקודש?].

ומכה בפטיש עי' לפאר דורינו הגרע"י ע"ה (חזו"ע חנוכה עמ' ל"ג ואילך) העתיק לשון השו"ע פחות מג' מצווה פחות מ' פסול מעל כ' דר בעליה יניח בחלון או במרפסת לקיים פרסום גר בקומה שהמרפסת גבוהה מקרקע רשות הרבים כ' יניח בפתח הדירה מבפנים ואם יש מולו בניין גבוה ויש פרסום הנס להם ידליק בחלון וע"ע לבנו הראש"ל שליט"א (ילקו"י חנוכה מהדו"ח עמ' קס"א ואילך) מה שהביא ריבוי מראה מקומות בסוגיא ושיטות הגר"ש אלישיב הגרש"ז אוירבעך ועוד ע"ש.

סיכום מעשי:

1. חיוב הדלקת נר חנוכה חיוב בפני עצמו שאינו תלוי כלל ועיקר בחיוב של פרסום הנס ועיקרו חיוב על האדם עצמו מצד חיזוק

המצווה והנס בשביל עצמו אלא שעכ"פ על פי רוב ככל המקרים חיוב רובץ ג"כ על הבית והוא בכלל הא דאמר' נר איש וביתו, ומ"מ חיזרו חז"ל כמה שאפשר על קיום פרסום הנס.

2. חיוב פרסום הנס אינו בא על חשבון עיקר דינא דגמ' והוא בא רק כתוספות או הידור על גוף ועיקר תקנת מצוות הדלקת הנר ועל כן ודאי שאין חיוב פרסום הנס כגון מקום אשר אפשר להרבות הרואים את ההדלקה אלא דמאיך יבוא על חשבון עיקר דין הגמ' כגון מעל י' טפחים אליבא דמרן או פתח וכדו' ומ"מ יש הסוברים שבכ"ג עדיף עיקר דין הגמ' ואפי' למול פרסום הנס כגון פתח חצר על פני חלון וכדומה וכן פתח לרשות הרבים שהוא ישיבה על פני פתח החצר שבישיבה עצמה יש ריבוי של אנשים וכל כה"ג והעושה כן י"ל על מה לסמוך שפשט לשון הגמ' יותר נוטה לזה אלא שמלשון רבותינו האחרונים אינו כן.

3. מקרים מעשיים לימינו: אדם הגר בבית קרקע או בבית הצמוד קרקע [כגון בבלוק וכדומה] מעיקר הדין נצרך להדליק בפתח הפתוח לרה"ר ואם יש חצר הפתוחה אז בפתח החצר הפתוחה ואפי' שאין לו פרסום הנס כ"כ שם כגון שהוא פתוח לחניה וכדומה עדיף שם, ומ"מ אדם אשר יש לו ב' פתחים לביתו [כגון כניסה עיקרית וחניית מכונית, או ב' חצרות וכדו'] אזל' בתר עיקר הכניסה של הבית והיינו הכניסה הראשית ואף שיש פחות פרסום הנס.

4. אדם הגר בבלוק בקומה ראשונה אם מדובר בבלוק ישן שפתח דלת האדם נמצא ממש למול הכניסה לבלוק ובכה"ג כל עובר ושב אשר נמצא רואה ויש גם מציאות אשר ניכר לבני רשות הרבים אין הכי נמי שעדיף להדליק שם מאשר בחלון דאיכא בכה"ג גם סברא לומר שהתוס' מודה וכן נראה פשוט דעת רש"י והוי כעין ממה נפשך.

5. אדם הגר בקומה ראשונה ברוב ככל סוגי הבלוקים כגון שיש הול לפני או כניסה דרך גרם מדרגות וכדו' שאין פתח הדלת ניכר למול רשות הנכנסים ויוצאים אין הכי נמי שעדיף שידליק בחלון ביתו ואם יש לו חלון הפונה לרה"ר ואחד פחות מ' ואחד מעל י'

אלא שהפחות מי' פחות בפרסום הנס עדיף ידליק שם.

6. גר בקומה שניה או שלישית דינו כגר בקומה ראשונה שאין פתח הניכר לרשות הרבים שבכה"ג מדליק בחלון ועדיפות של פחות מי' טפחים על פני י' טפחים.

7. קומה שלישית ומעלה [כגון השלישית עצמה היא על עמודים דבכה"ג מעל כ' אמה] ידליק בפתח הסמוך לדלת אם מבחוץ גורם להפרעה לבני רה"ר או שאי אפשר להיכנס ולקיים ההלכה של מזוזה מימין חנוכיה משמאל אז עדיף שיניח בתוך הבית בכה"ג ואם חושש מחמת ילדים קטנים וכדו' עדיף יניח למול החלון.

8. יש להיזהר במקומות אשר מניחים על החלון שלא יניח על אדן החלון מבחוץ וכן מרפסת וכדו' שלא יניח על הידית של המרפסת עצמה שבכה"ג יש לדון שאינו חלק מהבית א"נ הוי כעין מעל כ' אמה ובכה"ג ממה נפשך יש להסתפק לגבי הברכה [ועי' יצחק ירנן שם בסוף התשובה ומה שעוררו בזה במשנ"ב דרשו בשם הסטייפלר והגרש"ז אוירבעך ע"ה].

9. אדם שגר בבניין קומות קומה ראשונה עד שלישית [כל זמן שאינה על עמודים שאז פחות מכ' אמה] לכתחיל עדיף על פני חלון ויש לדון בסוג המרפסת ובצורת הפתח ואם סמוך וניכר לרה"ר שבכה"ג אפשר להרוויח ממש כעין עיקר דינא דגמ' של פתח הפתוח וכלשון רש"י ואף שאינו קרקע יש לדון דהוי פתח של הבית למול רה"ר ועל כן ודאי שבכה"ג יהא להניח בצד שמאל בטפח הסמוך לפתח ושאר הידורים אשר הוזכרו בשו"ע (סי' תרע"א ס"ה-ס"ז כולל) ואם אין אפשרות כזו כגון שגורם למיעוט ראייה וכדו' עדיף שיניחו במקום במרפסת אשר הוא יותר ניכר לבני רשות הרבים דהוי במכל שכן מחלון.

10. מכל הנ"ל עולה שלעניין חצר של ישיבה אשר תוך הישיבה יש פרסום טפי מבני רשות הרבים היותר נוטה מדינא דגמ' [וכן הביא עדות כמנהג פשוט הגר"ב זילבר ע"ה] הוא להדליק בפתח הפתוח לרה"ר דאז ממה נפשך יש נראות גם לבני החצר וגם לעו"ש [עוד בנוסף לענ"ד דבכה"ג כגון ישיבה וכדו' הוי כעין

חצר המשותפת שבכה"ג אחד מדליק לכולהו כמו שהובא בטור סי' תרע"ז בשם רב שר שלום וכן הוא בריטב"א ועוד דממה נפשך עדיף יהא להדליק כלפי חוץ וק"ל] והמדליק בפתח החצר עצמו י"ל על מה לסמוך.

סימן ד'

הדלקת נר חנוכה במקום עבודה ואם אפשר להדליק מפלג המנחה

נשאלתי מת"ח מוסר שיעורים וראש כולל בעיר עפולה לעניין מה שנשאל מאדם אשר עובד במפעל ונוהגים להדליק בסביבות השעה 16:15 [בין 25 ל-30 דק' קודם שקיעה] האם יכולים להדליק בברכה? וכעין זה נשאלתי ע"י אחותי לעניין הדלקה בבסיס לחיילים וכדו' משום פרסום הנס וזמן האפשרות להדליק לכולהו דווקא בסביבות השעה הנ"ל מחמת שאי אפשר להתאסף בזמן אחר וכדומה?

ראשית כל יש לעי' בהאי דינא מב' ספיקות העולות א. הספק המהותי והוא האם יש חיוב הדלקה במקום שאינו ביתו של אדם והיינו מקום עבודה בית כנסת חתונה בר מצווה וכדו' דברים אשר נהיו מצויים או דילמא יש לחלק בין בית כנסת לשאר המקומות, ב. ספק נוסף הוא זמן ההדלקה והיינו פלג המנחה שיש בו עקולי ופשורי טובא, והשתא מהספיקות הנ"ל עולים עוד ספיקות הא"צ שיהא מניין שנמצאים כדין בית הכנסת או דילמא חשיב כעין חיוב של אדם בביתו דסגי אפי' ביחיד ואין אחרים עימו א"נ אפי' יהודי אחד או ב' שרואים שבזה סגי אף לחמד משה עוד בנוסף יש להסתפק האם נשים מצטרפות בכה"ג והיינו אם מדמים לבית הכנסת הרי דווקא י' גברי אבל אם מסתכלים מצד פרסום הנס ואינו כדין הפשוט של בית כנסת אלא מצד פרסום הנס הרי יש לצרפן וכעין שמצינו לענין מגילה בפורים וזה החילי בעזר ה' צורי וגואלי:

ראשית יש לנו לדון בחיוב הדלקה במקום אשר אינו ביתו של האדם וידועים דברי השו"ע (סי' תרע"א ס"ז) מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל... ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום (או בדרום המגורה ומסדרן ממזרח למערב) ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא. הגה: ואין אדם יוצא בנרות של בהכ"נ וצריך לחזור ולהדליק ונוהגין להדליק בבהכ"נ בין מנחה למעריב...

והשתא ידועה קושיית רבנו החכם צבי ע"ה (סי' פ"ח) על סתירת פסקי השו"ע כביכול הכיצד התיר לברך הכא הרי מנהג הוא ועיקר סמיכתו היא על הריב"ש שעיקר טעמו הוא מצד מה דנהוג לברך על מנהג ולדידהו כיוון דאזיל בתר שיפולי גלימת הרמב"ם לעניין ר"ח ממילא אין ראיה מהכא וא"ת דסמך על טעם הכל-בו משום קידוש ה' לברכו במקלות דוחק כיוון שאין ראיה לדבר כיצד נברך עוד בנוסף אמאי בתק' הגמ' לא תקון כן ואפשר שהב"י סמך על סתימת הטור והפוס' אלא שאף זה דוחק כיוון דכולהו אשכנזים וצרפתים אשר פוסקים שמברכים על מנהג ממילא אין ראיה לדידהו הפוסק כרמב"ם ועל כן מסיים שאלבא דהרמב"ם אין לברך והראיה שלא הביא מנהג זה [והזכירוהו הבאה"ט (סי' תרע"א סק"י) לבושי שרד (שם על ס"ז) והגרעק"א ע"ה (שם) ועוד אחרונים שאינם על סוגיא דהלכות חנוכה].

וכבר כתבתי במקום אחר (ויען נתנאל ח"ב סי' מ', אורה זו תורה ח"ב גליון ג' סי' ד') ליישב ד"ק של רבנו החכם צבי ולחלק בין השוואים ואף שהזכיר מקום אחד שמרן דן בו לעניין מנהג מ"מ לא הזכיר שדעת מרן שמברכים עליו והיינו דין קידוש בבית הכנסת (סי' רס"ט) אלא שהוספתי ממש"כ מרן (סי' רס"ח סי"א) לעניין ברכת מעין ז' בשבת שאחר יו"ט שגם הוא מנהג כמבואר בדברי הריב"ש ע"ה (סי' ל"ד, סי' מ') וע"ע לרשב"ש (סי' שצ"ח) ומה שכתב לדון בד"ק של הריב"ש (סי' ל"ד) מהר"י באב"ד (ספר יהושע פסקים וכתבים אות קצ"ח קיח ע"ד), וכן יש להוסיף (סי' תרי"ט ס"א) לגבי הדלקת נר ביום כיפור ועי' רמב"ם ע"ה (שביבת עשור סופ"ג) רדב"ז ע"ה (ח"ג סי'

תק"י"ד) ומעשה רוקח ע"ה (שם) עוד לענ"ד יש להוסיף ג"כ מנהג הפטרה בימי התעניות שאף בו יש לעי' שהרי מרן לא הלך בתר מנהג ספרד לגמרי וגם לא בתר פסק הרמב"ם ע"ה [עי' ב"י סי' תקע"ה, שו"ע סי' תכ"ח ס"ח] ומוכח שלא חייש מצד הברכה על ההפטרה.

והשתא אפי' נימא שיש לתרץ כל מקום מ"מ כל הג' מקומות לא חזיתי מי שיתרץ ויתרה מזו חלק מהמקומות לא הזכירו האחרונים כגון הראיה מדין ברכת מעין ז' והשתא יעמוד המעיין ויתבונן נכוחה מה עדיף לן לדחוק שמרן סובר כרמב"ם ולא מברך על מנהג או דילמא לומר כמבואר ביתה יוסף ובלשונו הטהורה בשו"ע (סי' תכ"ב ס"ב) שדווקא לענין הלל בר"ח לא נהגו בארצות המזרח לברך וכדעת הרמב"ם והיינו כדעתו ולא כטעמו וממילא אתי שפיר לגבי שאר מילי שנהגו לברך ואין קושי ממקום למקום וממילא קושיא מעיקרא ליתא ולענ"ד הכרח לכל הנ"ל אמאי מרן לא הזכיר בכל הני מקומות דעתו של הרמב"ם ע"ה ואמאי דווקא לענין הלל ועל כרחך שיש לחלק בין השוואים כמבואר וד"ב¹⁸ [ויש אריכות גדולה בפוסקים בסוגיא הנ"ל (עי' לאחרוני דורינו מה שכתבו בזה הגר"ש ואזנר שבה"ל ח"א סי' קפ"ה, ח"ז סי' פ"ה, הגרש"ז אוירבעך מנחת שלמה מהדו"ת סי' נ"ח ופאר דורינו הגרע"י ע"ה יב"א חאו"ח ח"ז סי' נ"ז) וקיצרתי שעכ"פ למעשה המנהג לברך על הדלקת נ"ח בבית הכנסת ובמקום מנהג לא אמרי' סב"ל¹⁹ עוד בנוסף אחר המנהג אין כלום ואני רק באתי לבאר שאין המנהג סותר לעיקר הדין ושאיני ר"ח משאר מקומות וד"ב].

והשתא אחר כל זה יש לעי' במהות מנהג הדלקת הנרות בבית הכנסת מהו עיקר

של הרדב"ז גופיה והיינו דהמעין נכוחה (שם סי' תע"ו) נקט כיוון שיש מקומות שנהגו ויש מקומות שלא נהגו על כן אמרי' על מנהג אין מברכים וממילא בדבר אשר הוא מנהג רק שכולהו נהג לעשותו אין הכי נמי שיש לברך וממילא אתי שפיר לעניין הדלקת נר חנוכה וגם אתי שפיר אמאי כתב שיש להעמיד בצורה מסויימת ודחה הנוהגים להעמיד אחרת ע"ש (סי' תק"י) והבן.

¹⁹ ועי' לקמן עכ"פ שאין הדין של הדלקת נ"ח מוסכמת לכולי עלמא אלא דלעניין בית הכנסת ממה נפשך כיוון שיש מנהג פשוט ממילא קיל טפי לא ליחוש מצד ספק ברכות וק"ל.

¹⁸ וע"ע לרבנו הרדב"ז ע"ה (ח"ג סי' תע"ו, תקי"ד) שפסק כרמב"ם שאין מברכים על מנהג אלא (ח"ג סי' תק"י, תקמ"ה) כתב לדון בצורת העמדה של נר החנוכה בבית הכנסת וביאר שהוא מנהג קדמון והשתא ניחא אם לא היה מודיע שיש מנהג להדליק אבל ברגע דידעי' שאף אצלם יש מנהג להדליק הכיצד נימא שלא בברכה [ולענ"ד בזה יש ליישב כוונת הגרע"י במה שהעתיק ד"ק של הרדב"ז כביכול שהוא מורה לברך דהמעין נכוחה בתשובה יראה שלא הזכיר כלל ברכה אלא שעכ"פ ודאי דצריך לומר שמתכוון בברכה אלא שעכ"פ הגרע"י לא עמד כביכול על הסתירה למשנת הרדב"ז שהרי להבדיל ממרן סובר שאין לברך על מנהג כמש"כ בתש' הני"ל לעניין נר בכיפור ומרן הרי מתיר לברך במקום שנהגו וד"ב] ולענ"ד יתרה מזו יש לומר חילוק לפי גוף ד"ק

שיח יצחק וייס הי"ד (סי' של"ח) הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ד סי' פ"ט).

והשתא לענ"ד יש לעי' האם יש חילוק בין טעם פרסום הנס של הריב"ש לטעם פרסום הנס של הכל-בו ומצד הסברא לענ"ד יש לחלק ביניהם והיינו הכל-בו סובר שכיוון שיש פרסום רב ריבוי שבח לבורא ית' ע"י ברכה בריבוי אינשי ובנוסף גם מסדרים הברכות ונראה דאית' עליה משום דלא ידעי אינשי את הברכות וע"י ברכה זו בבית הכנסת היו מרוויחים בתרתי א. ברכה ע"י ריבוי עם, ב. לימוד עמך ישראל את נוסח הברכות, אלא שמהריב"ש נראה שטעם המנהג כיוון שכולהו מדליקים בביתם אי אפשר לקיים פרסום ממילא תקון פרסום הנס בנרות הבית כנסת [ועי' לרבנו הזרע אמת ע"ה (ח"א או"ח סי' צ"ו) שביאר שהדלקת בית הכנסת להוציא ידי חובה את הרבים פרסום הנס כיוון שמדליקים בפנים].

אלא שלענ"ד יש לעי' בכלל ד"ק של מרן הב"י ראשית הכל-בו שלפנינו עכ"פ לשונו אינה תואמת כלל ועיקר לד"ק של הב"י [אף שמצאתי מקור לדמות דברי הב"י והוא לרבנו הר"ד בן לוי (המכתם פסחים קא. ד"ה ושמואל אהבת שלום עמ' קי"ד-קט"ו)²⁰ וכ"ה בכפילה בלשון הרד"א ע"ה (השלם פרק במה מדליקין ופי' עמ' קנ"ב) ואתי שפיר ג"כ שאולי מרן תפס האי לישנא אלא שצ"ב אמאי הזכירה בלשון הכל-בו וצ"ב?²¹ אלא שלענ"ד מצאתי און ומקור בד"ק של הכל-בו והוא ריש סי' נ' והוא ממש כדברי המכתם הנ"ל ומ"מ אינו המקום אשר הזכירו ביתה יוסף המגיהים אשר לפנינו אלא סימן אחר וצ"ב? אלא שעכ"פ לפי זה צ"ב הסתירה כביכול בין ב' טעמי המנהג וצ"ב?] דלזה"ק דהכל-בו ע"ה (סי' מ"ד) נהגו כל המקומות להדליק נר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת גם כי הוא הדור המצוה ופרסום הנס וזכר למקדש... והמנהג להדליק נר חנוכה בבית הכנסת בין תפלת המנחה לתפלת ערבית

טעמו ועל מה נסובה טיב הנהגת מנהג זה וזלה"ק דרבנו הטור ע"ה (סי' תרע"א) ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח... ובס"ה הקטן כתב שאם מניחה בדלת עצמה... ובבית הכנסת מניחה לדרום זכר למנורה שהיתה בדרום, וכתב הב"י ע"ה (שם מחודש ס"ז) נראה שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו וכמו שתיקנו קידוש בביה"כ... וכ"כ הכל בו וכתב עוד טעם אחר שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפנייהם שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות וז"ל הריב"ש... המנהג הזה להדליק בביה"כ מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג ומ"מ באותה הדלקה של ביה"כ אין אדם יוצא בה וצריך לחזור ולהדליק כל אחד בביתו.

והשתא יש לעי' סיכום הדעות הוא: הטור העתיק שנהגו להדליק בבית הכנסת ואין סיבה או טעם אמאי והזכיר ההדלקה אגב אורחיה והיינו דבר פשוט שיש חיוב להדליק ורק יש לבאר היכן מניח שהרי לא דן מצד ההדלקה אלא אחר שביאר חיוב צורת הנחה בבית הוסיף ובבית הכנסת נוהגים להניח כו"כ והשתא הב"י ביאר טעם המנהג א. מפני האורחים שאין להם היכן להדליק, ב. לפרסם הנס בפני העם לסדר הברכות וקידוש ה' כאשר מברכים בקהל רב, ג. מנהג ותיקין משום פרסום הנס כיוון שאין יכולים להדליק כל אחד על פתח ביתו כעיקר הדין ומ"מ אין יוצאים ידי חובה בהדלקה זו [ועי' ע

נרות של חנכה בביה"כ כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר כל הברכות לפנייהם גם שיצאו ידי חובתם הרואים שאין להם בית לברך שם.

²¹ ומינה קצת יש לעי' בד"ק של רבנו הגרע"י ע"ה (יבי"א חאו"ח ח"ז סי' נ"ז אות א', וכ"ה בחזו"ע חנוכה העי' עמ' מ"א) אשר הזכיר דברי המכתם וכתב ברור שמקור דברי הכל-בו מדברי המכתם וצ"ב הרי בכל-בו אינו מובא כלל מהלשון ואם כבר היה להזכיר לרד"א אינו להזכיר מקור דברי הכל-בו סי' נ' והתם הזכיר סי' מ"ד והיינו הא דהוזכר מראה מקום בב"י.

²⁰ וזלה"ק (שם): כיון דקי"ל כשמואל והוקבע הקידוש בביה"כ לצורך לאפוקי אורחים י"ח און נמי השתא אפי' במקומות דליכא אורחים יש לנו לקדש שם ממנהג החכמים הראשונים וכן בשאר ענינים השאירו הגאונים מנהג הקדמונים במקומו אע"פ שבטלה הגזירה שעליה היתה התקנה... וכן בקידוש בביה"כ וגם כי יש בזה פרסום גדול וקדוש השם והודאה לשמו יתברך לברכו במקהלות כדכתיב במקהלות ברכו אלהים ואין בזה משום ברכה לבטלה כיון שמסדרין שם הברכות בפני כל העם בקיאים ושאינן בקיאים ודומה לזה מה שנהגו הראשונים להדליק

ובערב שבת מדליקין קודם תפלת המנחה ועד שלא יתפללו הקהל ובמוצאי שבת מדליקין אחר סדר קדושה וקדיש קודם שיבדילו על הכוס והראב"ד ז"ל חולק על זה המנהג כמו שכתבנו [ר"ל בריש דבריו שהראב"ד סובר שאין לברך קודם הבדלה אלא אחריה והטעם שאחר שנהנה מהאור הכיצד יוכל לברך עליו].

והשתא טעם קידוש לא מצינו שהרי הכל-בו לא מיירי באינשי שאין להם מקום להדליק אלא שאולי י"ל דכוונת הב"י מצד קידוש היינו דלא ידעי לברך וכדו' ובזה פוטרם אלא שזה אינו דכוונת הקודש כמו שלענין קידוש אין להם היכן לעשות עושים בבית הכנסת ומקיימים עשיית קידוש על הכוס הכא נמי אין להם בית להדליק אז מקיימים ע"י הדלקה בבית הכנסת וממילא כל זה אינו נכנס בלה"ק דהכל-בו ע"ה עוד טעם מקהלות ג"כ אינו מוזכר, והטעמים המבוארים בכל-בו הוא לימוד עמך היינו להוציא שאינו בקי ושאינו זריז אלא שהוא דוחק שהרי הריב"ש כתב להדיא שאין יוצאים וממילא יש לעי' אמאי לכל-בו יוצא הרי אי נימא דאין לו בית אין לו חיוב ואי נימא שיש בית אמאי שייצא בבית הכנסת וצ"ב ואולי מהאי טעמא יליף מרן לדמות לענין קידוש בית הכנסת וצ"ב? עוד מבואר טעם הכל-בו להדלקה מצד הידור מצווה ופרסום הנס וזכר למקדש ולענ"ד נראה בכלל לה"ק דבזמנו לא היה דרך להדליק כלל אלא זעיר פה זעיר שם ועל כן נהגו להדליק על מנת לקיים ומי שהדליקו היו בעלי בתים אשר ידעו את נוסח הברכה וכדו' בתוך ביתם ולא הראו לבחוץ וממילא חשש לשכחת המצווה וזכר המקדש ועל כן הנהיגו להדליק בבית הכנסת ובזה ילפי את הני דלא ידעי עצם החיוב וגם נוסח הברכות וכדו' וממילא ע"י זה נוצר שבח והודאה לבורא ית' ולענ"ד נראה שכוונת מרן ביתה יוסף היא לבאר דברי הכל-בו ולא להעתיקם על צורתם וממילא אתי שפיר שמה שנמצא לפנינו מהכל-בו אינו מוזכר ביתה יוסף אלא הוא רק ביאור היוצא מהכל-בו וק"ל ולענ"ד דמות ראיה לזה היא דברי מהר"י מרוויש ע"ה בספה"ק (שו"ת מן השמים סי' כ"ה) אשר נשאל לענין קידוש בבית הכנסת והשיב

שיש לקדש אפי' שאין סועדים וטעמא א. ברוב עם הדרת מלך והראיה לזה מהדלקת נ"ח בבי"כ אף שכל אחד מדליק בביתו, ב. אנשים השומעים בבי"כ נותנים אל ליבם ולומדים ומקדשים בביתם. [ועי' מה שדנו מהר"ש כהן (בנין שלמה סי' נ"ג) והשד"ח (מע' חנוכה בסופה אות כ"ג) בדברי הכל-בו והעתקת מרן הב"י ולפי מה שהבאנו מהכל-בו במק"א לא קשיא מידי וכן וסרו תמו דיונים].

והשתא אמרתי שיש לדון כאיזה טעם הכריע מרן לתפוס לעיקר וזלה"ק דמרן בשולחנו הטהור ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום (או בדרום המנורה ומסדרן ממזרח למערב) ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא.

והשתא שמעי' שתפס את הטעם של פרסום הנס ומריהטת הדברים לא בכדי אלא כלשון הריב"ש ע"ה והיינו כיוון שאין לנו דרך אחרת לפרסם אלא זו כן נהגו ומ"מ אף שודאי בתקופת מרן הב"י כבר לא שייך האי טעמא אין אחר המנהג כלום וכן נראה דהבין הח"צ ע"ה (שם) אשר ביאר שעיקר טעמו של מרן כריב"ש אלא שעכ"פ עדיין צ"ב א"כ אמאי נקטי צורת ההנחה של הנרות כצורת הנחה של מנורה בבית המקדש וטעם דימוי לבית המקדש אולי נובע מהא דהזכרנו בשם הכל-בו ומקורו הוא המנהיג ועוד מרבותינו ראשונים קדמונים ואף שלא הזכיר הב"י והיינו שהוא זכר למקדש ונראה דהאי טעמא דחכמי אשכנז אשר הנהיגו דעי' ביתה יוסף שכן הוא דיון התרומת הדשן וממילא שמעי' דאיכא ב' טעמים א. פרסום הנס, ב. זכר למקדש?

עוד בנוסף אמרתי להוסיף שמנהג הדלקת הנר מוזכר בעוד כמה וכמה מרבתינו ראשונים כמלאכים [סדר טרויש (עמ' 38) נהגו להדליק ערב שב"ק בבית הכנסת נהגו להדליק נ"ח שו"ת מן השמים (סי' כ"ה) ספר העיטור (עשרת הדברות הלכות חנוכה קיד ע"ד) שבולי הלקט (סי' קפ"ה) וכתב שלא ידע שורש וענף למנהג זה) ספר המאורות (שבת כב: ד"ה ובערב שבת עמ' ע"ג) שהזכיר המנהג בלא טעם והביא ההנהגה בבי"כ ערש"ק ומוצש"ק, כ"נ בהגהות הר"ף (על הסמ"ק סי' ר"פ אות ג') נימוק"י (ב"י סי' תרע"ה מחודש ס"א) מהר"י וייל (דינים והלכות אות ס"ה, דרכ"מ סי' תרע"א ס"ב) שהזכירו מנהג ההדלקה] וחלקם הוסיפו ג"כ טעם למנהג²² עי' לרבנו

הברכה על הדלקת נר חנוכה מחוץ לבית הכנסת לשם פרסום הנס דנו כנפקא מינה בכל

²² אמרתי להציגם כיוון שחלק מהני דפנו אליי ת"ח יודעי ספר וכאשר דנו איתי לענין

המנהיג ע"ה (מוה"ק כרך ב' עמ' תקל"א) כ"כ גאון ז"ל ויראה לי דאין חיובא בבית הכנסת להדליק נר שלחנוכה כי אם בבית שאדם דר בו מזדאמ' כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובית הכנסת פטור ממזוזה כדאמ' (יומא יא:): אא"כ יש שם בית דירה לחזן בית הכנסת אלא נהגו כך על זה שהנס בא במקדש בית עולמים ועושים כמו כן במקדש מעט בגולה לפרסם הנס לפי שכולם מתקבצים שם. וכעין זה בספר מנהג מרשלייאה (עמ' 145) נהגו להדליק בבית"כ אע"פ שאין אדם דר בה מפני שהנס היה במקדש בית אלקים ועושים כן במקדש קטן בגולה לפרסום הנס.

והשתא לענ"ד חזי' שהוא מנהג קדום עוד מימי הגאונים ומינה יש לעי' בדברי הח"צ ע"ה במה שכתב לעניין הברכה על המנהג ויש לעי' ג"כ דמי נימא דהאי גאון סובר כדברי התוס' ועל פי רוב שיטת הגאונים לעניין ברכת ר"ח כשיטת הרמב"ם, עוד בנוסף חזי' שלכאורה אין שום טעם להדליק דתלות הדלקה תליא במקום החייב בדיון מזוזה אלא שעכ"פ כבר נהגו אפי' במקום שלא חייב במזוזה וממילא לפי זה בית כנסת לאו דווקא אלא שזה אינו שהרי תלה שעכ"פ בית הכנת מצד הדומיא דמקדש וממילא דווקא בבית הכנסת שייך לברך אבל כל מקום שאינו בית הכנסת ממה נפשך לא שייך להחיל עליו שם הפרסום שהרי חסר בו גדר מקדש מעט, ומינה ג"כ שהוא לענ"ד חלק ממקור טעמו של הכל-בו והיינו זכר למקדש, היוצא מד"ק שכל שאינו בית הכנסת אין שייך בו כלל ועיקר מנהג, ועוד יש לעי' דלשון המעתיקים מצד המנהג של מקדש מעט הזכירו ג"כ בגולה ומשמע שדווקא התם היה שייך האי טעמא וצ"ב?

עוד חזיתי מנהגים דבי מהר"ם (עמ' 71) נהגו להדליק נרות של חנוכה בבית"כ משום פרסומי ניסא... וכ"כ המאירי ע"ה (שבת כג:

ד"ה אף במוצאי) זה שנהגו להדליקם בבית הכנסת עיקר הענין משום פרסומי ניסא ולא לכוונה אחרת והדבר נאה, וכ"כ הריטב"א (שם כג. ד"ה הרואה) נהגו להדליק בבתי כנסיות כדי לעשות פרסומי ניסא במקום הרבים.

עוד עי' לרבנו הארחות חיים ע"ה (הלכות חנוכה אות י"ז) שלשונו כלשון הכל-בו כידוע: נהגו להדליק נר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת המצוה גם כי הוא הדור המצוה ופרסום הנס זכר למקדש... וכעין זה מבואר מדברי התניא רבתי ע"ה (סי' ל"ה מוה"ק עמ' קל"ד) כתב בעל עשרת הדברות נהגו להדליק נ"ח בבית"כ... ושמא נהגו להדליקה בעבור האורחים ובעבור מי שלא היה לו שמן להדליק נ"ח...

בעלות סיכום כל הטעמים יוצא א. שיטת המנהיג ודעימיה זכר למקדש, ב. מהר"ם ודעימיה פרסום הנס [ועי' טעם נוסף כעין זה שהזכיר הגר"א ע"ה (סי' תרע"א על ס"ז) ודימה ללילי פסחים שמברכים על הלל בבית"כ משום פרסום הנס אף שמברכים בקידוש], ג. הארחות חיים ודעימיה להוציא ידי חובה או שילמדו הני שלא ידעי' כ"כ טוב וכעין שביארנו לעיל כוונת הב"י ושכ"נ ממנהר"י מרוויש ע"ה (שו"ת מן השמים), וממילא שמעי' שאין חדש תחת השמש והני טעמים הוזכרו ביתה יוסף בתמצות מקורות ודברים ומינה ג"כ שאין ללמוד מהני טעמים איזה נפקא מינה לימינו או איזה שינוי דין וכדו' ורק שיהא לעי' אליבא דשיטת המנהיג כמובן אשר תלה חיוב ההדלקה במקום אשר חל עליו חיוב מזוזה ושאינו בית כנסת מצד דומיא דמקדש וממילא כל שאינו חייב במזוזה וגם אינו מוגדר בית כנסת אין הכי נמי שאין להדליק וממילא דה"ה מצד הסברא בית מדרש שהרי אין חייב במזוזה [ואף לסוברים דבעי' עי' טוב"י יו"ד סי' רפ"ו ושו"ע שם סי' הני מילי נמצאים מבוקר עד ערב לאפוקי עד שעות הצהריים או לחיזוק

כולהו מאותו הטעם קאמרי וכעין שכבר הזכרתי בועין נתנאל ח"ב לעניין כיסנין אשר יש כמה רבנים אשר הזכירו בימינו שיש יותר מג' שיטות ודחינו זה בתשובה שם וממילא יש ללמוד מהכא כמה חשוב לעי' בכל דבר ודבר ולא לקבלו כתורה מסיני וד"ב [חוץ מטעם המנהיג כמובן שבאמת טעם מחודש שלא הוזכר].

אחד מטעמי הראשונים והציגו כביכול שיש הרבה טעמים ובאמת שהראו לי כמה וכמה חכמים בני דורינו אשר סיכמו בספריהם כביכול יש כמה וכמה טעמים מחודשים אשר לא הוזכרו אבל המעיין נכוחה יראה שכל הגי' טעמים אשר הזכיר מרן הב"י ע"ה מוזכרים ג"כ להדיא בדברי הני ראשונים רק שבצורה קצת שונה במהות המלל אבל במהות הדברים

שנמצאים שעות מסוימות בלבד וד"ב²³] ומינה ג"כ אתי שפיר אמאי הדליקו דווקא בבית הכנסת.

אלא שאין הדברים הנ"ל מוסכמים שאליבא דכולי עלמא מדליקים את הנרות בברכה בבית הכנסת ואף שמשתיקת כלל רבותינו הראשונים אשר העידו הציגו את המנהג לא הזכירו ברכה מ"מ ודאי שתיקתם כביכול הודאתם ופשוט שלא קיימו את המצווה כמעשה הדלקה בעלמא בלא ברכה אלא ודאי בירכו וכן מבואר מדברי הריב"ש אשר דן מצד ברכה על מנהג וכן הכל-בו אשר הזכיר שהוא מצד שילמדו וגם במקלות ברכו ה' וכ"פ מרן בשולחן הטהור שם שמדליקין ומברכין.

אלא דעי' מאידך לרבנו השבולי הלקט ע"ה (שם) מורי ר' יהודה אחי שני נר"ו היה נמנע מלהדליקה שלא לברך עליה וכן דעתי נוטה כי מאחר שכל אחד ואחד מדליק בביתו מה צורך להדליק בבית הכנסת והעתיקו התניא רבתי (שם בלא להזכיר את השבולי הלקט עצמו ואין זה דרכו) כתב שהיו מדליקים וסיים אבל מורי הרב חביבי היה נמנע מלהדליקה בבית הכנסת כדי שלא לברך עליה, אלא דחזיתי טעם נוסף לנמנעים לברך דעי' לרבנו מהר"ם שיק ע"ה (חיו"ד סי' שע"ו) שהעיד שרבו החת"ס היה נמנע מלברך בבית הכנסת על נרות חנוכה וע"ש שביאר הטעם לזה²⁴ דכל מה דאנו מברכים על מנהג דווקא כאשר י"ל שורש וענף המוזכר בש"ס אבל כאשר אין לו שורש ואיזכור בש"ס אין הכי נמי שאין לברך ועל כן לא נהג לברך על נ"ח בבית הכנסת.

אלא שלמעשה כבר ביארנו לעיל שפוק חזי מאי עמא דבר והוא מנהג קדמון מקדם קדמתא ומעשים בכל חנוכה אשר מדליקים בשמחה ובברכה וכ"כ הזרע אמת (שם) ג"ע החיד"א (ברכ"י שם סק"ו) והוסיף שכן נוהגים כמה רבנים ש"צ לברך ויתרה מזו אפי' מדליקים אח"כ בביתם וכן מבואר בד"ק של מהר"ם שיק (שם) שאף שרבו החמיר בזה מ"מ העולם נוהג להקל ואף אצלם בבית הכנסת וכ"ה להדיא בד"ק של רבותינו האחרונים אשר העתיקו האי דינא כל היד המשמשת תמצא ריבוי מראה מקומות וד"ב.

והשתא יש לעי' לענין שאר מקומות אשר אינן בית הכנסת שהרי מהכא יוצא ממה נפשך דהא דנהגו עלמא דווקא בבית הכנסת אי מצד שהיה מקום איסוף וקיבוץ אינשי אי מצד שרובא דאינשי הדליקו בביתם ולא היה כמעט אפשרות של פרסום הנס דרבים והיינו כלפי חוץ אלא רק לבני הבית ועל כן תקון להדליק בבית הכנסת אי מצד לסייע ליהודים אשר לא ידעי וממילא ילמדו וכש"כ כאשר חזי' שאף לענין הדלקת בית הכנסת לא היה מוסכם לכולי עלמא ועוד ברבותינו הראשונים מצאנו מי שמיאן בזה וכן ברבותינו האחרונים וממילא י"ל הבו דלא להוסיף עליה ודווקא בבית הכנסת שייך זה ולא בבית המדרש אשר שם יושבים חכמים אשר ידעי וכן אינו מקום קיבוץ אינשי שהרי לא כל אינש מגיע לשם עוד בנוסף ליכא משום זכר למקדש וכש"כ לפי טעמו של המנהיג ע"ה שהרי אינו מקום החייב במזוזה ושאיני בי"כ דאיכא משום זכר למקדש ועכ"פ ממה נפשך לא יהא שייך זה וע"ע מה

דהחת"ס ז"ל היה מטעם שהחיינו דהאיך יברך על הדלקת ביהכ"נ ושוב על נרות חנוכה שבביתו וכאשר העיר בזה בשו"ת שלו... ולעני"ד אחהמ"ר ב' הטעמים שהזכיר אינם אחהמ"ר שהרי מהר"ם שיק ע"ה כתב להדיא שכל הטעם שיש לחלק הוא בין מנהג עם שורש בש"ס לבין מנהג בלא שורש בש"ס ובזה יישב מנהג רבו אבל למעשה לא הסכים עימו וודאי לא אתי עליה מצד חיזור על ברכה נוספת ובלא"ה דאיכא יצא מוציא וכש"כ כאשר החיוב של הדלקת נר בבי"כ הוא משום פרסום הנס כיוון שמדליקים בפנים ולא יוצאים ידי חובה ובביתו הוא חיוב של הבית עצמו ובזה ודאי לא קיים שהחיינו ועל כן ממה נפשך לא שייך אחהמ"ר.

²³ ועי' לקמן בסיכום המקומות מה שהבאתי בשם האחרונים והכא רק נפקא מינה אליבא דטעמיה דהמנהיג ואכמ"ל לעי'.

²⁴ ומינה קצת יש לעי' בד"ק של רבנו הגר"י וייס ע"ה הי"ד (שיח יצחק סי' של"ח) הנה המחבר... ובביהכ"נ מניחו... ומדליקין ומברכין הוסיף הרמ"א "בביהכ"נ"... ולא אוכל להבין הוספת הרמ"א ז"ל תיבת ביהכ"נ דהרי המחבר דיבר בזה רק מביהכ"נ... ולזאת חשבתי לומר שכוונת רמ"א ז"ל שדוקא בביהכ"נ מדליקין ומברכין ולא בביהמ"ד וקצת סברא דעי' שו"ת מהר"ם שיק... מ"מ חשבתי הבו דלא להוסיף עלה לברך אף בביהמ"ד אמנם לעני"ד היה נראה שטעמיה

שהוסיף האדמו"ר מקלויזנבורג ע"ה (דברי יציב חאו"ח סו"ס רפ"ו).

אלא שאין הדברים מבוררים כן דחזיתי לרבנו הפרמ"ג ע"ה (א"א סי' תרע"א סק"ד) שנראה מדעתו הקדושה דלאו דווקא בית הכנסת אלא ה"ה בית המדרש דזלה"ק: בבית הכנסת מדליקין על המנורה סמוך לצד דרום... ואם אין מנורה מדבקין הנרות בכותל דרום ולא אצל הפתח אף שהפתח לפעמים בדרום דלית מזוזה ואף בית המדרש דאית מזוזה מדבקין בכותל דרום וא"צ אצל הפתח, ואף שיש לדון דאולי הכוונה בית המדרש שמנהלים בו תפילות וכדו' והוי כעין בית הכנסת וכן מצאתי להדיא בד"ק של רבנו כה"ח סופר ע"ה (שם סקס"ה) שנקט בית הכנסת ה"ה בית המדרש שמתפללין בו.

מ"מ עי' לרבנו המשנ"ב ע"ה (שם סקט"ל) שכתב בית כנסת וה"ה בית מדרש וכ"כ ג"כ השיח יצחק וייס ע"ה הי"ד (סי' של"ה) שכתב שאולי יש לדייק דווקא בית הכנסת אלא שדחה על פי הפרמ"ג הנ"ל והוסיף ג"כ לדמות לעניין בית מדרש במעין ז' וע"ש בסוף התשובה שכן הסכים עימו ר"ע יוסף שלזינגר ע"ה (בעל הלב העיברי) ואף שבתחילה כתב שאולי דווקא בית הכנסת ועוד הזכיר הטענה של מקדש מעט מ"מ סיים שבית מדרש אלים טפי שהרי בית כנסת אין בו שום דירה כש"כ בימ"ד אשר אוכלים ושותים בו וסיים שכן המנהג הפשוט ב"ם עיה"ק והמקדש בבתי מדרשם של ספרדים ואשכנזים וכן אצל חכמי האמת להדליק בברכה ומ"מ סיים ב' תנאים א. שיהא שיעור שהייה של מניין בתפילה או לימוד חצי שעה משום פרסום הנס, ב. שיהא בית מדרש דרבים ולא דיחיד והיינו נבנה מתחילה על דעת רבים וכמש"כ הרמ"א ע"ש.

אלא דאולי יש לומר שאף הני רבנן קמיידי בבית המדרש אשר מתנהל גם תפילה ולא בבית המדרש העומד רק ללימוד או מתקבצים ללימוד לזמן מה והטעם הוא מצד עצם ד"ק של רבנו השיח יצחק ע"ה דקמיידי בבית מדרש אשר לומדים רק לעתות ערב ומ"מ מתפללים שם מנחה ומעריב ושחרית לא ועל זה קאמר וממילא מבואר שכאשר הביא ראיה מהמפרי מגדים

מסתמא על זה קאמר וכן לענ"ד יש לדקדק בד"ק של רבנו הגרש"ז אורבך ע"ה (הליכות שלמה תשרי-אדר פ"ז ארחות הלכה הע' 10 עמ' שט"ו) שכן הורה כאשר נשאל על בית מדרש אשר מתקיים כולל ערב שאין להדליק בברכה וכדברי כה"ח סופר הנ"ל וודאי אף ודאי לא נעלם הנ"ל מעיני קודשו של רבנו הגרש"ז א" ע"ה ועל כרחק שמבאר דברי הני רבנן כד"ק של רבנו כה"ח סופר ע"ה וכן מצאתי להדיא לדבריי במשנתו הטהורה של חכם בן ציון ע"ה (אור לציון ח"ד פמ"ב ה"ט בהע' עמ' רמ"ז) וכן מדליקים נ"ח בביהמ"ד אם מתפללים שם תמיד וכגון בישיבה וכדו' ודינם כדן ביה"כ ומדליקים שם בברכה וכ"כ מ"ב... ובכה"ח... אבל בבימ"ד שלא מתפללים שם תמיד אין דינו כדן ביה"כ ואין מדליקים בו נ"ח ואף אם רוצים להדליק לא יברכו על ההדלקה [אין להקשות על חילוקו מהשיח יצחק דאף הוא מודה שעכ"פ בעי' תפילה דרך קבע רק שא"צ ג' תפילות וסגי בערבית ומנחה].

ויתרה מהנ"ל יש לדון לעניין מה שנפוץ בזמנינו שמדליקים בכל מקום אפשרי חנויות רחובה של עיר משרדי עבודה אירועי שמחה וכל כיו"ב וזה מניין יצא לנו ובאמת שהמעין באחרוני דורינו יראה עקולי ופשוטי טובא שהרי עצם הדין של הדלקה בבית הכנסת תליא באשלי רברבי וכמבואר לעיל עוד בנוסף הרי בכל הנ"ל אין ולו טעם אחד אשר אפשר להסכים עליו ואף שיש המצדדים לומר שהוא מטעם דנקטי פרסום הנס אחהמ"ר הרי התם טעמא כיוון שאי אפשר בעניין אחר ולא היה הנס ניכר מבחוץ אבל בימינו אנו שאין יהודי אשר מסתובב בחוצות קריה ובין השכונות וכדו' אשר גרים עכ"פ בארץ ישראל שלא רואה למול עיניו אם זה בבלוק או בבית או מקרן זוית זו או זו וכש"כ כאשר יש גם המדליקים בחנויות שלהם בלא ברכה וממילא פשוט וברור שאין שום עניין כלל ועיקר לברך והרי כלל הוא בידינו שאין הברכה מעכבת את המצווה וכש"כ כאשר אנו דנים על חומר גדול של עשייה של מצווה בברכה אשר יש לדון טובא במהותה ולענ"ד בנוסף על כל הנ"ל הרי כאשר באים ומדליקים בחוצות קריה בברכה ילפי אינשי אפי' יחידים לחנויותיהם וכדו' להדליק והתם מי התיר והרי התם אינו מקום איסוף או קיבוץ ואף שיש להם להראות כלפי חוץ מ"מ הרי לא

כנסיות אשר אין מניינים קבועים וכדו' כעין דברי האדמו"ר מקלויזנבורג הנ"ל אז נדברו (ח"ה סי' ל"ז, ח"ו סי' ע"ה, ח"א סי' ל"ב) קניין תורה בהלכה (ח"א סי' קלא) אור לציון ע"ה (שם ח"א עמ' רמ"ט) הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"א סי' שצ"ח) ועוד].

עוד בנוסף לענ"ד הרי יש לדון מצד אחר והוא הסברא של מנהג והיינו ניחא לעניין בית הכנסת הרי לפנינו יש מנהג מקדם קדמתא וכולהו מעידים עליו בגודלם החרשתי השתא לעניין בית המדרש ניחא שיש המדמים לבית הכנסת שויין אבל בשאר המקומות הרי הוא כביכול מנהג נגד מרן ואין לדון מצד פרסום הנס דא"כ אמאי הזכירו בדווקא בית הכנסת ולא תלי בדבר אחר והרי הטעם של הבית כנסת אינו מצד הדין של פרסום נס אלא מציאות של פרסום נס וממילא פשוט דאפי' אם ירצה הטוען לטעון הרי עכ"פ לא גרע משאר דינים אשר הם מנהג אחרי מרן שודאי אין לנו לעשות כן ועל כן אף שיש הנוהגים לברך וסמכי על מה שהוא פרסום הנס ודאי כל אדם ירא שמים יזהר מאוד לברך ולהכניס נפשו לספק חמור [ולענ"ד יותר ודאי ולא רק ספק] של ברכה לבטלה.

ויתרה מזו הרי על פי רוב הני מקומות אשר נוהגים להדליק סמכי אף להדליק אחר חצי שעה מצאת הכוכבים ובכה"ג יש להוסיף דמי נימא לן שבכה"ג יש להקל אתמהא ובכה"ג ממה נפשך אין להקל כלל ועיקר שהרי מה שנהגו להדליק דווקא לקיים המצווה כיוון שיש פרסום הנס בבתי לבני הבית אבל כאשר אנו דנים על מנהג של הדלקה שאינו להוציא ידי חובה ואינו תליא בבני הבית אלא לפרסם ובכה"ג כבר לא שייך פרסום שהרי מי נימא דדמי לבית הכנסת ויתרה מזו אף בבית הכנסת יהא לדון בזה מ"מ כאשר גם אינו בבית הכנסת וגם מוסיפים כביכול על תקנת בית הכנסת ודאי לאו שפיר להדליק וז"פ וברור.

ומתוך הדברים הנ"ל יש ג"כ לבאר לגבי מה שנשאלתי מידי"נ הרב רן אבוחצירא [הידוע

נחשב ביתם וממה נפשך אין כלל ועיקר לדמות ועל כן לענ"ד נראה שודאי כל אדם ירא שמים יזהר טובא מהדלקות הנ"ל ואם ירצה בלא ברכה תע"ב אבל לא ליחוש לנפשיה במקום של ספק חמור של ברכה לבטלה כמעט לרוב ככל הדעות וכש"כ כאשר אנו כל השנה נזהרים מברכה לבטלה אף שדעת מרן להצריך לברך וכבר התאוננתי על זה רבות פעמים טובא ואמאי הכא כביכול לא נזהרים אתמהא ועל כן ודאי כל איש ירא שמים יזהר מלהכניס נפשו לספק ברכה [וזלה"ק דרבנו הדברי יציב ע"ה (שם) עכ"פ ברור שרק בביהמ"ד ומקום קבוע לתפלה היה המנהג ולא בשאר מקומות ובפרט בזמן הזה שרבו המתפרצים ולעשות איש ככל הישר בעיניו ולעשות עוד בשרירות לבו לדמות מילתא למילתא לאיזה נטפל למצוה רח"ל מחויבין להזהר מאד שלא לנטות ח"ו כקוצו של יוד ממה שמבואר ומפורש בדברי רבה"ק ואין להוסיף ואין לגרוע עכ"ל והיינו מה שכתבתי שהאידנא כל אחד מדליק היכן שרוצה בברכה והכל נלמד מתוך סוגי ההלכות אשר רואים או מסתכלים או שמנהיגים הנהגות כאלה ואחרות ואז נפרץ לגמרי וד"ב]

עוד בנוסף על הנ"ל הרי עצם הדין של הדלקת הנר חנוכה שלא בבית הכנסת או בית המדרש אלא בשאר המקומות תליא במחלוקת גדולה דעי' לגרע"י ע"ה (יבי"א חאו"ח ח"ו סי' נ"ז בסופו) אשר הזכיר מחלוקת האחרונים בזה וע"ש ריבוי אחרונים אשר כתבו להחמיר לברך וא"כ הכיצד לא יחוש כלל אתמהא לברכה לבטלה ואי נימא דהוא מנהג הכיצד נוצר מנהג נגד ההלכה הרי אין הסכמה שהוא בכלל פרסום הנס שהרי אי נימא שהטעם מצד פרסום הרי כולו אמורים להסכים אלא על כרחך שהספק לפנינו אם הפרסום מחמת הבית כנסת או לאו דווקא וממילא כיוון שיש ספק הדרי' לכלל ספק ברכות להקל ואין לומר שהספק הוא במצווה דהכא אין מצווה להדליק רק הספק הוא האם הדלקה הנ"ל בכלל המנהג והיינו האם האי פרסום הוא בכלל המנהג וממילא ממה נפשך לא שייך כלל ועיקר להתיר לברך [וע"ע מה שדנו בזה ויען יוסף (גריןואלד חאו"ח סי' ת"א) משנה שכיר (חאו"ח סי' רח"צ-רצ"ט) הגר"ש ואזנר (שבה"ל ח"ד סי' ס"ה אות א') מנחת יצחק וייס (ח"ו סו"ס ס"ה) הגר"א ולדינברג (ציץ אליעזר חט"ו סי' ל', חכ"ב סי' ל"ז אות א') הדברי יציב (שם) וע"ש מה שמוסיף לדון אפי' בבית הכנסת אשר אין שם מניין פעיל יומיום לגבי הדלקה ע"ש הגר"ש אורבך (וע"ע לו בהרחבה הליכות שלמה שם אות ד' דבר הלכה אות ה' עמ' שי"ד-שט"ו ובארחות הלכה, אז נדברו מכתב ח"ו סי' ע"ה) וגם צידד לעניין בתי

בר"ת ריחמ"א] שליט"א²⁵ כאשר מקיימים הדלקה ציבורית ברחובה של עיר ולא מקיימים במקום תפילה אלא הוא רק לפרסום הנס וקירוב ללבבות האם מותר לברך באופן שיודעים שרוב אלו שמגיעים להדלקת נרות חנוכה לא הדליקו וכנראה גם לא ידליקו בביתם נר חנוכה ויתכן שגם חנוכה זה הוא להם לחובה [אע"פ שלא יוצאים בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת] שודאי לענ"ד שיש להדליק ויקיימו בהדלקה את הקירוב אבל לברך אין לברך וכן הורתי לראש כולל אשר שאלני לאחר שהזמינוהו להדליק והסתפק כיוון שהוא ברחוב קריה והאחרונים [ביאר לי שכן הוא משמעות דברי הראש"ל שליט"א במה שנקט לעניין הכותל המערבי והשבתי שגם מדברי הראש"ל אינו מוסכם שהרי הזכיר הדיון של הדלקה ברחוב קריה (ילקו"י חנוכה מהדו"ח עמ' רכ"ו) בשם הויען יוסף והדברי יציב וסיים שאינו מקום קביעות ועל כן לא דמי ומשמע שאם יהא סוג של מקום קביעות אין הפרוץ גורע אלא שעכ"פ בהדלקה מרכזית של חב"ד וכדו' משמעות דברי הראש"ל שאין לו לברך] נקטי שדווקא בתוך מקום אשר הוא סגור ויש גג וכדו' דהוי כעין בית שייך שעכ"פ יש צד מסויים של גדר חיוב מזוזה ואיכא לשיטת המנהיג ע"ה וביארתי כמבואר לעיל שלענ"ד פשוט וברור שאין נוחה דעתי שיש לברך וקרוב לברכה לבטלה אלא שהרוצה לסמוך על מנהג חב"ד או טענה כזו או אחרת של פרסום הנס אין לחלק בין מקום למקום וכמש"כ האז נדברו ע"ה (ח"ה סי' ל"ז) שכביכול ברחוב קריה טפי איכא חיוב מצד הפרסום הנס מאשר הבית כנסת ועל כן הסומך כביכול על המנהג והוא מברך גם באולמות אירועים וכדו' פשוט דה"ה לעניין רחוב של קריה [וכמובן שאין לדון אם עושים תפילה או לא וה"ה אולמות אירועים וכדו' שודאי מעיקר הדיון א"צ לשום תפילה שודאי שם תפילת ערבית דעבדי לא משווה למקום בית הכנסת והראיה הפשוטה וכי יעלה על הדעת שאולם שמחות אשר בליל כ"ה כסלו עשה אירוע של שמו"ת ועשו ערבית ואז הדליקו נרות יחיל שם בית כנסת ולמחרת ב"מ עבדי אירוע חילוני ב"מ ועל כן ודאי הני דכתבי שיש לעשות תפילת ערבית לכתח' וכדו' זה תמוה מאוד וצ"ב מניין יצא זה להם וצ"ב?].

ואחר כל זה שביארנו שודאי מעיקר הדיון אין נכון כלל ועיקר להדליק בכל מקום אפי' יש

איסוף של אינשי וכש"כ כאשר הדיון הוא רק איזה עניין של טקס דתי שנהוג לעשות במקומות עבודה או משרדים בסיסי צבא וכדו' ונמצאים בעירוביה על פי רוב ומחלקים סופגניות ואין בו לא קירוב ולא הפצה ולא חיזוק אלא הדלקה בעלמא של הנהגה יהודית בזמנים הללו שודאי אף ודאי לענ"ד אין שום עניין כלל ועיקר להדליק וכש"כ כאשר הדיון הוא בהדלקה אשר מתבצעת קודם שקיעה שהרי חוץ ממה שנתבאר עד כה מצד כל הנ"ל עדיין איכא הדיון הפשוט של מתי אפשר להדליק ומהו זמן ההדלקה של נר חנוכה וכל הדיון הוא רק לעניין שקיעה או צאת הכוכבים ומצאת הכוכבים עד כמה אבל לפני שקיעה הוא דיון בפני עצמו ואף למדליקים בבתי כנסיות יש דיון טובא בזה ואמרתי אציגה בקוצר שעימי בעזר ה' בזה:

איתא בגמ' (שבת כא:) וכבתה אין זקוק לה ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק וא"נ לשיעורה עד שתכלה רגל מן השוק...

והשתא מלשון הגמ' מבואר להדיא שמצוותה היא משתשקע והשתא יש לעי' מה הכוונה של מצוותה האם כך הוא הזמן שלה או כך הוא היותר נכון או דילמא הכוונה היא שזמן המצווה מתחיל מרגע השקיעה או צאת כוכבים לפי העניין ואילך ולפני כן אי אפשר לקיים את המצווה ורהיטת הדברים היא לעיכובא והיינו הרגע הראשון הוא משתשקע והראיה לענ"ד היא הכרח הגמ' לדון רק בסוף הזמן או מה שנקט שתכלה אם לזמן או לשיעור וכדו' אבל לעניין ממת' זה לא היה ספק לגמ' וממילא פשטות הדברים שתחילת הזמן לעיכובא וקודם זה אי אפשר לקיים.

אלא שאין הדברים מוסכמים דחזיתי בזה דיון גדול ברבותינו ראשונים כמלאכים עליונים עולים ויורדים בו ראשית לענ"ד יש להוכיח הדברים מד"ק של רבנו בה"ג ע"ה (מכון י"ם עמ' קנ"ו) היכא דטעה או נאנס ולא

להקל אף כל שהוא לפרסום הנס וטעם ספקו נבע מחמת שלא ראה באחרוני הספרדים אשר הזכירו המנהג להקל אלא בתוך מקום סגור כמו שהסתפק כאשר התקשר לשאול.

²⁵ וכן שאלני ראש כולל אשר הזמינוהו להדלקה מרכזית של חב"ד והתקשר לשאול האם בדווקא תוך הבית כנסת או דילמא יש

אדליק אחר שקיעת החמה מדליק ליה בתר הכי דאית ליה שיעורא עד שתכלה רגל מן השוק... [פסק] והיכא דאדליק לה קודם שקיעת החמה וכבתה קודם שקיעת החמה הדר מדליק לה משתשקע החמה משום דאדלקה בלא זמנה.

והשתא משמעות ד"ק בין ברישא וכש"כ בסיפא בפשטות היא שתחילת זמן ההדלקה הוא משתשקע [בין אי נימא שקיעה בין אי נימא צאת הכוכבים] שהרי נקט טעה או נאנס ולא הדליק אחר שקיעה אמאי אחר שקיעה הרי אף קודם שפיר דמי וכש"כ לפי סוד"ק דנקט אדליק קודם שקיעה וכבתה מדליק שהרי הדליק בלא זמנה ומבואר יוצא שכיוון שהדליק קודם זמנה על כן לא אמרי' אם כבתה אין זקוק אלא שעכ"פ מאידך יש לדקדק בלה"ק שאילולא לא כבתה יצא וא"צ להדליק שנית ואמאי הרי בעת שהדליק לא היה זמנה וקי"ל הדלקה עושה מצווה ובעת ההדלקה לא קיים מצווה ואמאי יצא ועי' כעין זה שבת (כג.) דולקת והולכת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומדליק וודאי אין לחלק כל היום או רק כמה רגעים קודם וא"כ יוצא שלדידהו קיים וממילא האי מצוותה אינו לעיכובא אלא לכתח"י רק אבל גם קודם שפיר דמי וכן חזיתי בהגהות בן אריה (מכון י"ם שם אות א') שהקשה ויישב כן, אלא מאידך עי' לרבנו הרשב"א ע"ה (יובא לקמן) והר"ן (ע"ד הרי"ף ט. ד"ה מצותה) שדייקו בלשון בה"ג שלא יצא קודם וכ"כ הקרבן נתנאל (שבת פ"ב סק"ק) [וע"ע בנין שלמה (ח"א סי' נ"ב) אבני נזר (או"ח סי' תצ"ז-תצ"ח) פרי יצחק (ח"ב סי' ח') ודמשק אליעזר ע"ה (סי' תער"ב על ס"א)].

ולענ"ד עדיין יש להקשות על הנ"ל מרישא לסיפא גופיה בתחילה כתב כבתה אין זקוק ובסיפא כתב כבתה זקוק לה והשתא צ"ב הרי עד שאתה מדייק אם לא כבתה יצא תדייק אם כבתה אמאי לא יצא הרי אי נימא שיצא בהדליק קודם אפי' כבתה א"צ ועל זה לא חזיתי שעמד הבן אריה וממילא יוצא שיש סתירה מרישא לסיפא בעצמות דברי בה"ג גופיה ולענ"ד נראה שי"ל דהא דהדלקה עושה מצווה דווקא כאשר לא מוכח כלל ועיקר לשם מה הדליק אבל כאשר מוכח להדיא לשם מה הדליק רק שלא הדליק בזמן אין הכי נמי שממנה נפשך

אף שלא הדליק בזמן הנכון והיינו קודם אם ישאר דלוק ורואים אין הכי נמי שכלפי עצם המעשה קיים ואין להקשות מסוגיא דשבת דהתם קמיירי שלא היה ניכרות של מעשה שבת לעומת חנוכה כיוון שהייתה דלוקה כל השבת כולה אמרי' שאינו לשם מצווה משמע שאם לפנינו ניכר נר דולק שאפשר לתלות לשם מצווה הודלק אין הכי נמי שיצא ועי' ח' הר"ן (מיוחס שבת כג. ד"ה עשית) ראש יוסף (שם ד"ה עשית) שבת של מי (שם ד"ה ועוד מדקא) שפת אמת (שם ד"ה עשית) ומאמר ע"ה (סי' תרע"ה סק"ב) בשם הרשב"א והבן.

ואפי' נימא שאין ד"ק של רבנו בה"ג מבוררים עכ"פ מצינו הדברים מבוררים כל צורכם בד"ק של רבותינו הראשונים דעי' לתלמיד רש"י רבנו שמחה ויטרי (מחזור ויטרי מהד' גולדשמיט כרך ב' דיני נר חנוכה עמ' של"ו-של"ז) שביאר מצווה מן המובחר להדליק משתשקע אלא שזמנה כל הלילה עד הבוקר ומ"מ ביום ודאי אין להדליק דשרגא בטיהרא מאי בעי ומה פרסום נס איכא, והיינו מבואר סברת המחזור ויטרי כיוון שכל מהות נר חנוכה פרסום הנס שייך דווקא בלילה אשר יש משמעות לנר אבל כאשר מדליק כל זמן שיש אור אין משמעות לנר שהרי אי אפשר לראות.

וכן היא דעת ר"ת ע"ה (ספר הישר סי' רכ"א) שללימודו בגדר משתשקע הביא ראה מסוגיא דשבת הנ"ל והרי לילה הוא וביאר בנוסף שכל מקום שכתוב משתשקע לילה חוץ מלעניין שבת ע"ש וממילא מבואר להדיא שקודם אי אפשר ואפי' נרצה לומר שרק השמיע מה הזמן הראשון ולא השמיע אם אי אפשר להדליק קודם יבואו התוס' גופייהו (מנחות כ: ד"ה נפסל) ויבארו כן וטעמא משום שרגא בטיהרא וממילא שמעי' שדעת ר"ת כדעת המחזור ויטרי וא"כ כ"ה דעת התוס' מנחות (שם) והתוס' רא"ש (שבת לה. ד"ה תרי תילתי וע"ע פסקיו שבת פ"ב סי' כ"ג) וכ"כ המנהיג (מוה"ק כרך ב' עמ' תקכ"ט) משתשקע כשקיעת חמה דתענית והיינו צאת כוכבים וקודם חזי כשרגא בטיהרא וליכא פרסום הנס אלא משקיעת חמה ראשון ואילך [משמעות ד"ק למעשה מעיקר הדין אפשר להדליק משקיעה ראשונה אף שלשון משתשקע צאת הכוכבים וטעמא כיוון דבעי' פרסום הנס משקיעה

ראשונה איכא ומ"מ לפני כן אי אפשר] וכ"ה דעת הרמב"ם (חנוכה פ"ד ה"ה) ורבנו הריטב"א (שבת כא: ד"ה ועיקר מצוותה) וכתב אפשר תחילת שקיעה ואפשר סוף שקיעה כר"ת ומ"מ קודם לכן לא והמאירי ע"ה (שם סוד"ה אחר שכתבנו) בזמן הזה הואיל ואין אנו צריכים אלא להיכר בני הבית ידליק מתי שירצה... ומ"מ קודם שקיעת החמה לא שהרי היא כשרגא בטיהרא ואין בה פרסום נס ומ"מ בשבת שאי אפשר להדליק אלא קודם שקיעה שהרי משתשקע עד שיראו ג' כוכבים בנוגיים הוא בין השמשות... עכ"פ מדליקין בכדי שישלים הדלקתן עם שקיעתה או סמוך לזה וכלל גדול אמרו היכא דלא אפשר שאני [וע"ע לו (כג: ד"ה נר שבת)].

וכן לענ"ד מהאי טעמא דשרגא בטיהרא יש ללמוד שכ"ה דעת הרש"י ע"ה (תש' רש"י מהד' מכוון אבוקה סי' נ"ב) במה שכתב שהדלקה ביום הוי בכלל שרגא בטיהרא ואין בה משום פרסום הנס ועי' שכעין הסברא הנ"ל העתיקו ג' כ"ה התרומה (סי' רכ"ח) ספר הנייר (עמ' ס') והוסיף שהם דברי רב שר שלום גאון שבולי הלקט (סי' קפ"ו) מהר"ם מרונטבורג (ד"פ סי' תרל"ד) סמ"ג (עשין דרבנן סי' ה' מהד' מי קמא עמ' ת"י) המרדכי (שבת סי' רס"ח) והאגודה ע"ה (שבת פ"ב סי' ל"א) ועוד שהזכירו זמן ההדלקה עד עלות השחר שאח"כ שרגא בטיהרא ואף שדנו מצד אי מהני לתקן אי הדלקה מ"מ עצם הסברא של הדלקת יום נותרה בעינה וכש"כ כאשר אנו דנים על עלות השחר ואף שיש לחלק כיוון שכל מצווה של הלילה זמנה כל הלילה מ"מ כיוון דתלו בשרגא בטיהרא ולא בטעם מצוותה משמע שזה עיקר הטעם דאית' עליה משום פרסום הנס ועוד ראיא אי נימא שמצווה כל הלילה הכיצד ידליק קודם שקיעה וק"ל [ודמות ראיא לדברים הנ"ל יש ללמוד מד"ק של המנהיג והמאירי הנ"ל שהזכירו הסברא של שרגא בטיהרא לענין שאין להקדים ההדלקה קודם בין השמשות].

ומאידך עי' לרבנו הרשב"א ע"ה (שבת כא: ד"ה הא דאמרי') מסתברא דלאו עיכובא הוא לומר דקודם לכן אם רצה להדליק אינו מדליק דהא ודאי אילו רצה להדליק מדליק סמוך לשקיעת החמה דהא איכא פרסומי ניסא וכענין שאמרו (לקמן כג:) בנר שבת דעמוד האש משלים לעמוד הענן ולומר דבמדליק

סמוך לשקיעה איכא היכר דלצורך שבת מדליקו והכא נמי דכוותה אלא דעיקר מצותה לחייבו להדליק אינה אלא משתשקע החמה והראיה הדלקת נ"ח בער"ש דע"כ מקדים עם חשיכה לרבה... וקי"ל כוותיה הלכה למעשה אלא ודאי מצוה קאמר ואילו רצה להדליק עם חשיכה מקדים אלא מיהו נראה מדברי הרב בעל הלכות דדוקא קאמר משתשקע החמה ובערב שבת נמי מדליק משתשקע החמה כרב יוסף... ואין צורך לכך כמו שכתבתי. וכן מצאתי לתלמידו הצרור החיים (הלכות חנוכה אות ג' עמ' ק"י).

וכן לענ"ד מוכח מסתימת כלל רבותינו הראשונים אשר העתיקו לשון הגמ' מצוותה משתשקע ואי לא הדליק מדליק [עי' רב עמרם גאון שאילתות (שאילתא כ"ו) ר"ח (גליון שבת כא:)] העיטור (עשרת הדברות חנוכה קטז סוע"ד) סמ"ג ספר התדיר (עמ' ר"ה) שבולי הלקט (שם) ריא"ז (הלכות חנוכה אות ד') מהר"ח או"ז (הלכות חנוכה אות ג' עמ' נ"ד) תניא רבתי (שם) [והראיה הפשוטה דאי נימא שמודים לשיטת הרשב"א אמאי לא נקטי לאו דווקא או משמיעים בענין אחר כדעבדי הרשב"א והר"ן ועל כרחך שדווקא זה הזמן ולא קודם] [וע"ע בירור הלכה (זילבר תליתאה עמ' רע"ד-ער"ה) מה שהוסיף עוד ראשונים ומה שדייק ולענ"ד אחהמ"ר זה אינו וד"ב].

והשתא אחר כל זה הבוא נבוא למשנתם הטהורה של רבותינו הטוב"י ע"ה בסוגיא הנ"ל וזלה"ק דרבנו הטור ע"ה (סי' תער"ב) מצוותה מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה... וכן יכול להשתמש לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצוותה ומ"מ עד"ן זמנה כל הלילה דלא כהרמב"ם... אבל אם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת דשרגא בטיהרא מאי אהני...

והשתא חזינו להדיא שהעתיק לשון הרמב"ם לענין התחלת הזמן והיינו סוף השקיעה [אף שברמב"ם איתא עם שקיעתה] ומבואר להדיא שקודם השקיעה אי אפשר להדליק ויתרה מזו הרי לא הזכיר כלל ועיקר קדימת הדלקה קודם ואף לענין ערש"ק (סי' תרע"ט) רק הזכיר הדיון של איזה נר יקדים חנוכה לשל שבת או להיפך ע"ש.

אלא דעי' לרבו של מרן הב"י מהר"י אבוהב ע"ה (שם) שהזכיר דברי האורחות חיים בשם הרשב"א לענין הקדמת הדלקה קודם

השקיעה ולא ביאר שבמחלוקת תליא ונראה נוטה דעתו הרחבה להכריע כרשב"א שאין לעיכובא הקדמה במעט קודם השקיעה וצ"ב?

וזלה"ק דמרן הב"י ע"ה (סי' תער"ב מחודש ס"א אות א', ס"ב) אהא דתניא מצותה משתשקע החמה כתב הר"ן לאו למימרא... אבל מדברי בה"ג... ודברי הרמב"ם כדברי בה"ג... ונראה שדקדק הטור לכתוב מסוף שקיעת החמה משום דתחילת שקיעת החמה עדיין היום גדול כמ"ש"כ התוס' (שבת לה. ד"ה תרי), אלא שאחר זה הוסיף (שם מחודש ס"א אות ב') כתוב בשם מהר"ר יצחק אבוהב ז"ל שכתב בארחות חיים מי שהדליק מבעוד יום אפי' בחול מפני שהוא טרוד יצא והוא שיהיה בפלג מנחה האחרון דלא חמיר מהבדלה דאמר' בה צלי של מוצאי שבת בשבת מיהו צריך ליתן בה שמן יותר משיעור הדלקה כדי שתדליק עד דכליא רגלא דתרמודאי.

וז"ל מרן בשולחנו הטהור (סי' תער"ב ס"א) אין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה לא מאחרים ולא מקדימים ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק.

והשתא צ"ב האי לישנא די"א האם פליג על דברי הסתם או דילמא לכולי עלמא מוסכם הוא ורק כיוון שאינו דינא דגמ' ותוספת מחכם שמרן לא מצא עוד חבר שכותב כמותו סמך על זה עוד בנוסף חזי' שמרן כתב שמצא כתוב למהר"י אבוהב ונראה שלא ראה הכל שהרי מהר"י אבוהב ס"ל להקל כשיטת הרשב"א ע"ה ויוצא מזה שיש ב' חילוקים בהאי דינא א. פלג המנחה והוא זמן מוקדם מאוד של הדלקה אשר נעשית, ב. הדלקה שהיא סמוך ואף דקרי פלג כיוון שסמוך לא חשיב וממילא יוצא דהאי פלג המנחה היתר בדיעבד וצורך גדול כאשר אי אפשר בעניין אחר וצ"ב?

עוד בנוסף יש לעי' מה דהכריע מרן להדליק מפלג המנחה האם דווקא לדידהו כיוון שסובר שמעיקר הדין אי אפשר לקיים המצווה אף אח"כ בברכה ורק מספק ועל כן

התיר במקום של שעת הדחק וכדו' לסמוך על המתירים או דילמא אף למבארים אליבא דמרן שמתיר להדליק אף אחר חצי שעה בברכה קמיירי ומריהטת הדברים משמע דווקא אי נימא שלדעת מרן אינו מקיים אלא מספק ועל כן אינו מברך הוא דהתיר אבל בזמנינו אשר דרך העולם להקל והמנהג הפשוט להקל אחר חצי שעה אין הכי נמי שיש לעי' אליבא דמרן אם יודה להקל קודם שהרי אפשר לקיים אף אח"כ ובה כביכול יש יותר צדדים וכש"כ כאשר י"ל את הסברא של הכניסו לבפנים וצ"ב?

עוד בנוסף המעיין נכוחה ביתה יוסף בביאור פסק הטור של משתשקע לענ"ד מבואר להדיא שדעתו כשיטת ר"ת וכן יליף מדברי התוס' והרי מקורם הוא ר"ת והמעיין נכוחה בספר הישר דהזכרתי לעיל וכן בתוס' מנחות ותוס' הרא"ש ועוד שהזכרנו לעיל יוצא להדיא דקמיירי דווקא לשיטת הר"ת וכן לענ"ד יש להוכיח מלה"ק דרבנו המאירי ע"ה שהזכיר ג"כ החלוקה של שרגא בטיהרא ומ"מ לעניין אחר שקיעה קודם סוף שקיעה כתב שיש יותר צד להקל וממילא יוצא דאי נימא דקמיירי בתחילת שקיעה של גאונים וכי מה נפקא מינה ע"י השלוש רבעי מיל שהוא לערך י"א-י"ב דקין בחורף²⁶ וכי אמאי ישתנה מהצד של שרגא בטיהרא ועל כרחך דקמיירי אליבא דר"ת ויתרה מזו יוצא שלרוב רבותינו הראשונים ריהטת הדברים שמרגע ששקע חמה אפי' שהוא תחילת שקיעה לר"ת אין הכי נמי שאפשר להדליק מתחילת השקיעה אף שר"ת אינו מסכים לזה וכ"ה דעת מרן אלא שעכ"פ לא ברירא מילתא שהיא לעיכובא אלא שעכ"פ לדעת מרן מריהטת לה"ק אין הכי נמי שהיא לעיכובא שנקט שבתחילתה הוי שרגא בטיהרא וצ"ב דלפי זה לדין דנהוג כגאונים אפי' על הצאת כוכבים דילן יש לעי' אלא דמאיך הרי תליא בטעמא כיון ששרגא בטיהרא והשתא לפי זה הרי במציאות צאת הכוכבים אינו שרגא בטיהרא דעכ"פ עדיין אינו אור יום וודאי שמים לב וממילא יהא לעי' אפי' לעניין תחילת השקיעה שהרי אף בזה אינו שרגא בטיהרא ויש לעי' בדבר דהוא נפקא מינה

כיוון שאינו תליא בזמן אלא בהילוך ממילא יוצא י"ג דקין שווים.

²⁶ ולנאמ"ן ע"ה (אור תורה שנת תשמ"ה גליון ר"ה סי' צ"ב) החישוב הוא בשיעור של דקה שווה

טובא דאם נתיר להדליק הרי יוצא לכתחי' לרוב ככל דעות הראשונים ואף ברמב"ם לא ברירא מילתא שהרי מרן הב"י לא מיאן בביאור הרמב"ם²⁷ אלא שכתב שהטור ביאר מחמת החשש של שרגא וממילא במקום אשר בתחילת השקיעה אינו שרגא אין הכי נמי דשפיר דמי [ועי' מה שהרגיש במילותיו הקצרות רבנו המאמר ע"ה (שם סק"א) והבן] וכש"כ אם נוסף את עצם הטענה של דוחק דנימא דהאי דוחק היינו דאם לא כן אי אפשר לקיים אחר חצי שעה אין הכי נמי דממה נפשך יהא להקל באופנים מסויימים שמפסיד את החצי שעה ועדיפות להדליק קודם וכש"כ יש לצרף בכה"ג דברי הרשב"א הר"ן וצורר החיים שכל שהוא סמוך לא חשיב שרגא וכש"כ בזמנו עצמו וצ"ב²⁸?

ואמרתי אצא ואראה ד"ק של רבנותינו הפוס' לאן נטתה דעתם הקדושה והכיצד ביררו מקחו של צדיק הוא מרן הב"י וירווח לי וזה יצא ראשונה רבנו הב"ח ע"ה (שם סק"א) כתב שדין זה של הצאת כוכבים נאמר במשנת ר"ת אלא שעכ"פ דעת היראים ע"ה שאפשר להדליק עוד קודם והיינו סמוך דנקט משתשקע בעוד יום קצת קאמר אלא שכבר ביארנו (עי' לעיל סי' רס"א) שכל הגדולים תפסו למעשה כשיטת ר"ת וכ"כ הרא"ש תרוה"ד צידה לדרך על כן אין להדליק קודם צאת הכוכבים.

וכעין דמות הדברים נ"ל חזיתי לרבנו הלבוש ע"ה (שם סק"א) מצות נ"ח מסוף שקיעת החמה שאז העם עו"ש ורואין וגם הנרות מאירין ואיכא פרסומי ניסא משא"כ ביום דשרגא בטיהרא וכו'.

עוד צא ועי' לרבנו החבי"ב ע"ה (כנה"ג הגה"ט שם סק"ב) שכתב שהמנהג להדליק אחר יציאה מבית הכנסת והוא נהג להדליק משתשקע קודם ערבית [משמע שקיעה ולא צאת כוכבים], וכן הוסיף (שם הגב"י סק"ד) שכדעת בה"ג תפס מהרש"ל (סי' פ"ה) חוץ מערש"ק, אלא דהדר ביה לעניין מנהגו בהדלקה (שכנה"ג שם הגה"ט סק"א) כיוון שראה לדברי הב"ח דבעי' להדליק בצאת הכוכבים וכ"כ למעשה הא"ר (שם סק"א) דבעי' להדליק בצאת כוכבים והבאה"ט (שם סק"א) ופרמ"ג (א"א שם סק"א והוסיף דאין לומר ספק דרבנן להקל ולהתיר להדליק בבין השמשות)

עוד עי' לרבנו הפר"ח ע"ה (שם על ס"א) שכתב שצאת כוכבים היינו אליבא דמשנת הר"ת ע"ה ואינו עיקר אלא בעי' מתחילת שקיעה וכתב שלדעת הי"א שהזכיר מרן היינו בברכה ושלח לעי' סי' תרע"ט והיינו כוונתו הטהורה כדין ערש"ק והטעם כיוון שהדלקה עושה מצווה.

עוד חזיתי דברים מחודשים במשנתו הטהורה של רבנו הגר"א ע"ה (שם על ס"א) שביאר שהעיקר היא תחילת שקיעה ואפשר להקדים [ז"א מצאת הכוכבים לתחילת

²⁷ ועי' לרבנו הפר"ח והגר"א דאזלי וביארו דכוונת הרמב"ם תחילת שקיעה אלא דאינו מוסכם לכולי עלמא דעי' מאידך לרבנו מהרי"ף (סי' מ"ז) שמוכיח שדעת הרמב"ם והרי"ף צאת הכוכבים וטעמו כעין מש"כ מרן הב"י להכריח שאין לומר הדלקה מתחילת השקיעה וזלה"ק: על כרחין לפרש האי שקיעת החמה דגבי הדלקת נ"ח היינו סוף השקיעה שהיא אחר מהלך ארבעה מילין מכמה טעמי א. תחילת השקיעה כשגוף השמש נכסה מעל הארץ אי"א דהא עיקר מצותה היא שיאירו הנרות ועי' שיאירו מסתכלין בה וזוכרים הנס ואיכא פרסומי ניסא ובתחילת השקיעה עדיין אור השמש גדול בעולם ושרגא בטיהרא מאי מהניא... כ"ש שעיקר התקנה היא שידליקו בחוץ שאין מחשיך אלא אחר זמן רב אחר שקיעת החמה, ב. קאמר זמנה הוא משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ומפרשי לה הרי"ף והרמב"ם שהוא כמו חצי שעה אחר שקיעת

החמה ואם הוא אחר תחילת השקיעה אי אפשר לומר שבכמו חצי שעה כליא רגל מן השוק דלא כליא רגל מן השוק אלא אחר שתחשך... וכן חזיתי שהוכיח מהר"ח אלפנדארי (מוצל מאש סי' א') ומהר"ש לניאדו (בית דינו של שמואל ח"ב סי' מ"ז עמ' 645) כטעם שני שנקט מהרי"ף וכן מבואר דעת הגור אריה יהודה (תאומים חאו"ח סי' ל"ח) ועי' לרבנו מהר"א אלפנדארי ע"ה (יד אהרן סי' תער"ב הגב"י סק"א, מרכבת משנה חנוכה פ"ד ה"ה).
²⁸ ולענין נפקא מינה לציבור אשר יש להם בקבע שיעור אחר צאת הכוכבים אין הכי נמי שאם יוצאים מהבית לפני עדיף שידליקו בשקיעה וכן אדם אשר לפניו יש להסתפק תפילת ערבית בצאת הכוכבים או קצת אחרי ואז נגרם שאינו מדליק קודם ומדליק אחר שכיילה כמעט רוב צאת הכוכבים דהדר לביתו לאחר כ' דקין וכדו' דמצד הסברא הנ"ל אין הכי נמי שיש להקל ועי' פרמ"ג (א"א סי' תער"ב סק"א) ואין כאן העת ועוד חזון למועד ודי"ב.

שקיעה] עוד הוסיף שמהרשב"א והר"ן מבואר ג"כ תחילת שקיעה אלא דמשמע דקאי על שקיעה שניה ועי' במרדכי לשון משתשקע היינו תחילת שקיעה וקאי על שקיעה ראשונה וכן עיקר עי' לעיל סי' רס"א על ס"ב וע"ע לרבנו הביאור הלכה ע"ה (שם על ס"א ד"ה עם סוף) [ולענ"ד אחמה"ר הרי בד"ק של הרשב"א שלענ"ד הזכיר הגר"א קמיי"ר בביאור לאפוקי שיטת בה"ג והתם הרי ביאר אליבא דרבה שהרי קי"ל כוונתה וערב שב"ק אי אפשר להדליק בתחילת שקיעה ראשונה וממילא יוצא שאף הדלקת נ"ח אפשר קודם שקיעה ויתרה מזו הרי לפי ד"ק בה"ג והרשב"א מסכימים שאפשר להקדים מצאת כוכבים לתחילת שקיעה א"כ אמאי דחה ד"ק הרשב"א וביאר שאינו מסכים שאפשר להקדים וד"ק צריך לי ביאור וד"ב וע"ע לד"ק של הביאור הלכה (שם סוד"ה ולא מקדימים) והדמשק אליעזר (שם סק"ב) וצ"ב?].

אלא שכל זה ועד השתא תמוה שהרי כביכול נעלם מעיני רבותינו הקדושים הללו שעצם החידוש של הדלקה מפלג המנחה נסתרת כביכול מדברי מסכת סופרים המפורש (מסכת סופרים פ"כ ה"ב) מצות הדלקתו משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם ואם הדליקו ביום אין ניאותין ממנו ואין מברכין עליו שכך אמרו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו...

והשתא מבואר עולה מדברי המס"ס שגם אם רצה המדליק להדליק מבעוד יום אין חשש אלא שמדליק בלא ברכה וממילא יש לעי' האם הדברים סותרים למשנתו הטהורה של ר"י אבוהב והארחות חיים ויתרה מזו הרי יוצא שהוא סותר ליראים שהובא בב"ח וכן לרשב"א ר"ן וצרור החיים והכיצד יעלם מעיני קודשם יתרה מזו הכיצד נפרנס דברי רבותינו הראשונים נ"ע שלא זכרו כלל לדברי המסכת סופרים הנ"ל ודנו וכתבו טענה של שרגא בטיהרא ואמאי הוצרכו לזה הרי יש דיון שאינו מצד שרגא אלא מצד ניאותין והיינו כדן הבדלה ועוד יתר על זה צ"ב דאי נימא דהאי משתשקע צאת הכוכבים וכדברי הטוב"י יוצא שאפי' אליבא דהראשונים הסוברים משתשקע תחילת שקיעה יהא אסור לברך וזה קשה טובא שהרי לדידהו הטעם כיוון דשרגא בטיהרא ומשמע תחילת שקיעה לא שייך ואף שהב"י ע"ה כתב להדיא דאף בתחילת שקיעה שייך מ"מ לחולקים אינו בכלל זה

וממילא יוצא שלדברי המסכת סופרים האי יום לאו דווקא אלא ה"ה תחילת שקיעה וצ"ב [ותלי"ת עי' לרבנו ערוך השלחן ע"ה (שם סק"ד)]? עוד לענ"ד קשה הרי כיוון דאמרי שאין נאותין היכי דמי הרי נר חנוכה קי"ל קודש ואסור להשתמש לאורו וממילא לא שייך כלל נאותין וצ"ב כוונת הדברים ועי' מש"כ המו"ק ע"ה (יובא לקמן) ואתי שפיר [וע"ע לגר"מ קליין ע"ה (משנה הלכות ח"ה סי' שע"ד)].

ולענ"ד נראה מחמת עוצם וקושי הדברים אולי דכוונת המסכת סופרים יום היינו אפי' קודם פלג המנחה א"נ קמיי"ר מפלג ולא סמוך ובזה אתי שפיר אמאי ליראים הרשב"א ודעימייהו לא יהא חשש כיוון דהם קמיי"ר בסמוך ומצד דברי מהר"י אבוהב הרי יש לדחות שעכ"פ התם קמיי"ר בטרוד וממילא הוי כעין דין של יום ערש"ק שהרי ודאי אליבא דהמסכת סופרים שפיר לברך בערש"ק וכמש"כ המאירי ע"ה שאין ללמוד אפשר משאי אפשר, וכמובן שמכל הנ"ל יש להבין בפשטות שלא שייך כלל ועיקר משתשקע שהוא בתחילת השקיעה דודאי בזה לא קמיי"ר ויתרה מזו יש לומר שאף המסכת סופרים תסבור תחילת שקיעה ודלא כביאור הב"י וק"ל [וע"ע לרבנו הגר"מ זילבר ע"ה (בירור הלכה תליתאה עמ' רפ"א ד"ה ועיינתי)].

וחזיתי שכבר המג"א ע"ה (שם סק"א) צאת הכוכבים כמ"ש סי' תקס"ב [ב"ה] במ"ס פ"כ מצות הדלקתו משתשקע החמה ואם הדליקו ביום אין נאותין ממנו ואין מברכין עליו... [ועי' א"ר ע"ה (שם) שהביא לדברי המג"א ולא הזכיר כלל לדברי המס"ס וצ"ב טובא אמאי קרא שמיטה?].

והשתא צ"ב כוונת הקודש מהי קמ"ל ואולי כוונתו הטהורה שהדלקה היא בדווקא בצאת הכוכבים וכדן תענית והיינו כל תענית שלא שקעה והיינו צאת כוכבים וממילא אתי שפיר הא דמצינו במסכת סופרים שאם מדליק קודם אין לברך אלא שיש לעי' לדידהו וכי לפי זה יוצא שתחילת שקיעה הוי יום וצ"ב?

עוד עי' מה שהוסיף רבנו מהר"י מולכו ע"ה (שלחן גבוה שם סק"ג) שרצה להקל טובא בהדלקה מפלג המנחה ועוד יתירה דדן בהאי לישנא דמרן טרוד אם דווקא או לאו

דווקא אלא שסיים נראה כיוון דלרמב"ם אסור להקדים לעיכובא וכ"נ מדברי הר"ף והרא"ש העתיקו על כן לא רצה מרן להקל ולהדליק קודם הזמן אלא בטרוד.

עוד עי' לרבנו הפרמ"ג ע"ה (א"א שם סק"א) כתב לדון בהדליק קודם פלג המנחה שיש לו לכבות ולהדליק שנית אחר פלג המנחה עוד הוסיף שהדליק אחר פלג המנחה אסור להשתמש כדין הדליק בזמנה ומבואר מד"ק דקמ"ירי בברכה מדליק כאשר הוא בשעת הדחק וצ"ב הרי ראה לדברי המס"ס ואמאי לא נחית לדון בהם ומשמע שאף אליבא דהמס"ס שפיר לברך שהרי לא ביאר הדיון רק מצד ערש"ק אלא אף בכללי שנקט שעת הדחק ויתרה מזו אפי' הסתפק בכבה קודם זמנה וצ"ב? [ובלא"ה שצ"ב דלא זכר שר לדברי הבה"ג אשר הובאו ביתה יוסף בשם הר"ן וצ"ב?] וכן ראיתי לרבנו המחצ"ש (שם ע"ד המג"א) שכתב ג"כ שדברי המסכת סופרים בסתם אבל טרוד מותר להדליק מפלג ובברכה וכדין ערש"ק וכ"כ הפר"ח, וכ"נ דעת הגר"א ע"ה (שם) והביא ראיה לדברי האורחות חיים מדין הבדלה [ולענ"ד כוונת הקודש כמו שמצינו לעניין שב"ק שאדם הרוצה להבדיל מפלג המנחה שפיר דמי ואף שעדיין שב"ק היא ואינו יכול לחלל שבת ח"ו רק מהני לעניין צאת השבת ממש שיוכל ישר לעשות מלאכה וכדו' וממילא חזי' שאפשר בשעת הדחק וכדו' לעשות משהו מפלג שתחילת המעשה יהא בצאת כוכבים ויהא מקושר לעצם המעשה הראשון ותל"ת עי' דמשק אליעזר ע"ה (שם סק"ג)] וכ"כ ערוך השלחן (שם סק"ה) וכ"נ דעת מהרש"ם מברזן (דעת"ת שם על ס"א) וכ"כ המשנ"ב (שם סק"ג).

אלא דעי' מאידך לרבנו היעב"ץ ע"ה (מו"ק שם ע"ד המג"א) שרוח אחרת עימו שביאר דדברי המסכת סופרים קמ"ירי בתחילת שקיעה ומ"מ לא ממש אלא כל זמן שהתחיל קצת להחשיך שיהא אפשר להיות נאותין לאור הנר ועל כן סיים למעשה: מדבריהם למדנו שתיים א. מדליקין ביום דהיינו אחר תחלת השקיעה, ב. לא כל הזמן הזה כשר אלא משתחשך כ"כ שיאותו לאור הנר לפי זה אין להדליק מפלג המנחה ולמעלה שהוא קרוב לשיעור השקיעה הנ"ל וכש"כ למאן דאית ליה שיעור פלג מנחה גדול ביותר מתחיל לפני התחלת שקיעת החמה... שאין לברך עליו ואין יוצאין בו כלל ומסתבר טעמיה דמ"ס דנר להאיר עשוי אע"ג דאסור להשתמש לאורו וזוהי מצותו

בדרך הנאתו וכל זמן שאינו מאיר אין בו מצוה ולא פרסום נס...

עוד על הנ"ל חזיתי לג"ע החיד"א ע"ה (ברכ"י שם סק"א) שדן בדעת מרן האם מה שנקט אין מאחרין ואין מקדימין לאפוקי הי"א ועל כן אפי' טרוד אין להקדים אלא שי"ל דהאי י"א אורחיה דמרן כאשר רואה שיטה מחודשת ועל כן י"ל דכולי עלמא מודו במציאות של טרוד והאי לישנא אין מקדימים על פי רוב וסיים בדברי הר"ן והקשה עליו מדברי המסכת סופרים דמשמע למעשה שאין לברך מבעוד יום, אלא דעי' לו (כסא רחמים על מס"ס פ"כ ה"ד) שאף שהזכיר שבברכ"י כתב שיש לצדד שאין מחלוקת מס"ס ב"י מ"מ יותר נראה הכא דהוא פלוגתא כמו שנראה מפשטן של דברים ועוד הוסיף שהקשה אמאי הראשונים לא הזכירו זה וסיים דעדיין יש לצדד כאשר בלבבו יבין המעיין ונראה יותר נוטה למעשה שאין לברך.

אלא דעל זה עי' לרבנו מהר"ע סומך ע"ה (זבחי צדק ח"ב או"ח סי' כ"ט, ח"ג או"ח סי' קי"ב) מה שדן בסוגיא של פלג המנחה לעניין תפילות חנוכה פורים ועוד ונחית לדון לעניין מנהגם להדליק בבית הכנסת מפלג וביאר על פי ד"ק של מחצ"ש שאין מחלוקת אלא מדברים בצורה שונה והקשה על המנהג של הדלקה בביה"כ וביאר כיוון שאי אפשר בעניין אחר חשיב טרוד ושפיר יש לברך ע"ש והזכיר ד"ק של החיד"א בברכ"י ואז בכסא רחמים סיים דמ"מ מנהגנו כסברת היש מי שאומר ועע"ש מה שהוסיף בשם השב יעקב.

עוד עי' לרבנו כה"ח סופר ע"ה (שם סק"ג) שהזכיר דברי המסכת סופרים ועל פי זה (שם סק"י) כתב שאם הקדים להדליק קודם שקיעה אין לו לברך [ודחה שיטת הפר"ח והמשנ"ב שהסכימו לברך וראיה מדין ערש"ק].

ובאחרוני דורינו ראיתי פולמוס בדבר דעי' לרבנו הגר"ש משאש ע"ה (שמש ומגן חאו"ח ח"א סי' ל"א) קנצי למלין זמן הדלקת נר חנוכה לכתחילה הוא משעת צאת כוכבים לא מקדימין ולא מאחרין... ואם הדליק קודם צה"כ אזי אינו יוצא לדעת מר"ן ז"ל וממילא הוי ברכתו לבטלה זולת אם הוא טרוד אזי

הוא מחלוקת הפוס' אם יברך או לא עי' ברכ"י וכפ' החיים דחולקים בזה וספק ברכות להקל זהו הנ"ל להלכה ולמעשה וכ"פ הגר"ש מזרחי ע"ה (דברי שלום חאו"ח ח"ה סי' ע"ד) ע"ש בהרחבה.

וכן חזיתי ג"כ לרבנו הגר"ש ואזנר ע"ה (שבט הלוי ח"ג סי' פ"א) אשר דן בסוגיא וכתב בתחילה שאפשר שמסכת סופרים לא דנה בהא דטרוד והיינו דלא דנים על להדליק אלא על הניסים והביא לדברי הפרמ"ג ע"ה שנראה קצת סתירה בד"ק וסיים בזה"ל: שוב בא לידי ספר כסא רחמים... שחזר ממה שכתב בברכ"י כאן... ודעתו לדינא דפליגי... וא"כ הוראת הגאון מ"ב כאן צ"ע לדינא וביותר דפשטות העתקת מג"א מס"ס הנ"ל מורה דאין לברך לדעה ראשונה [וע"ע לו (ח"ד סי' ס"ו) מה שכתב לגבי ע"י עצמו מפלג או שלח בצאת הכוכבים שבצאת הכוכבים עדיף].

ומאידך עי' לגר"ב זילבר ע"ה (אז נדברו ח"ז סי' ע' עמ' קמ"ג-קמ"ד) שהזכיר לד"ק של כה"ח סופר ע"ה אלא שכתב דהכא שאני דעל הכשר מצווה כזו שנמשך לזמנה שפיר יש לברך והראיה מדין ערש"ק וממילא דה"ה בטרוד וסייע בזה וע"ש שעל פי זה ביאר כוונת תרומת הדשן לעניין כבתה בערש"ק ודימויו לכיבוד הורים ע"ש ועל כן כתב שמעיקר הדין מברך בטרוד.

ובמשנתו של הגרע"י ע"ה (חזו"ע חנוכה עמ' ס"ט-ע') נראה שאין להקל מפלג המנחה שנקט לעניין בתי כנסיות שיש להקל להדליק משקיעה וע"ע לבנו הראש"ל שליט"א (ילקו"י חנוכה מהדו"ח עמ' רב"י) שהעתיק לה"ק דהגרע"י ובהערה ג"כ העתיק ד"ק של אביו אלא שהוסיף (עמ' רט"ו) לדון בבתי כנסיות אשר מקלים להדליק מפלג המנחה שמצד דעת מרן בתחילה כתב דהוי מחלוקת במצווה אלא שיש לדחות דאליבא דמרן מפלג המנחה הוא אליבא דר"ת וביה לא שייך כ"כ שרגא בטיהרא משא"כ לזמנינו שמדליקים עוד קודם שקיעה ובלא"ה שעצם מנהג הדלקה בביה"כ בברכה אינו מרווח ועל כן המדליקים מבעו"י ידליקו בלא ברכה [וד"ק אחמה"ר תמוהים דאישתמיט לה"ק דמרן שהרי נקט על שקיעה קמא בביאור הטור אמאי נקט סוף שקיעה משום שרגא בטיהרא וממילא הכיצד כתב שיש יותר סברא אתמהא?] עוד הוסיף (שם עמ' רמ"ז)

הטרוד יכול להקדים ולהדליק מפלג רק יזהר ליתן שמן שידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים ובהע' (שם-עמ' רמ"ח) לעניין ברכה עי' לעיל לעניין בית הכנסת ומבואר דסובר שאין לו לברך במדליק מבעוד יום.

והשתא אחר כל זה חזי' להדיא דפשוט וברור שאין להדליק ולקיים את ההדלקה מבעוד יום אלא שעדיין תיקשי א"כ הרי מעשים בכל יום בימי החנוכה ברבים מבתי הכנסיות וביתר מצוי אצל עדות המזרח אשר מקדימים את התפילה של ערבית ופעמים מצוי שמתחלת עוד קודם השקיעה ופעמים תחילת שקיעה והשתא ההדלקה והברכות הרי הן סמוך והכיצד וצ"ב על מה סמכי ואולי י"ל שכיוון שעיקר התקנה לא הייתה כדי להוציא ידי חובה אלא רק לפרסם וכאשר נדלק בבית הכנסת הרי איכא פרסום ממה נפשך אין הכי נמי שאין להקפיד כלל ועיקר על הזמן א"נ כיוון שהזמן של ההדלקה הוא רק כדי שהיית התפילה ממה נפשך חשיב כאין לו זמן אחר והיינו טרוד ודמי ממש לדין ערב שבת וכן לדברי מהר"י אבוהב בשם האורחות חיים.

ותלי"ת דכן חזיתי שכבר הקדימוני דעי' לרבנו הב"ח ע"ה (סי' תער"ב סק"א) וכן הש"צ מדליק בביה"כ בעוד היום גדול דכיון דאי אפשר כדיעבד דמי וכן בערב שבת לכל אדם וכדאי הוא ה"ר אליעזר ממין לסמוך עליו בשעת הדחק, וכן לענ"ד מתבאר מד"ק של רבנו המלמד להועיל (ח"א סי' קכ"א) וע"ש שהזכיר ששיעור משתשקע לא שייך בביה"כ ע"ש וכ"כ להדיא הובחי צדק ע"ה וכן מצאתי באחרוני דורינו עי' לחכם בן ציון ע"ה (אור לציון ח"ד עמ' רמ"ט-ר"נ) וע"ש מה שמבאר דעשוהו כעין ערב שבת וע"ע לרב שרגא שליט"א (ברוך אומר ח"ג או"ח סי' ר') שכ"פ והוסיף (הע' מקור ברוך עמ' תכ"ד) שכ"פ חכם בן ציון מוצפי שליט"א (חנוכה בציון עמ' ש"ו) וע"ש מה שכתב לדחות דברי הראש"ל שליט"א.

ועי' מאידך לראש"ל שליט"א (הובא לעיל) שסובר שאין לברך ואף שלענ"ד טעמו אינו מובן כמש"כ לדחות מ"מ יש לעי' מצד אחר והוא שלא ראיתי שעמדו בזה כיוון דכל טעמא דהזכירו להקל הני אחרונים כיוון דקמייירי במתפללים מעיקר מבעוד יום

וממילא בימינו אשר אינם מתפללים אלא בשקיעה אין הכי נמי שלא שייך והניחא מי שמתפלל מבעוד יום שפיר יש להקל אבל המתפללים בשקיעה אין הכי נמי שדברי הראש"ל שליט"א מצודקים עכ"פ אלא שלענ"ד זה אינו אחהמ"ר מכב"ק תורתו הטהורה של רבנו הראש"ל שליט"א והטעם ברור כמש"כ לעיל והיינו דמעיקרא תקון משום פרסום הנס והשתא כיוון שמדליקים בפנים ממילא שייך פרסום הנס וכיוון שאין מוציאים בו י"ח וכדו' אין הכי נמי דלא תקון להקפיד על שאר מילי ודמות ראייה לדבר עי' ברבותינו הראשונים ע"ה [לענין הקפדה על דיני ההדלקה עי' נימוקי יוסף (הובא ב"י סי' תרע"ג כמדומני לגבי הדלקה עושה מצווה), ארחות חיים (חנוכה סי' י"ז) לענין הקפדה על היכן מדליקים, להזכיר מנהגים דבי מהר"ם ג"כ שהביא שמניחים ליד החזן ספר המנהגים טירנא (ריש הלכות חנוכה)] מה שדנו לענין דיני ההדלקה וחזי' שבבית הכנסת קיל טפי וד"ב.

והשתא בעלות כל זה לענ"ד נראה כשמלה ברורה ומחזורת שודאי לא שייך כלל ועיקר להנהיג במקומות עבודה וכדו' להדליק בברכה מבעוד יום ממה נפשך שעצם ההדלקה בבית הכנסת ואף מבעוד יום תליא בפלוגתא באשלי רברבי יתרה מזו עצם ההדלקה מבעוד יום תליא באשלי רברבי ובלא"ה לא שייך ג"כ הטענה של טרוד שהרי כל אחד ידליק בביתו ולא שייך פרסום הנס וממילא על מה ישעינו ומצד מנהג אין כלל ועיקר ועל כן הבו דלא להוסיף עליה מה שמקלים להדליק במקומות ציבוריים משום פרסום הנס אחר צאת הכוכבים אבל קודם זה ודאי שאין להקל כלל ועיקר.

סיכום מעשי:

1. נהגו מקדם קדמתא עמך ישראל להדליק נר חנוכה בבית הכנסת וה"ה בית מדרש אשר יש בו בקביעות תפילות וזמן ההדלקה מעיקר הדין בצאת הכוכבים אלא שעל פי רוב יש נוהגים לעשות תפילת ערבית מוקדמת ועל כן אפשר להקל בבין השמשות ואף סמוך לבין השמשות לברך על הדלקה זו.

2. היתר ההדלקה הוא דווקא בבית הכנסת או בית מדרש אשר מתנהלים שם תפילות כסדרן אבל כאשר הדין בבית כנסת או

מדרש אשר אין תפילות בקבע אלא אחת לשבוע וכדו' כגון של שב"ק או בית מדרש שעל פי רוב יש סדר לימוד בלבד ולא תפילות ומארגנים בזמן החנוכה וכדו' היותר נכון שלא יברכו על הדלקת הנר [המיקל בבי"כ אף שאין מניין קבוע אלא בשבתות וכדו' י"ל על מה לסמוך].

3. מקומות אשר אינן בית כנסת כגון אולמות אירועים איצטדיון כדורגל מגרשי כדורסל מקומות עבודה בסיסיים צבאיים חוצות קריה חנויות סופרים וכדו' מעיקר הדין אין שום היתר להדליק בהם ולא מבעיא קודם השקיעה בין השמשות או אחר חצי שעה מצאת הכוכבים אלא אפי' בתוך חצי שעה של צאת הכוכבים אין נכון להדליק והנוהגים להדליק בחצי שעה עדיף להורות שלא יברכו על הדלקה זו [קודם בין השמשות בין השמשות ואחר חצי שעה יש להורות שאין להדליק ואם מדליקים יורו בלא ברכה ואין להקל בברכה].

הערות קצרות:

סימן א'

מצאה בשר בין שיניה א"צ טבילה שנית

התעוררתי תוך כדי לימודי בתוספות (נדה דף סז.) לעניין אישה שמצאה בשר בין שיניה אחר טבילה אי מעכב או לא ונפקא מינה א"צ לטבול שנית או שמוותרת לבעלה אפי' בלא טבילה?

איתא בגמ' (נדה סז:) מיתיבי בית הקמטים ובית הסתרים א"צ לביאת מים נהי דביאת מים לא בעי' מקום הראוי לביאת מים בעי' כדר' זירא דא"ר זירא כל הראוי לביילה... אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת.

והשתא יש לעי' הא דאמר' עצם האם בדווקא או דילמא לאו דווקא ועי' לרבנו הרש"י (הפרדס הלכות נדה, שו"ת האורה ח"ב סי' א', מחזור ויטרי סי' תצ"ט) צריכא אתתא לפרכס את שערה ולנקר את שיניה כדי שלא ימצא בהן לא עצם ולא בשר ולא קיסם כדאמר' מעשה שפחתו של בית רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם בין שיניה והצריכה ר[בין] טבילה אחרת... וכ"כ הראב"ן (סי' שכ"ו) כן צריכה להוציא ליחה שבחוטמה ולחתור תוך פיה שלא יהא בין שיניה לא עצם ולא בשר... וראבי"ה (סי' קפ"ה) פסק רבינו שמואל שמעי' מהכא דצריכה אשה כשטובלת לפרכס... ולחטוט שניה מעצם ובשר שלא ידבק בהם... ואע"ג דלא בעיא לפתוח פיה ולטבול מיהו ראוי לביאת מים בעי' בכל בית הסתרים וגם בקמטיה כדר"ז... וכ"ה ספר התרומה (סי' ק"ב) אמר רבא... ולנקר שיניה שלא יהיה לא דבר מאכל ולא עצם בין שיניה שהרי שפחתו של רבי... וכל אלה משום דבעי' ראוי לביאת מים [וכעין זה תמצא לו עוד שם סי' ק"ג], וכ"ה בספר הנייר (הלכות נדה כט.) לליל טבילתה תנקר שיניה היטב שלא תשאר לא פירורין ולא בשר ולא עצם בין שיניה דנהי דביאת מים לא בעינן בשיניה מ"מ ראוי לביאת מים בעינן... וכ"ה לראב"ד ע"ה (בעלי הנפש שער הטבילה) ותו שמעינן

משפחתו של רבי שצריכה אשה לבדוק בין שיניה משום עצם או משום בשר מהודק או משום דבר אחר, ויתר על כן הוסיף הרוקח (סי' שי"ט) מצאתי מעשה באשה שטבלה ונמצא בשר בין שיניה והצריכה טבילה אחרת מההוא עובדא דמייתי בפ"ק דקדושין... ואפי' אי לא ידעינן מתי נכנס בין שיניה שמא אחר טבילה הא אמרינן טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה, או"ז (נדה סי' שס"ג) מעשה בשפחתו... פי' רשב"ם שטבלה לנדתה... ומיהו ה"ה לשאר נשים להיות מותרות לבעליהן ולבתולה כשהיא טובלת בשעת כניסתה לחופה... ולנקר את שיניה כדי שלא ימצא בהם עצם ובשר... שלא יהא חוצץ בפני הטבילה ואע"פ שא"צ לפתוח את פיה ולהכניס מים בתוכו...

עוד עי' לרבנו הטויו"ד ע"ה (סי' קצ"ח) צריכה לחוץ שיניה שלא יהא שום דבר דבוק בה שאם טבלה ונמצא שום דבר ביניהם לא עלתה לה טבילה.

והשתא בד"ק נראה שאין תופס דהאי חציצה של עצם בדווקא שרי לא הזכיר מה נתקע אלא ביאר שכל דבר שהוא נדבק בשיניה בכלל עיכובא לטבילה וממילא לענ"ד בפשטות נכנס לתוך הסוגיא גם בשר בין שיניה, וכ"כ מרן הב"י ע"ה (שם מחודש סכ"ד) כתב סמ"ג דה"ה אם נמצא ביניהן בשר או פירורין חוצצין וה"ה לכל דבר הנמצא ביניהם וכמו שכתב הטור... כתב הרא"ש צריכה האשה לחצוץ בשיניה שלא יהא בהם דבר חוצץ ע"כ וכן בדין שהרי שינים עשוין לימצא ביניהם שיורי מאכל וראיתי נשים כשרות שנוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה מפני שהוא נכנס בין השיניים יותר ממאכל אחר ואע"פ שבדקות וחוצצות השינים חוששות דילמא משתייר מיניה ולא אדעתה ומנהג יפה הוא וכ"פ מרן בשולחן הטהור (שם סכ"ד).

ומבואר מכל הנ"ל להדיא שדין בשר בין השיניים אינו בדווקא דה"ה כל דבר אשר דרך להיסרך או להיתפס בין השיניים שהרי

לא נקטי רק בשר אלא נקטי ג"כ דבר מאכל ויתרה מזו רש"י הזכיר אפי' קיסם וממילא פשוט וברור שהוא לעיכובא שהרי דימו לסוגיא של רבי ואף שחלק מהם הזכירו רק עצם הדין מ"מ ברגע שילפי מדין מעשה דרבי שמעי' שמצריכים טבילה חוזרת והיינו דכל הני מעכבים וכן מצאתי להדיא שכתב זה אליבא דרבנו התרומה ע"ה לרבנו בנימין זאב (סי' קמ"ט) שאחר שהזכיר ד"ק של התרומה סיים הכי מייתי לה פ"ק דקדושין ובנדה פר' התינוקת אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם בין שיניה והצריכה ר' טבילה אחרת משום חציצה כדפירש"י פ"ק דקדושין.

והוצרכתי לכל הנ"ל כיוון דחזיתי לרבנו הגדול הגרע"י ע"ה (משמרת הטהרה ח"ג עמ' קכ"א²⁹) שביאר שי"ל שכל מה שהצריכו היינו לכתח"י אבל לאחר טבילה דהוי דיעבד מי נימא דהוי חציצה ואחמ"ר הרי היא הנותנת מכל הנ"ל עוד בנוסף טעמו של המאירי (יובא לקמן) שהרי כתב להדיא שהוא סובר שאין בשר חוצץ כיוון דלא קפדי וגדולי המפרשים חולקים ומבואר שתפס להדיא דחוצץ אף בדיעבד עוד בנוסף הרי הב"י גופיה הביא דברי הראב"ד הנ"ל שכתב שמעכב אף בדיעבד (שם מחודש סכ"ו) וע"ע לרבנו ערוך השלחן (יו"ד סי' קצ"ח סקנ"ג) ג"כ שכתב הדברים כפשוטן והוסיף דכל דבר שמצאה דבוק בין שיניה לא עלתה לא טבילה וע"ע לקמן.

אלא שדין הבשר אינו מוסכם לכולי עלמא דחזיתי מאידך שאין הדברים מוסכמים דעי' לרבנו המאירי ע"ה (נדה סו: ד"ה זה שביארנו) זה שביארנו שבית הסתרים צריך שיהא ראוי לביאת מים ואם אינו ראוי לא עלתה לה טבילה דוקא בדבר שהיא מקפדת עליו שאין בית הסתרים לענין חציצה ראוי לבא חמור ממקום הגלוי וא"כ עצם שבין השנים אתה מפרש שהיא מקפדת וכן המנהג שכל אדם מקפיד בעצם שבין שיניו ומתוך כך אני מורה ובא שבשר שבתוך השנים אין דרך

²⁹ התשובה הנ"ל היא תוספת על מה שכתב בהליכות עולם וזה סברא אשר הוסיף שלא הזכירה בהליכות עולם.

להקפיד עליו כ"כ ואינו חוצץ אע"פ שגדולי המפרשים נראין כחולקים בה...

אלא שלענ"ד אין הכרח כ"כ לדבריו שיסכים האידנא להקל בבשר בין שיניה וטעמא דהרי תלי בקפידא דמילתא והיינו ביאר שאין דרך להקפיד בבשר בין השיניים וכן מוכח מד"ק (קידושין כה. ד"ה מומין) מעשה היה בשפחתו של רבי שטבלה ונמצא עצם בין שניה והצריכה רבי טבילה אחרת... ומתוך כך כל הטובלת לנדתה צריכה לחטט בין שניה ואם נמצא בהם עצם **מן הסתם מקפדת היא עליו** כמו שביארנו באחרון של נדה וצריכה טבילה פעם אחרת... ומבואר שהחילוק בין בשר לבין עצם הוא המן סתם והיינו בעצם מן הסתם מקפדת ואילו בבשר אין מן הסתם מקפדת אבל אין הכי נמי אם תקפיד פשוט וברור שיהא אסור.

ומהנ"ל יוצא להדיא שאינו חולק ע"ד קודשו של הב"י הנ"ל ואינו דרך מחודשת דעי' ביתה יוסף שהביא לדברי הר"ש (שם) שפחה זו נשואה היתה וכל שהיא נשואה היא מקפדת על בית הסתרים דילה כדי שלא תתגנה על בעלה א"נ אעצם בין שיניהם כולי עלמא קפדי... והיינו עצם שנשואה יש לה קפידא א"נ עצם דרך כולם להקפיד וממילא שמעי' כל שהוא דרך קפידא פשוט וברור שלא מהני מה שנשאר בין השיניים בשר וממילא בימינו פשוט שאף המאירי יאסור וק"ל.

וכן לענ"ד הדברים מבוארים במשנתם של רבותינו התוס' ע"ה (נדה סז. סוד"ה פתחה השני) קשה לפירוש ר"ת דהך משנה... ומה שהקשה מבית הסתרים דשמעתין למתני' דמקוואות לא קשה מידי דבסיפא גבי ואלו שאין חוצצין קא חשיב בית הסתרים שבאיש והיינו כשמעתין וצריך ליתן טעם בהך בבא גופה מה חילוק יש בין בית הסתרים דאיש ודאשה ונראה שיש בית הסתרים שהאשה מקפדת ולא האיש ובזה קא מפליג בין איש ובין אשה ולפלוג שבעין איירי דוקא בלח כדפירשתי, מבואר דמחלק בין קפידא של איש לאישה וממילא לענ"ד יש ללמוד לנידון דידן וכש"כ אי נימא שיש להוסיף שבימינו דרך להקפיד בזה והראיה הפשוטה שיש דרך לחטוט השיניים אחר אכילה וכן כל אישה קודם יציאה וכדו'

שיודעת שמצטלמת וכדו' אין הכי נמי שבודקת שיניה וא"כ ממה נפשך האידנא שייך קפידא וד"ב.

וכ"ה ביתר מזה לרבנו הרשב"א ע"ה (תוה"א ב"י ש"ז לב:) מעשה בשפחתו... תניא בתוספתא ר"ש שזורי אומר בית הסתרים בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ פי' לפי שהנשואה מקפדת כדי שלא תתגנה על בעלה ושפחתו של רבי שמא נשואה היתה א"נ בין השיניים אפי' פנויה מקפדת כך פי' ר"ש ז"ל... וקשיא לי קצת דלכא הוה משמע דלר"ש שזורי דתוספתא אתי כר' אליעזר דמתני' דפ"ט של מקוואות דתנן התם ואלו שאין חוצצין... ר"א אומר אחד האיש ואחת האשה כל המקפיד עליו חוצץ ושאין מקפיד עליו אינו חוצץ אלמא לרבנן בין מקפדת בין אינה מקפדת חוצצין וי"ל דלרבנן כיון דדרךן של נשים נשואות להקפיד **אפי' אינה מקפדת בטלה דעתה** ולעולם בנשואה שדרכה להקפיד וההפך באיש דכיון שאין דרכן של אנשים להקפיד אע"פ שזה מקפיד בטלה דעתו ולר"ש כ"א ואחד לפי הקפדתו בין איש בין אשה וק"ל כרבנן.

אלא דאחר זה טענה מחודשת כביכול מצאתי במשנתו הטהורה של רבנו מהר"ם מרוטנבורק ע"ה (דפוס לבוב סי' תקנ"ב) שיעור גבינה אחר בשר כמה הוא כיון דכתיב הבשר עוודנו בין שיניהם א"כ נקרא בשר כל זמן שהוא בשיניו ומה הוא שיעור שלו והשיב כך מצאתי בספר רמב"ם זצ"ל... דשיעור אכילת גבינה אחר בשר חצי עונה והוא שש שעות וראייה לא הגיד אבל שמעתי ממורי שאמר בשם רבינו מאיר דפי' שיעור קטן ושעה קטנה די היא לאכול גבינה אחר בשר וראיה דאמרי' מעשה בשפחתו... ופי' ר"מ דוקא עצם דלא עביד להתבטל בין השיניים הוויא חציצה אבל אם נמצא בשר לא הוויא חציצה דכיון דהבשר עתיד להתעכל עביד להתבטל וא"כ ה"נ לענין לאכול גבינה אחר בשר די שישא שעה קטנה ושפיר מצי למיכל כיון דעביד להתבטל כאילו הוא מבוטל.

והשתא יש לעי' מאיזה טעם אינו מהווה חציצה האם בגלל שעתיד להתבטל או דילמא עצם שעתיד להתבטל על כן אינו מקפיד מהשתא וממילא אינו מהווה חציצה

המשך לשונו של האשכול ששינוי נתנה מעות בפיה
וטבלה טהורה...].

והשתא לענ"ד אף שיש לדון שעצם דברי
האשכול במהדורה הנ"ל ידועים דהילכו בה
ודנו בה רבותינו האחרונים האם נאמן או לא
והאם הדברים מקורם וחוצבתם ממקור
נאמן שהרי במהדורת אלבק לא מצינו וידוע
שלהם יש מקור ודי בהערה קצרה זו.

עוד בנוסף הרי אפי' נימא שיש לחלק בסוגי
מהודק מי נימא שבשר אינו מהודק ומה
דיוק הוא זה אתמהה הרי המשך ונתנה
מעות בפיה ומשמע דווקא משהו שהוא
כמעות אינו נדבק יתרה מזו הרי עד השתא
לא מצינו למי מרביתנו ראשונים כמלאכים
אשר הזכירו את הסוגיא ואף אחד לא עלה
על דל שפתותיהם וקולמוסם הקדוש
האיזכור הפשוט שבשר אינו נדבק אלא כל
אחד דן מטעמו אם המאירי שאין מקפידים
והיינו נדבק רק דלא קפדי ואם מהר"ם שרק
נעלם אחר זמן אבל ודאי נדבק וממילא
אמאי אפי' נסכים שהדברים מקור חוצבתם
במשנת הראשונים יחלוק על כל הנ"ל
אתמהה? ובאמת שהדברים הנ"ל תמוהים
טובא לעשותו חולק, והכרח לכל הנ"ל הוא
ד"ק של רבנו הראב"ד ע"ה שאסר לעניין
בשר בין השיניים אבל לעניין מעות כתב
לחלק בינו לבין עצם וזלה"ק (שם) שנינו
במשנה מקוואות נדה שנתנה מעות בפיה
וירדה וטבלה טהורה מטומאתה אבל טמאה
על גב רוקה... ואם תאמר מאי שנא עצם בין
שיניה ממעות שבפיה התם מהדק הכא לא
מהדק וכ"כ הרשב"א (שם) ועי' לשון מרן
מרן הב"י ע"ה (שם מחודש סכ"ו) ראב"ד... גבי
עובדא דשפחת בית רבי מהא שמעינן שאם
לא הדיחה בית הקמטים ובית הסתרים שלה
ונמצא בהן דבר חוצץ שלא עלתה לה
טבילה... והא שפחתו של רבי לא בדקה את
שיניה קודם טבילה ואפי' הכי טעמא דנמצא
עצם בין שיניה הצריכה טבילה אחרת הא
לאו הכי לא ותו שמעינן משפחתו של רבי
שצריכה אשה לבדוק בין שיניה משום עצם
או משום בשר מהודק או שום דבר אחר
והיכא דלא בדקה קודם טבילה בין שיניה
ולא בית הסתרים שלה ואחר טבילה נמי לא
בדקה עד שאכלה או שנתעסקה בכתמים
ובתבשילים ואחר כך בדקה ומצאה עצם או
דבר חוצץ בין סתריה מסתברא דכהאי גוונא

ולענ"ד מצד הסברא הפשוטה י"ל שאינו
מצד שעתיד להיעלם וכי אם השתא נכנס
למים ונמצא בפיו אמאי דלא ניחוש דהוי
חציצה מה שעתיד להתבטל ועל כן לענ"ד
פשוט ש"ל שכל טעם הדבר הוא מצד שע"י
שעתיד להתבטל בשיניו אין הכי נמי דאינו
מקפיד מעיקרא וממילא יש לבאר בפשטות
שכל טעמו הוא כטעמו של רבנו המאירי
וממילא יוצא בפשטות שאף לדברי מהר"ם
ע"ה יוצא בפשטות שכיוון שדרך העולם
להקפיד ממילא ודאי אם עברה וטבלה ובין
שיניה נמצא עוד בנוסף הרי אפי' נימא
שהוא סברא מחודשת של מתבטל הרי
עדיין מפושי פלוגתא לא מפשי' וממילא
אמאי שנעשה חולק על דברי המאירי דסגי
לן במה שחלק על רוב רבותינו הראשונים
אשר הזכרנו לעיל וכש"כ כאשר רבותיו
כתבו להדיא דהוי חציצה ועל כן י"ל דקמיירי
מצד קפידא וק"ל.

עוד בנוסף לענ"ד הרי יש לדון מצד הסברא
הפשוטה שבשו"ע (יו"ד סי' פ"ט ס"א) כתב
להדיא שאדם נותר לו בשר בין השיניים אף
אחר ו' ומבואר שמרן לא סובר כדעת
מהר"ם מרוטנבורג עוד יתר על זה הרי
רבותינו האחרונים דנו לגבי אדם הסובל
מחורים בשיניים דבכה"ג לכולי עלמא נותר
ובזה י"ל שאף מהר"ם יודה וממילא ממה
נפשך פשוט וברור שאין לנו לסמוך כלל
ועיקר אפי' נימא את הביאור הראשון אף
שהוא דחוי כמש"כ לעיל [וע"ע לרבנו הגר"א ע"ה
(יו"ד סי' קצ"ח סקכ"ב)], ובלא"ה שעצם הדברים
נסתרים מהמנהג וע"ע לרבנו הבית דוד
(חיו"ד סי' צ"ט) במה שדן אי מהני ע"י ניקור
ומה שביאר הדבר משה (אמריילין ח"א יו"ד סי'
כ"ו) לגבי מח עצם דהוי כעין בשר דג ועל כן
מקלים בדיעבד ומ"מ חזי' להדיא דבעי'
לחצוץ שיניים ואי כדברי מהר"ם הכיצד
נימא הרי אם מצריכים ניקור ובלא זה לא
תטבול הרי מבואר שהוא נשאר בשיניים
ועוד לעיכובא ועל כרחך שאין מצד נעלם
אלא מצד קפידא כמו שביארתי וק"ל.

ועי' הגר"מ אריק ע"ה (מנחת פתים יו"ד סי' קצ"ח
מהדו"ח עמ' קכ"ז-קכ"ח) שהזכיר לדברי
האשכול ע"ה שכתב דוקא דבר דמיהדק
כעצם אבל מאי דלא מיהדק אינו חוצץ...
ודייק בזה ומשמע שדעתו כדעת מהר"ם
מרוטנבורג ואולי יש לצרפם לסניף [א"ה-

לקולא תלינן בהו ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה הואיל ואין צריכים שיבוא בהן מים, וממילא ודאי אין לנו לעשות את האשכול חולק וכן מצאתי להדיא לרבנו ערוך השלחן ע"ה (שם סקס"ד) כתב הטור נתנה מעות... כלומר דלא דמי לנמצא בשר או עצם בין שיניה דלא עלתה לה טבילה משום דאינו ראוי לביאת מים דהבשר והעצם מודבקים הם משא"כ מעות וכן שארי דברים דלאו בר אכילה ואין בהם חידוד שיתחבו בין השינים כמחט וכיצ"ב אין חשש בזה שהרי ראוי לביאת מים... מבואר שכל הטעם הוא מצד החידוד ועל פי זה אתי שפיר ג"כ לשון הרש"י שהזכרנו לעיל לענין קיסם שהרי הוא חד ואף שהוא קשה ומכל הנ"ל ג"כ יש לדון טובא בד"ק של המנחת פתים ע"ה הנ"ל אחהמ"ר מכב"ק תורתו הטהורה [וע"ע לרבנו הגר"מ פיינשטיין ע"ה (אג"מ חיו"ד ח"א סי' צ"ח) שביאר שטעם החומרא בבשר ועצם כיוון שנתחבו בין חריצי שיניים שהם בעצמו תחובים אחד בשני ועל כן סבוכים טובא וכפל הדברים (שם סי' ק"א) והוסיף שכ"כ נתחב חזק הוו כנדבקים שם מחמת שהוו מסובכים במקום דחוק כזה שבין השנים שדחוקין זה לזה וכמעט שאין הפרש ביניהם ובכח נדחק לשם וגם צריך לטרוח ליטול משם וברוב הפעמים צריך לכלי ולתחבולות איך ליטול משם].

ואחר כל זה אמרתי אצא ואראה לאן נוטה דעת רבותינו האחרונים ז"ל דלענ"ד אחר כל הנ"ל מבואר להדיא שמצד הדין אף דחזיתי לרבנו מהר"ם אריק הנ"ל שהזכיר מהר"ם והאשכול ונשאר לגבי ספק לצרף לסניף וכן מהרש"ם מברזן [דע"ת יו"ד סי' קצ"ח על סכ"ד, על סכ"ו] שהזכיר את שיטת מהר"ם כדין החולק על דברי הש"ך בשם הרוקח ולא כתב לנפק"מ אף שנוטה דעתו הקדושה שעכ"פ ודאי לסניף מיהא חזי לצרופי [וע"ע לנכדו בהגהה שם על סכ"ו] מ"מ ריהטת ושתיקת ופעמים איזכור להדיא של רבותינו האחרונים מוכחת כפשט דברי השו"ע שהדברים לעיכובא אף למעשה וכש"כ אחר שביארנו לענ"ד שאין כלל ועיקר מחלוקת ואין לנו לתלות עצמנו בכדי וכש"כ כאשר חזי לרבנותינו האחרונים שבלא משיים יישובו ג"כ קושי מהר"ם כמבואר בד"ק של רבנו הגר"א דיליף איסור השיניים מדין השו"ע יו"ד וממילא פשוט שלדידן אין לצרף וק"ל.

עוד חזיתי טעם מחודש לרבנו הזקן אהרן ואלקין ע"ה (ח"א סי' נ"ב) שהביא הדין של קוץ

התחוב בבשר ואל תקשה מדין בשר או עצם בין השיניים דשאני התם נראים ובולטים חוץ לשיניים ועל כן אף שהוא בבית הסתרים ואין נראה כלפי חוץ, ולענ"ד אחהמ"ר קצת תמוה שהרי ודאי בזמנם היה מראות ויתרה מזו היה מציאות של הסתכלות במראה שהרי מעשה נשים הוא כמבואר (יו"ד סי' ס"ב קפ"ב) שאסור להסתכל במראה וממילא אי קמיירי שהיה לה בין שיניה ודאי שהייתה בודקת וכש"כ אחר שרבותינו הראשונים ביארו דטעם חציצה של עצם וה"ה בשר וכדו' כיוון שהיא מקפדת ואי קמיירי שניכר הכיצד לא ראתה קודם שיצאה עוד בנוסף אמאי הצריכו לנקר את שיניה הרי אם ניכר כלפי חוץ יכולה למול המראה להוציא בנוסף על כל זה יוצא ששיניים אשר אין דרך לראות כגון צידיות אין הכי נמי שאינם בכלל זה והדברים מוקשים וחי' גדול הוא ועל כן לענ"ד אחהמ"ר ודאי אין הדברים עולים בקנה אחד עם ההלכה וצע"ר לי טובא ד"ק של רבנו הגדול וד"ב [אלא דע"ש מה שהקשה מריהטת האחרונים לענין סתימה בשיניים ומה שכתב לחלק ונראה מבין שורות קולמוסו הטהור דהדר ביה קצת מחילוקו הנ"ל והבן].

אחר כל הנ"ל אמרתי אציגה משנתו הטהורה של רבנו הגדול הגרע"י ע"ה (הליכות עולם ח"ה עמ' קפ"ו-קפ"ז) אשה שאחר טבילתה נמצא בשר או מאכל אחר בין שיניה בדיעבד אין צריכה לחזור ולטבול שדווקא עצם המהודק הוא שחוצץ משא"כ דבר רך שעשוי להתעכל ולהתבטל אינו חוצץ בדיעבד ומשמע שמתיר בכ"ג אלא שמריהטת ד"ק בהערה לא משמע כן וזלה"ק (שם) נשאלתי באשה ששכחה לבדוק פיה בין השיניים וכאשר שבה מהטבילה הוציאה בידה מהפה משהו ומסופקת אם חתיכת בשר שאכלה בבוקר או מאכל אחר ושואלת אם צריכה לטבול שוב והשיב א. ראוי לביאת מים רק מדרבנן ואף הסוברים דהוי מהתורה י"ל דווקא עצם שהוא מהודק יש לחוש דלא חזי כלל לביאת מים אבל בשר או מאכל אחר שנמצא בין השיניים אינו חוצץ וראיה לזה דברי המאירי, ב. הביא ב' רעים לדברי המאירי ע"ה הם מהר"ם מרוטנבורק והאשכול, ג. אף שדעת הסמ"ג ודעימיה לחלוק מ"מ יש להתיר כי ספק אם חתיכת בשר או פירור שהיה בין

השינים או בחניכיים באופן שלא נדבק נכנס במקום דוחק וחוצץ ואת"ל בין שיניה שמא הלכה כסוברים דבשר אינו חוצץ וכבר כתב מרן שאם נתעסקה באותו מין יש לתלות להקל וה"ה בנידון דידן וכש"כ כאשר החוט המשולש לא במהרה ינתק [אשכול מהר"ם מאירי], ד. חציצה במיעוטו הוי דרבנן, ה. כיוון דמיעוט דרבנן וחזי לביאת מים בסתרים דרבנן הוי ליה ככל ספק דרבנן דאזלי לקולא, ו. אף הסוברים בית הסתרים דאורייתא דווקא לטהרות ולא לבעלה, ז. המקנה חציצת בית הסתרים הוא מיעוט הגוף דרבנן ורק באם משלים לרוב המקפיד הוי דאורייתא ואף שהדרכ"ת כתב שאם לא ניקרה ומצאה אחר טבילה לא עלתה וצריכה שנית ליתא להלכה והעיקר להקל בזה.

והשתא קודם שנדון בד"ק ובמשנתו של פאר דורינו ע"ה חזי' להדיא שיש חילוק בין גוף הדין לבין הטעמים בהערה שהרי בגוף הדין משמע שכל שנמצא בעת חזרה מהמקווה אפי' לא התעסקה בכלום בשר יש להתיר כיוון שהוא עתיד להתבטל ומאידך בהערה הזכיר זה רק במשנת מהר"ם אבל שאר הראשונים שהזכיר או הטענות שהזכיר אינן עולות כלל ועיקר לכל הנ"ל ומשמע שהוא רק בספק אבל ודאי אין לנו להתיר ועצם הדברים צריך ביאור טובא.

והשתא לעצם הדיון לענ"ד מכל משנ"ת עד השתא יש להשיב עכ"פ בביאור דברי הראשונים שודאי אין לנו להשוות ביניהם שהרי ודאי המאירי לא מודה לטעמם עכ"פ אף לריהט דברי הגרע"י ע"ה שהרי תלה בקפידא ולא תלה בנעלם וז"ב האשכול ומהר"ם לא ברירא מילתא כלל שידודו איש לרעהו שהרי מהר"ם ביאר שמתעכל ואילו לפי האשכול כמו שלמדו אותו מיירי שאין דרך להידחק ולא דמי לעצם וממילא דברים הנ"ל יש בהם קיהוא אחהמ"ר עוד בנוסף מה שנקט בבית הסתרים דרבנן והראיה מתוס' ועל זה הביא לדברי המאירי וכן מה שהזכיר בשם המקנה אחהמ"ר המעיין נכוחה בד"ק של המאירי (קידושין כה) שלא הזכיר הגרע"י נסתח להדיא שנקט אע"פ שאין לשון ושן צריכין לביאת מים צריכים הם שיהיו ראויים לכך שלא יהא בהם דבר חוצץ מעשה היה בשפחתו... ולאו דוקא לטהרות כעין טבילת שפחתו של רבי אלא אף לבעלה הדין כן

וכמו שאמרו ביבמות... וכן ראיה ששנאה דומיא דגר ועבד משוחרר... ומתוך כך כל הטובלת לנדתה צריכה לחטט בין שניה ואם נמצא בהם עצם מן הסתם מקפדת היא עליו כמו שביארנו באחרון של נדה וצריכה טבילה פעם אחרת ויש מפרשים שמ"מ זו אינה אלא מדברי סופרים והוא שאמרו והצריכה רבי ולא יראה כן שהרי אמרו ראוי לביאת מים בעי' ולשון זה מוכיח שמן התורה הוא אומר כן שכך אמרו בענין מנחות...

והשתא חזי' להדיא שכל שהיא מקפדת הוי בית הסתרים דאורייתא אף שהוא מיעוט וקמייירי אף לבעלה ולא רק לטהרות ואפי' בלא צירוף של קפידא על רוב בבשר ומוכח שהראשון אשר הוא סומך עליו סותר לכל מה שטען ומה שביאר בו נסתח מחמתו וממילא אף שהמאירי ע"ה למעשה סובר להקל בבשר אינו סובר מצד הדין ואינו דין חלוט אלא מציאות והיינו אף שנקט בקידושין מסתמא מקפידים בפה בנדה ביאר שבבשר אין דרך להקפיד וממילא יוצא שאף לדידהו הרי אם יקפיד אף הוא יודה ועל כרחך שכל זה סותר אחהמ"ר מכב"ק תורתו הטהורה של רבנו הגדול ע"ה למש"כ וד"ב.

עוד חזיתי לו (טהרת הבית ח"ג משמרת הטהרה עמ' קכ"א-קכ"ג) בגוף הדין צריכה אשה לחוץ ולבדוק שיניה שאם נמצא לא עלתה לה טבילה ומעשה בשפחה של בית רבי לפיכך נהגו בנות ישראל שלא לאכול בשר כל אותו היום שהולכות לטבילה... והיינו העתיק לשון מרן (שו"ע יו"ד קצ"ח סכ"ד) והשתא על פניו נראה להדיא שעצם המנהג ועצם הדברים מוכיחים כביכול דהדר ביה שהרי בתשובתו הרממה בהליכות עולם לא הזכיר כלל ממשנתו של מרן בשולחן הטהור והרי המעיין נכוחה בלשון הקודש של מרן שהצריך לחטט היטב וחשש שמא ישאר בשר בין השיניים ולא תשים לבה כדת ועל כן המנהג יפה שלא אוכלים ומוכח להדיא דלא מהני כלל ועיקר וכל שתמצא אחר טבילה בשר ממה נפשך לא עלתה לה טבילה וכך עלה במחשבה, אלא שבמשמרת הטהרה הוסיף הגרע"י על נופך ההליכות עולם בעוד כמה טעמים שלא הוזכרו א. ראשית חידש שי"ל שכל מה שהצריכו

לחצוץ השיניים היינו לכתחי' ולא לעיכובא
 בדיעבד אחר טבילה וכש"כ כאשר ספק אם
 זה בשר או פירור [קצת צ"ב דלא ראה דבריהם
 נכוחה שהרי נקטי כמו שהזכרתי לעיל דבר מאכל
 והרש"י אף קיסם ומוכח שכל דבר אשר דרכו להיכנס
 וכלשון ערוך השלחן שהזכרנו לעיל וצ"ב] **ב.** אחר
 שהזכיר דברי המאירי אשכול ומהר"ם
 הוסיף ועי' לרשב"א בתוה"א בחילוק מעות
 לעצם בין שיניה דהכא מיהדק והכא לא
 מיהדק וכ"כ מרן הב"י ובשו"ע שם ועוד
 שחציצה במיעוט המקפיד הוי רק מדרבנן
 ובוזה אין דרך להקפיד כמש"כ המאירי, **ג.** עי'
 שו"ת מהרש"ם שבבית הסתרים לא קפדי
 אינשי על חציצה וכ"כ שבט סופר (יו"ד סי'
 פ"א) שמיעוט בשר הנשאר בין השיניים אינה
 מקפדת כלל וממילא אינו חוצץ, **ד.** דברי
 הראב"ה או"ז עצם בין שיניה חוצץ מפני
 שאינו מגופה וגם יתכן שהיה נראה מבחוץ
 במקום שתחוב וכ"כ הזקן אהרן ואלקין, ה.
 זכרון יוסף כל שיש ספק אם היה בפיה או
 בשיניה דבר חוצץ עלתה לה טבילה.

והשתא אמרתי אעבור על פרשתא דא לדון
 האם עולה בקנה אחד הדברים הנ"ל **א.** מה
 שדן לעניין לעיכוב או לכתחי' או בדיעבד עי'
 לעיל שכבר דחינו הדברים והבאנו להדיא
 שלא כן אחהמ"ר ושכ"כ להדיא מרן הב"י, **ב.**
 מה שהזכיר אחר המאירי אשכול ומהר"ם
 דברי הרשב"א והב"י אחהמ"ר הרי לעיל
 הזכרנו דברי הב"י שהם בשם הראב"ד והתם
 כתב להדיא בשר ועצם שנתחבים וממילא
 ראייה היא לשיטתנו ודחיה למשנתו
 אחהמ"ר וצ"ב דהזכיר ב"י שכתוב בו להדיא
 היפך מהדברים [וזלה"ק בקוצר נמרץ והנצרך לנו
 (עי' לעיל העתקנו יותר) ותו שמעינן משפחתו של רבי
 שצריכה אשה לבדוק בין שיניה משום עצם או משום
 בשר מהודק או שום דבר אחר] **ג.** מה שהזכיר
 בשם מהרש"ם והשבט סופר אמרתי אציגה
 דבריהם ולענ"ד נראה שאיפכא מסתברא
 יש להבין מדבריהם אחהמ"ר: זלה"ק
 דמהרש"ם ע"ה (שם) ומוכח דאין חילוק בין
 חציצה דכלים לבשרו אך דבוזה י"ל דבעלמא
 וודאי אין חילוק לכ"ע ורק לענין ביה"ס יש
 חילוק אבל מד' הר"ש גופי' מוכח דהא דנקט
 כלים ל"ד דאל"כ יסתרו דבריו למ"ש בעצמו
 סופ"י דמקואות דאין לחוש לחציצה
 בביה"ס והוכיח כן מתוס' שם וגם מהא
 דפ"ט מ"ג ומשום **דלא קפדי בביה"ס**
אחציצה והיכי דקפדה חוצץ ולכן בידות

הכלים **דלא קפדי** מדלא חתכן וכמ"ש הר"ן
 להכי אינו חוצץ... ומבואר שדווקא כאשר
 אינו מקפיד ולא כמבואר בלשון הגרע"י
 שמציאות שם אינו חציצה דאל"כ יסתר
 להדיא ממה שהזכרנו לעיל בשם הרשב"א
 תוספות ראב"ד מאירי והר"ש והוא ב"י
 מפורש ועל כן כוונת מהרש"ם שאם אינו
 מקפיד בבית הסתרים שפיר וכן הוא
 בסתמא אבל כאשר מקפיד ודאי אף בבית
 הסתרים חוצץ, מה שהזכיר בשם השבט
 סופר זלה"ק **והא דהחמירו** בבו"ח שלא
 לסמוך אף בניקור שיניים **ובטבילה סמכו** רק
 מנהג להחמיר [ר"ל על ניקור להבדיל מבו"ח] יש
 לומר כיון דבלא"ה מיעוט הוא אלא שהוא
 מיעוט דמקפיד וגזרו אטו רוב המקפיד וי"ל
דזה דוקא אם כל הבשר נשאר בין השיניים
 מה שרגיל להיות בשעת אכילה אז הוי
 מיעוט המקפיד **אבל אם כבר נקרה וחוצצת**
את שיניה ולא נשאר רק מיעוט בעלמא בין
השיניים מה שאינו נראה עוד מבחוץ בודאי
אין חוצץ מצד הדין דהא אין לחוש רק
שנשתיר שם דבר מועט ואין להחמיר שלא
תהני ניקור השיניים וגם בית הסתרים הוא
ואין צריך רק ראוי לביאת מים ולהריטב"א
הוא רק מדרבנן ומצינו בכמה דברים
שהקילו בבית הסתרים אף אי אמרינן דצריך
מה"ת ראוי לביאת מים כיון דעכ"פ יותר קיל
דאין צריך לביאת מים גם עיין בש"ך שם
ס"ק ל"ב ומה"ט אינו אלא מנהג כיון דאף אם
נשאר מעט אין בו איסור כלל דודאי אינו
מקפיד... והשתא חזי' להדיא שדווקא אחר
הניקור הוא מיעוט שאינו מקפיד אבל בלא
הניקור ודאי לא שייך זה שהרי תליא
בקפידא ועי' הניקור גילתה שהיא מקפידה
ועי' שהסירה בניקור ומה שלא ניקרה חשיב
כלא מקפדת וממילא לא שייך ליחוש
והאמת אגלה שהמעין נכוחה בלשון מרן
יראה שסותר לדברים והגרע"י לא נחית לזה
וצע"ר לי שהרי מרן נקט שהמנהג לא לאכול
כיוון שאפי' בודקות וחוצצות בין השיניים
שמא ישאר בשר ולא תשים לבה כדת
ומבואר להדיא דלא כשבט סופר אחהמ"ר
ולא זכרו תרי הני אשלי רברבי דברי השו"ע
וצע"ר לי, ד. מה שהזכיר בשם האו"ז
 וראב"ה דבעי' תרתי אינו מגופה ונראה
 מבחוץ עי' מה שכתבנו על דברי הזקן אהרן
 לעיל עוד בנוסף הרי נקטי יתכן שנראה
 ולענ"ד הכוונה היא שע"י זה נוצר הקפידא

ואינו שאם לא נראה אינו מעכב דאל"כ הכיצד נימא בין השיניים ויתרה מזו כיצד ימשכן דברי השו"ע שנקט להדיא שחשש מנהג בנות ישראל שמא יחצצו וישאר ולא אדעתיה הרי מה שי"ך ניכר לעין ויכולה לבדוק ועל כרחך שעמוק עמוק מי ימצאנו וכדרך שמחטטים עם הלשון ומוצאים כידוע למי שיש נקבים חלולים, ה. מש"כ בשם הזכרון יוסף לענין ספק ראשית ביאר דקמירי שזה לטענת הסוברים בית הסתרים דרבנן ממילא לפי מה שהזכרנו לעיל בשם המאירי שעליו סמך ידיו הגרע"י ע"ה הרי יוצא שאינו ספק דרבנן עוד בנוסף הכיצד יפרנס דברי השו"ע שמא חיטטה ולא אדעתיה חזי' שאפי' בספק שמא נותר בפיה ואינה שמה לב מעכב את הטבילה [אף ששערי דחיה פתוחים שי"ל דשאני התם דאיכא חזקה של בשר וממילא אם יש ספק הרי איכא החזקה שם היה שם נמצא אבל כאשר אנו דנים על ספק אם בכלל היה אין הכי נמי שיש להקל אבל זה אינו שהרי איפכא מסתברא דאיכא למימר אפי' היה שמא יצא וא"ת שלא יצא ע"י החיטוט לא נשאר אלא כלום שלא מקפדת וחזי' דאפ"ה יש ליחוש וק"ל].

סיכום מעשי:

1. נהגו בנות ישראל שלא לאכול כלל בשר בימים אשר נצרכות לטבול [אא"כ שב"ק יו"ט חוה"מ מועדי דרבנן וכדו'] והוא משום החשש שמא לא תנקר היטב וישאיר ומחמת הקפידא מעכב את טבילתה.

2. אשה אשר עלתה מהמקווה ובהגיעה לביתה מצאה בשר בין שיניה או אפי' הוציאה משהו ואינה יודעת אם בשר הוא או דבר אחר כל זמן שהוא סוג של מאכל ולא רוק בעלמא כיוון שהעולם האידנא קפדי שלא יהא שום דבר בפה ויתרה מזו כאשר יש מעירים על כך ואפי' גבר ישר מנקה אין הכי נמי דממה נפשך כל דבר מעכב וכלשון הראב"ד.

3. התעסקה אחר שטבלה בתבשיל וכדומה בכה"ג נמצא במחלוקת ראשונים ודעת מרן להקל לתלות [שו"ע יו"ד סי' קצ"ח סכ"ו].

סימן ב'

רבה עם בעלה בז' נקיים א"צ להשלים ימי המריבה

התעוררתי תוך כדי לימודי במסכת נדה (דף סח.) לעניין אישה שרבה עם בעלה במהלך ז' ימי הנקיים וגמלה בליבה שאינה רוצה לטבול ואחר כמה ימים הצליחו להשלים הא"צ להשלים ימי הנקיים כנגד ימים אשר לא רצתה לטבול בהם או דילמא כיוון שידעה שנמצאת בז' נקיים אף שלא היה רצונה לטבול חשיב ספורים לפניך.

ידועה היא מחלוקת רבותינו האחרונים ע"ה בסוגיא הנ"ל מחדא המעיל צדקה ע"ה (סי' ס"ג) הסובר דכל שהיה היסח הדעת בעי' למנות ז' נקיים מחדש ומה שספרה לא עלה לה ואיכא ביה ב' טעמים א. וספרה לה בעי' שיהיו ספורים לפניה ז' א"א שידעת היכן נמצאת לאפוקי הסיחה דעתה, ב. כל שהסיחה יש צד למימר שלא הקפידה לבדוק עצמה וגם לא שמה לב לדברים וממילא כל מילתא דלא רמא עליה דאיניש לאו אדעתיה וע"ע באחרונים אשר אזלי בתר שיפולי גלימת המעיל צדקה ע"ה והוסיפו לכאן ולכאן לחזק הדברים ולנפק"מ ביניהם אם כל הימים אינם עולים או דילמא דווקא ימים שהסיחה ובעי' להשלים על מה שלא הסיחה סד"ט (סי' קצ"ו סק"ח) החכמת אדם (כלל ק"ז אות ב') מהר"מ אריק (אמרי יושר ח"ב סי' ס"ד) הגר"ש קלוגר (טוב טעם ודעת תליתאה ח"ב סי' ע"א) בית שלמה (דרימור או"ח סי' ל"ו אות ב') אבני צדק (סיגט יו"ד סי' פ"ו) ועוד.

ומאידך עי' לרב אבן יקרה (ח"א יו"ד סי' מ') שדחה לדברי המעיל צדקה ודעימיה שהרי ז' נקיים בדוקים היו ומעיקר הדין סגי בתחילתן או סופן בדוקים והכא נמי ואמאי נחמיר וע"ע מה שכתבו להקל הנטע שורק (סי' ס"ב) הגר"ש גנצפריד (לחם ושמלה סי' קצ"ו שמלה סק"ז, סק"ג) בית דוד (טעביל סי' ב') שם אריה (סי' ל"ג) מהרש"ם (ח"ג סי' ק"ד) ועוד.

והשתא אמרתי אציגה מה שלענ"ד נראה לעורר ולא חזיתי שהזכירוהו והוא הא דמצינו מה דאיתא בגמ' (נדה סז סוע"ב סח רע"א) איבעיא להו אשה מהו שתחוף בלילה (רש"י-בליל טבילתה מי אמרין מתוך שממהרת לטבילתה

לא חייפא שפיר) ותטבול בלילה מר זוטרא אוסר ורב חנינא מסורא שרי א"ל רב אדא לרב חנינא מסורא לאו הכי הוה עובדא בדביתהו דאבא מרי ריש גלותא דאיקוט (רש"י-לשון קטטה ולא רצתה לטבול) אזל ר"נ בר יצחק לפיוסה וא"ל מאי איתיה השתא (רש"י-מה לך למהרר הלילה) תסגי אייתי למחר (רש"י-די לך אם אטבול למחר) וידע (רש"י-רב נחמן) מאי קאמרה ליה (רש"י-שלא חפפה) אמר דודי (רש"י-קדרות להחם בהם חמין) חסרת טשטקי (רש"י-פלדושטול לישב עליהן) חסרת עבדי חסרת. פירש"י ע"ה (ד"ה עבדי) להביא מים ולחמם.

והשתא יש לעי' חזי' שהייתה מריבה בין רב נחמן ואשתו ועד יום הטבילה כביכול לא דיברו וליל הטבילה עצמו הגיעה אליה ובא לפייסה והשתא הכיצד הרי מצד הסברא י"ל שהרי לא רצתה לטבול והראיה היא שמנעה עצמה ג"כ מעשיה של הכנות כאלה ואחרות כגון חפיפה וכדו' וא"כ הכיצד מפייס הרי איננו יודעים מתי כביכול רבו והשתא בא בלילה וממילא י"ל שחסר אותם הימים שלא רצתה שהרי אם הייתה רוצה הוי ליה להכין עצמה ומדלא הכינה גלי דעתה שאין חפצה בלטבול וממילא הסיחה דעתה ויתר על כן הרי השיבה מה באת עכשיו אני מחר והיינו שהסיחה לגמרי המציאות של טבילה ומינה לענ"ד ראה דלא כשיטת הסוברים דבעי' מנויים לפניך וכן אין ליחוש מצד לאו רמא איניש דעתיה עליה וכש"כ כאשר אנו דנים כביכול בילתא שהרי מצינו לה (ברכות נא:): וממילא פשוט שאם רבו אין הכי נמי שודאי הסיחה דעתה לגמרי וק"ל.

אלא דעדיין תיקשי הרי כיצד בא בערב ופייסה ולפי מה שביארנו יוצא שלא בדקה ביום ז' וא"כ לא מהני לענין טבילה דחסר לה יום אחד ואולי מהכא ג"כ יש לסייע לסוברים דמהני אפי' יום א' בלא א"נ כיוון שמנתה כמה ימים ממילא אין ליחוש מצד שלא בדקה יום ז' א"נ דקמירי שהגיע סמוך ללילה ועדיין יכלה לבדוק יום ז' וממילא אתי שפיר וק"ל.

עוד לענ"ד יש אולי ללמוד מד"ק של רבנו ר"י מקרקושה ע"ה (ניו יורק תשמ"ז עמ' נ') וספרה לה לעצמה כלומר... קמ"ל דנאמנת האשה לומר טהורה אני בין סמוכין שלא ראתה כלל ביניהן בין מפוזרין כגון שראתה

ביום שלישי או רביעי ונהי דלא יעלה אותה היום לחשבון אבל נאמר שלא יפלו הימים הראשונים שספרה ת"ל ואחר תטהר אחר אחד לכולן כלומר אחר שתטהר פעם אחת ותפסוק מראייתה בעי' שתטהר לגמרי ולא שתטהר פעם ושתיים ואם ראתה בנתיים כל אותן ימים שספרה אין עולין לה בחשבון נקיים וסופרת שבעה נקיים לכתחלה...

והשתא צ"ב מהי קמ"ל בעי' סמוכין ולא מפוזרין הרי ודאי אם ראתה באותו הרגע הסיחה דעתה וממילא מה שיך לדון רצף או לא וממילא שמעי' דהא דצריך ז' רצוף רק שיהיו נקיים אבל ספורים או מנויים וכדו' וכל שכן שלא מסחת דעת או אינה יודעת ודאי שאינו הכרח והעיקר שיהיו ז' ימים אשר נקיה בהם ולא ראתה וכש"כ דלא חייש' שמא הרגישה וק"ל [ומקור הדברים נדה לו, סז: ואחר תטהר וע"ע שו"ע (יו"ד ס' קצ"ו ס"י)].

ואולי יש להכריח הדברים הנ"ל ע"פ ד"ק של מרן הב"י ע"ה גופיה (שם מחודש ס"ב) על דין של אישה שטעתה וטבלה קודם שסיימה ז' נקיים דמהני להמתין ו' עונות ובליל הז' תטבול הקשה איכא למידק היאך יצטרף יום ז' עם הששה הראשונים הא בעינן שיהיו כל השבעה נקיים רצופים מדכתיב אחר תטהר אחר אחד לכולן וי"ל דההיא לומר שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהם שאם ראתה ביניהם פעם אחת אע"פ שלא היתה צריכה לשמור משום דם זה אלא יום אחד סותרת כל מה שספרה קודם לכן וצריכה לספור מחדש ז' נקיים אבל בהפסק פליטת שכבת זרע לא איכפת לן והכי אמרינן בפרק בנות כותים.

ומבואר שכל הדיון לעניין הפסק של ז' נקיים שיך רק בדין אחד והוא המציאות של ראיית דם אבל שאר מילי בין שימשה ופלטה שכבת זרע ובין נצרכה להמתין כמה ימים לא הוי הפסק כלפי מה שלא מנתה ברצף שהרצף הוא רק לאפוקי שלא תראה

בתוך הז' נקיים אבל לעצם הז' נקיים עצמם אין הכי נמי אפי' הסיחה דעתה מהספירה וכדו' אינו מפקיע הני ימים ומעיקר הדין טובלת בליל ז' ואל תקשה מסותרת דהתם שאני דהצריכו חכמים למנות ו' עונות להרחקה אבל בלא פלטה כלל וכדו' ולא ראתה דם כמה נפשך טובלת בליל ז' אף שהסיחה באמצע וק"ל [ומהנ"ל לענ"ד ג"כ יש ללמוד שא"צ ספירה בפיו בפירוש ודלא כשיטת השל"ה (שער האותיות קא.)].

ולמעשה עי' מה שכתבו להקל אחרוני דורינו הגר"י וייס (מנחת יצחק ח"ד ס"י ע"ג) הגר"ש ואזנר (שבט הלוי ח"ג ס"י קכ"ג) והוסיף שבלא"ה על פי רוב עדיין משאירות עליהם בגדי לבנים ועל כן כמה נפשך לא שיך למימר שהסיחו דעתם [ועל פי ד"ק יש לדון דאולי קמיידי שהייתה בבגדי נידותה וממילא יש לדחות הראיה וצ"ב?] ובלא"ה כתב שמאחר שרוב הגאונים דעתם להקל ודאי כדאי לסמוך עליהם ושכן דרכו להורות וע"ע לפאר דורינו הגרע"י ע"ה (הליכות עולם ח"א עמ' פ"ה ואילך, טהרת הבית ח"ב עמ' של"ח) מה שהאריך הרחיב בסוגיא הנ"ל לעניין היסח הדעת והוסיף ג"כ לדון א"צ לספור בפיה וכדין ספירת העומר.

סיכום מעשי:

1. אשה שרבה עם בעלה ולא רצתה לטבול ואפי' הסיחה דעתה לא מבעיא אם השאירה לבנים אשר נהגו בנות ישראל לשמר על עצמן בזמן הז' נקיים אלא אפי' בלעדיהם ובא ופייסה בליל הטבילה והתרצתה יכולה לילך ולטבול [ולפי מה שכתבתי באורה זו תורה ח"ד גליון ט' הערות קצרות ס"י א' בדיעבד ושעת הדחק אין הכי נמי דסמכי' על מה שעכ"פ מקנחות אחר הטלת מי רגלים בנייר טואלט להיחשב בדיקה ע"ש].

2. אישה שנמצאת בימי הז' נקיים א"צ להוציא את מניין הימים וכדין ספירת העומר אלא סגי במה שיודעת מתי טובלת ולענ"ד כן הוא המנהג הפשוט.

